

अल्पावधीत लोकप्रिय ठरलेले
ग्रंथप्रसाराला वाहिलेले दर्जेदार मासिक

मेहता मराठी ग्रंथजगत

जून २००८

किंमत रुपये १५

प्रकाशन समारंभ

अर्थतज्ज्ञ पी. एन. जोशी लिखित 'ग्लिम्सेस ऑफ चेंजिंग बँकिंग सिनोरिओ' या पुस्तकाचे प्रकाशन पुणे येथे झाले. त्याप्रसंगी (डावीकडून) श्री. अविनाश पंडित, डॉ. के. सी. चक्रवर्ती, श्री. सुनील मेहता, डॉ. आर. एच. पाटील व श्री. पी. एन. जोशी

आशा आपराद लिखित 'भोगले जे दुःख त्याला' या पुस्तकाचे प्रकाशन कोल्हापूर येथे झाले. त्याप्रसंगी (डावीकडून) डॉ. राजेखान शानेदिवाण, लेखिका आशा आपराद, विद्या बाळ, श्री. गोविंद पानसरे, श्री. अनिल मेहता

- ◆ जुन २००८
- ◆ वर्ष आठवे
- ◆ अंक सहावा

मेहता मराठी ग्रंथजगत

— अनुक्रमणिका —

संपादकीय	४
साहित्यवार्ता	१३
पुस्तक परिचय	
बारबाला : वैशाली हळदणकर	५२
द टेस्टामेंट : अनु. विश्वनाथ केळकर	५६
नो गॉड इन साइट : अनु. अशोक पाध्ये	६०
भोगले जे दुःख त्याला : आशा आपराद	६६
मुलाखत : ओम अरोरा	७४
पुरस्कार	७८
साधंसुधं : प्रमोदिनी वडके-कवळे	८६
वाचकांचा प्रतिसाद	९२
श्रद्धांजली	९५
बालनगरी	१००

✳ मांडणी-अक्षरजुळणी

मेहता
पब्लिशिंग
हाऊस

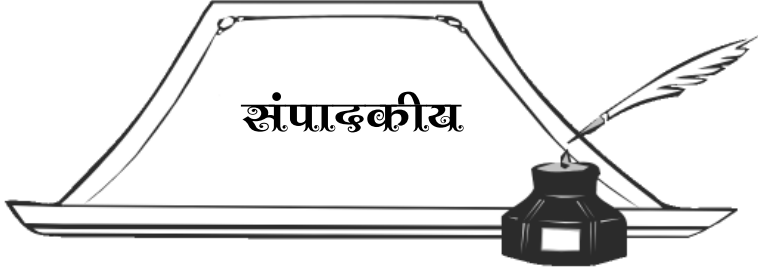

✳ संपादक-मुद्रक-प्रकाशक : सुनील मेहता,
१९४१ सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी,
बाजीराव रोड, टेलिफोनभवनसमोर, पुणे-४११ ०३०.
फोन : २४४७६९२४ फॅक्स : ०२०-४४७५४६२

Email - info@mehtapublishinghouse.com
Website - www.mehtapublishinghouse.com

वार्षिक वर्गणी १५० रु. तीन वर्षांची ३५० रु. पाच वर्षांची ५०० रु.
३ किंवा ५ वर्षासाठी वर्गणीदार झाल्यास पुस्तक भेट !

या अंकातील लेखांतील मते ही त्या त्या लेखकांची असून त्यांच्याशी संपादकसहमत असतीलच असे नाही.

जागतिकीकरणाचे एक रूप

जागतिक ग्रंथव्यवहाराची व्याप्ती वाढत आहे. परस्पर देवाणघेवाणही प्रगतिपथावर आहे. अमेरिकेतल्या पहिल्या दहा क्रमांकाच्या प्रकाशन संस्थांमध्ये मॅक-ग्रा हिल, रँडम हाऊस, हरकोर्ट इंक, व्हेरलागज ग्रुप, स्कॉलॅस्टिक, पीयर्सन, हॉटन मिल्स, हारपर कॉलिन्स, जॉन वायली, सिमन अँड शूस्टर यांचा समावेश होतो. या दहा प्रकाशन संस्था ग्रंथ व्यवहारातील नव्वद टक्के उलाढाल करतात. उरलेल्या चार पाच हजार प्रकाशन संस्थांचा वाटा एकूण व्यवहाराच्या एक दशांश एवढाच आहे असे आकडेवारीवरून स्पष्ट होते.

दि असोसिएशन ऑफ अमेरिकन पब्लिशर्सच्या वेबसाईटच्या इ.स. २००७ मधील ग्रंथ व्यवहारातील उलाढाल २५ बिलियन डॉलर्स पेक्षाही जास्त झाल्याची माहिती देण्यात आली आहे. एक डॉलर म्हणजे ४०-४२ रुपये. एक बिलियन डॉलर्स म्हणजे ४००० ते ४२०० कोटी रुपये. हा विनिमय दर ध्यानात घेतला तर अमेरिकेत एक लाख कोटी रुपयांची पुस्तके खपतात हे ध्यानात येते. इ.स. २००२ मध्ये ही विक्री २० बिलियन डॉलर्सच्या आसपास होती. त्यानंतर दरवर्षी सुमारे अडीच टक्क्यांनी ती वाढत आहे. पुस्तकांच्या प्रकारानुसार हे विक्रीचे प्रमाण काय आहे याबद्दलही आकडेवारी गोळा करण्यात येते. अमेरिकेत हार्डबाऊंड पुस्तके आणि पेपरबॅक असे बांधणीनुसार पुस्तकांचे प्रकारही विचारात घेतले जातात. हार्डबाऊंड पुढा बांधणीची पुस्तके ही ग्रंथालये आणि अभ्यासक यांच्या दृष्टीने सोयीची असतात. पेपर बॅक ही स्वस्त आणि साध्या बांधणीची असतात. ती एकदा वाचून झाली की दुसऱ्या कोणाला देऊन टाकायलाही काही वाटत नाही. एका वाचनात त्यांची किंमत वसूल झाली आहे असे मानले जाते. त्यामुळे सेकंड हँड पुस्तके म्हणूनही ती विकली जातात. तेव्हाही २५ सेंट एवढ्या अल्प किंमतीलाही ती मिळू शकतात. हार्ड बाऊंड पुस्तके खरोखरच मजबूत बांधणीची असतात. त्याचे पुन्हा बाईंडिंग करण्याची

सहसा गरज पडत नाही. त्यामुळे वाचनालये आणि संदर्भासाठी पुस्तके वापरणारे अभ्यासक आरंभी किंमत जास्त पडली तरी हार्डबाऊंड पुस्तकेच खरेदी करतात. अशा हार्डबाऊंड फिक्शनची पुस्तके ८ बिलियन डॉलर्सच्या घरात विकली गेली. तर पेपरबॅक पुस्तकाची २ बिलियन डॉलर्सची उलाढाल झाली.

बालकुमार साहित्याच्या बाबतीत हार्डबाऊंडची विक्री २ बिलियन डॉलर्स आणि पेपरबॅकची १.४ बिलियन डॉलर्स अशी होती.

ऑडिओ बुक्सची (ध्वनिफिती) विक्री सालोसाल वाढत आहे., २००७ मध्ये २१ कोटी डॉलर्सचा टप्पा तिने गाठला. धार्मिक पुस्तकांची विक्री ७८ कोटी डॉलर्स झाली. ई-बुक्सची विक्रीही ६२ कोटी डॉलर्सचा उच्चांक प्रस्थापित करणारी ठरली.

भारतात किंवा मराठीत ग्रंथ व्यवहाराची उलाढाल नेमकी किती होते याबद्दल व्यवस्थित आकडेवारीचे संकलन होत नाही. त्यामुळे काही अंदाज बांधणे किंवा विश्लेषण करणे शक्य होत नाही. प्रकाशक महासंघ आहे. त्याच्यातर्फे काही आकडेवारी कळते. परंतु ती परिपूर्ण असत नाही. जागतिकीकरणाच्या सुनामी लाटेत प्रकाशन व्यवसायाचे एकूण स्वरूप व्यापक होत आहे. आणि बहुराष्ट्रीय प्रकाशन संस्थांचा प्रभाव वाढत जाणार आहे हे अर्थातच उघड आहे.

बहुराष्ट्रीय प्रकाशन संस्था आपल्या पुस्तकांच्या भारतीय आवृत्तीचे आणि अनुवादाचे हक्क विकण्यास आता तत्पर प्रतिसाद देताना दिसतात. पाच वर्षांपूर्वी त्यांचा पिच्छा पुरवला तरच हक्काबाबत बोलणी करण्याची तयारी ते दाखवत. एकेका पुस्तकाला किमान एक हजार किंवा दहा हजार डॉलर्स रॉयल्टी देण्याची तयारी असली तरच वाटाघाटी करू अशी अट प्रथमच घालण्यात येई आणि मराठी सारख्या एक हजाराचीही आवृत्ती खपणेही अवघड असणाऱ्या भाषेच्या संदर्भात ही मागणी अवास्तव असल्याने हक्क मिळवणे दुरापास्त ठरे. आता परदेशी प्रकाशन संस्थांना भारतीय प्रकाशन व्यवहाराची आणि प्रादेशिक भाषांतील मर्यादित उलाढालीची कल्पना येऊ लागली आहे आणि ही कोंडी फुटत आहे. या प्रकाशन संस्थांचा एकूण व्याप मोठा असतो आणि एखाद्या भारतीय भाषेत विशिष्ट प्रकारच्या पुस्तकांचा चांगला उठाव होत आहे असे त्यांच्या लक्षात आले तर भारतीय प्रादेशिक छोट्या प्रकाशकांना पुस्तकाचे अनुवादाचे हक्क देण्याऐवजी ते त्या प्रकाशन संस्थांचे आपल्या ताब्यात घेऊन त्यांना आपल्या वतीने, आपली घटक संस्था म्हणून काम पहायला सांगू शकतील. तशातच परदेशी वाचक ग्राहकांना उपयुक्त ठरू शकणाऱ्या भारतीय पुस्तकांचे हक्क मिळवून त्यांचे प्रकाशन करण्यात फायदा आहे असे आढळले तर त्या भारतीय प्रकाशन संस्थांतही गुंतवणूक करण्याची बहुराष्ट्रीय प्रकाशन संस्थांची तयारी राहिल. ज्या भारतीय / प्रादेशिक प्रकाशकांची वितरण

व्यवस्था चांगली आहे किंवा पुस्तकांची यादी चांगली आहे अशा प्रकाशकांना भरपूर मोबदला देऊन आपल्या घटक संस्थेचा दर्जा देण्याची लाटही कदाचित येऊ शकेल. सबीर भाटिया यांना हॉटमेलची कल्पना सुचल्यावर तिला संस्थात्मक रूप दिले. लक्षावधी ग्राहक मिळविले. तेव्हा मायक्रोसॉफ्टच्या बिल गेट्सने साडेचारशे कोटी रुपये देऊन त्यांची कंपनी विकत घेतली. आय टी क्षेत्रातील हीच गोष्ट चांगल्या प्रकाशन संस्थांच्या बाबतीतही घडू शकते. एका परीने भारतीय / प्रादेशिक प्रतिभा जागतिक स्तरावर जाण्यासाठी ही सुयोग्य संधी ठरू शकेल. चीन, जपान, भारत या तीन देशांत वाचकांची संख्या मोठी आहे. तेथील ग्रंथव्यवहाराकडे पाश्चात्य बहुराष्ट्रीय प्रकाशन संस्थांचे आता लक्ष जाऊ लागले आहे. आशय (कन्टेन्ट) पुरवठा करणे किंवा मुद्रणपूर्व प्रक्रियांचे आऊट सोर्सिंग करणे या दृष्टीनेही असे सहकार्य फायदेशीर ठरू शकते. प्रकाशन संस्थांनी आपल्या प्रकाशनाच्या निवडीत कोणते भारतीय विषय हे परदेशी वाचकांना आकृष्ट करू शकतील याचे भान ठेवले तर त्यांना जागतिक पातळीवर आपला व्याप वाढविता येईल.

अमेरिकेतील सर्वात जास्त उलाढाल करणारी मॅक-ग्रा हिल कंपनी शैक्षणिक पुस्तकांच्या क्षेत्रात अग्रगण्य आहे. त्या खालोखाल जिचा क्रम लागतो त्या रँडम हाऊस या प्रकाशन संस्थेने 'वर्ल्डस लार्जेस्ट इंग्लिश लॅंग्वेज जनरल ट्रेड बुक पब्लिशर कंपनी' म्हणून गेल्या दशकात प्रचंड झेप घेतली आहे. रँडम हाऊसची मालकी बर्टेलस्मान बुक ग्रुप कडे आहे. १९२५ साली स्थापन झालेल्या रँडम हाऊसने कॅनडा, ऑस्ट्रेलिया, ग्रेटब्रिटन, न्यूझीलंड, दक्षिण आफ्रिका या देशात आपला व्याप वाढवून अपले जागतिक प्रस्थापित केले आहे. त्यासाठी अनेक प्रकाशन संस्था विकत घेतल्या किंवा त्यातील बहुसंख्य शेअर्स विकत घेऊन त्यांना आपल्या अखत्याराखाली आणले. ज्या प्रकाशनसंस्थांचा लौकिक आधीपासूनच चांगला होता त्या प्रकाशनसंस्था ताब्यात घेतल्यावरही त्यांना त्यांच्या मूळच्या नावानेच कार्यरत ठेवले. त्या संस्थांच्या गुडवुइलचा, व्यवस्थापनाचा आणि अनुभवाचा फायदा मिळत राहावा अशी दक्षता घेतली. त्यामुळे जगातल्या बहुतेक देशात रँडम हाऊसची पुस्तके विकली जातात.

रँडम हाऊसच्या बॅनरखाली काम करणाऱ्या काही प्रकाशनसंस्था अशा.

- * रँडम हाऊस अँडल्ट बुक्स
- * बॅलन्टाइन्स पब्लिशिंग ग्रुप
- * बँटम डेल पब्लिशिंग ग्रुप (डेल, डेल्टा, डायल प्रेस, बँटम हार्डकव्हर, बँटम क्लासिक्स, पेपर बॅक)
- * क्राउन पब्लिशिंग ग्रुप (ब्रॉडवे बुक्स, करन्सी, हार्लेममून, रिलीजस पब्लिशिंग)

- * क्नाॅफ पब्लिशिंग ग्रुप (एव्हरीमन्स लायब्ररी, पॅथेऑन/शेकेन, व्हिन्टेज अँकर यासह)
- * रँडम हाऊस ऑडिओ पब्लिशिंग ग्रुप
- * रँडम हाऊस चिल्ड्रेन्स बुक्स (बुक्स फॉर यंग रीडर्स, डेलाकोर्ट प्रेस, डबलडे बुक्स)
- * रँडम हाऊस लार्ज प्रिंट पब्लिशर्स
- * रँडम हाऊस व्हॅल्यू पब्लिशिंग
- * रँडम हाऊस न्यू मीडिया
- * फोडोर्स ट्रॅव्हल पब्लिकेशन्स
- * लिव्हिंग लॅंग्वेज,
- * प्रिन्सटन रिव्ह्यू
- * रँडम हाऊस रेफरन्स अँड इन्फॉर्मेशन पब्लिशिंग
- * टाइम्स बुक्स
- * व्हिलार्ड
- * दि मॉडर्न लायब्ररी
- * आर एच व्हेचर्स
- * वॉटर ब्रूक प्रेस (स्थापना १९९६ ख्रिश्चन धर्म विषयक पुस्तक प्रकाशन)

रँडम हाऊसच्या लेखकवर्गात आजचे बहुतेक सर्व नामवंत बेस्टसेलर्स आहेत. बालसाहित्यक्षेत्रातही राओल्ड डाल, डॉ. स्यूस, डेव्हिड आलमंड, ज्युडी ब्लूम, अँन ब्रॅशेअर्स, सँड्रा डेव्हिड कार्टर, कॅरोलिन कूनी, रॉबर्ट कोर्मियर, लिओ लायन्नी, मेरी पोप ऑसबॉर्न, ख्रिस्तोफर पाओलिनी, बार्बरा पार्क, फिलिप, पुलमन वगैरे आघाडीवरचे लेखक रँडम हाऊसकडे आहेत. डिस्ने; सीसेम वर्कशाप, थॉमस द टँक, बी, बार्बी वगैरे बॅनरची पुस्तकेही रँडम हाऊस तर्फे निघतात. तेरा देशातील १०० प्रकाशनसंस्थांनी काढलेल्या पुस्तकांच्या वितरणाची व्यवस्था पाहणारी रँडम हाऊस ही संस्था नव्या तंत्रज्ञानाचा स्वीकार-आदर करण्यातही अग्रेसर आहे.

प्रकाशन व्यवसायाच्या जागतिकीकरणाच्या अटळ प्रक्रियेत अशा मोठ्या संस्थांचा आदर्श समोर ठेवून वाटचाल करणेच इष्ट ठरेल. आपल्या प्रादेशिक भाषिक संकुचितपणाला कवटाळून बसणे या पुढच्या काळात श्रेयस्कर ठरणार नाही.

वृत्तविशेष

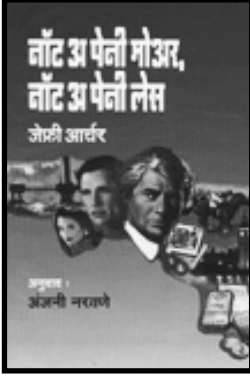
ख्यातनाम साहित्यिक आणि कथाकार जेफ्री आर्चर यांची हॉटेल ब्लू डायमंड, पुणे. येथे मेहता पब्लिशिंग हाऊसचे श्री. सुनील मेहता आणि अनुवादिका सौ. लीना सोहोनी यांनी भेट घेतली.

मेहता प्रकाशनतर्फे श्री. जेफ्री आर्चर यांना त्यांच्या सर्व अनुवादित पुस्तकांचा संच श्री. सुनील मेहता यांनी भेट दिला.

‘मेहता पब्लिशिंग हाऊस’चे श्री. सुनील मेहता आणि अनुवादिका सौ. लीना सोहोनी यांनी ख्यातनाम साहित्यिक आणि कथाकार श्री. जेफ्री आर्चर यांची भेट घेतली

तसेच पुण्याची खास आठवण म्हणून चांदीची भेटवस्तू आणि पुष्पगुच्छही त्यांना देण्यात आला. मेहता प्रकाशनाने आपली सर्वच पुस्तके देखणे स्वरूप, उत्तम बांधणी व आर्कषक मुखपृष्ठासहित काढली आहेत. ती प्रत्यक्ष पाहायला

मिळाल्यामुळे आपल्याला अत्यंत आनंद होत आहे असे जेफ्री आर्चर म्हणाले.

मराठी भाषिक भारतात कोणत्या प्रांतात राहतात, एवूणच मराठी माणसाला वाचनाचे वेड किती आहे, एका मराठी पुस्तकाच्या किती प्रती निघतात, प्रत्येक प्रत अंदाजे किती वाचकांपर्यंत व कोणत्या माध्यमातून जाऊन पोचते याविषयी कमालीची उत्सुकता दाखवून आर्चर यांनी श्री.

सुनील मेहता व सौ. लीना सोहोनी यांना भाषांतरित साहित्याविषयी अनेक प्रश्न विचारले. मेहता प्रकाशनाने आपली सर्वच्या सर्व पुस्तके मराठीत आणावी व सौ. लीना सोहोनी यांनी खास करून आपली गाजलेली कादंबरी *केन अँड एबल* ही लवकरात लवकर बाजारात आणावी, अशी इच्छा त्यांनी व्यक्त केली. जेफ्री आर्चर यांनी श्री. सुनील मेहता व सौ. लीना सोहोनी यांचे आभार मानले व हा स्नेह वृध्दंगत होईल अशी आशा व्यक्त केली.

मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे. यांच्यातर्फे जेफ्री आर्चर यांच्या १. *नॉट अ पेनी मोअर, नॉट अ पेनी लेस* २. *सन्स ऑफ फॉर्च्यून* ३. *टू कट अ लॉग स्टोरी शॉर्ट* अशा एकंदर तीन पुस्तकांचे मराठी अनुवाद प्रसिद्ध झाले आहेत.

१. *कॅट ओ नाईन टेल्स* २. *फॉल्स इम्प्रेसन* अशी आणखी दोन पुस्तके प्रकाशनाच्या मार्गावर आहेत.

मेहता पब्लिशिंग हाऊसची दर्जेदार ग्रंथसंपदा 'ऐका' आता थेट आकाशवाणीवर...

वाचकमित्रहो...

महाराष्ट्रातील तसेच महाराष्ट्राच्या बाहेर जगभरातील कोट्यवधी मराठी वाचकांपर्यंत पोहोचण्यासाठी 'मेहता पब्लिशिंग हाऊस' विविध माध्यमांद्वारे सतत प्रयत्नशील असते. [www. mehtapublishinghouse.com](http://www.mehtapublishinghouse.com) या आमच्या वेबसाईटची जगभरातील मराठी वाचकांनी आवर्जून दखल घेतली आहे. 'मेहता मराठी ग्रंथजगत' सोबतच विविध वृत्तपत्रे, प्रसारमाध्यमांद्वारे आमच्या साहित्यसंपदेची ओळख मराठी वाचकाला आहेच...

आता पुणे आकाशवाणीच्या सहकार्याने दर सोमवारी, सकाळी ठीक आठ वाजून पंचावन्न मिनीटांनी आपण मेहता पब्लिशिंग हाऊसच्या पुस्तकांची ओळख 'ऐकू' शकाल. 'इथे पुस्तके भेटतात' मध्ये.

चला तर मग... भेटूया दर सोमवारी सकाळी ठीक ८:५५ वाजता 'पुणे आकाशवाणीवर'.

साहित्यवार्ता

* 'मैत्री'चा वर्धापनदिन

“बाबांच्या कामाकडे बघत बघतच मी हेमलकसामध्ये काम सुरू केले. हेमलकसाच्याच वातावरणात वाढलेला माझा मुलगा आज हे कार्य पुढे नेत आहे. सलग तीन पिढ्या हे कार्य सुरू आहे; कारण त्यामागे विधायक प्रेरणा आहे, मार्गदर्शन आहे. आज अस्वस्थ वाटणाऱ्या युवकांना नेमकी त्याचीच आवश्यकता आहे. योग्य मार्गदर्शन मिळताच ते आपली सामाजिक जबाबदारी सिद्ध करतील.” असे मत डॉ. प्रकाश आमटे यांनी मैत्री या संस्थेच्या अकराव्या वर्धापनदिनी मांडले.

या प्रसंगी डॉ. मंदा आमटे, ज्येष्ठ विचारवंत प्रा. ग. प्र. प्रधान, अनिल शिदोरे, विनिता ताटके आदी उपस्थित होते. हेमलकसा प्रकल्पाच्या निर्मितीविषयी बोलताना डॉ. आमटे म्हणाले, “१९७० मध्ये हेमलकसामध्ये मी प्रथम पाऊल ठेवले तेव्हा तेथील आदिवासींची परिस्थिती बिकट होती. स्वातंत्र्याच्या २५ वर्षानंतरही अशा अवस्थेत माणसे जगत आहेत, हे पाहून मन उद्ध्वग्न झाले. त्या ठिकाणाची गरज लक्षात घेऊन मोजक्या साहित्यानिशी दवाखाना सुरू केला. मी शल्यविशारद आणि मंदा भूलतज्ज्ञ; मात्र रोजच्या रोज येणाऱ्या विचित्र ‘केसेस’ आणि गरजा लक्षात घेऊन वैद्यकशास्त्रातले इतर विषयही आत्मसात करावे लागले. सुरुवातीला बोलण्यासही घाबरणारे आदिवासी उपचाराचा फायदा पाहून जवळ येऊ लागले. अत्यंत बिकट परिस्थितीत टिकाव धरून असणाऱ्या आदिवासींकडून आम्हालाही खूप शिकायला मिळाले.”

तेथे सुरू केलेल्या शाळेबद्दल सांगताना मंदाताई म्हणाल्या, “दवाखान्यातील गर्दी वाढत असताना आदिवासी आणि त्यांच्या समस्या जवळून पाहत आल्या. त्यातूनच १९७६ मध्ये त्यांच्यासाठी

शाळा सुरू करण्याचा निर्णय घेतला. शाळेलाही चांगला प्रतिसाद मिळाला. या शाळेतून शिकलेली सात मुले आज डॉक्टर आहेत. काही जण शिक्षक तर काही वकील झाले; मात्र सर्व शिकून हे सर्व जण आपल्या समाजासाठी काम करायला पुन्हा हेमलकसाकडेच येत आहेत. हेच या प्रकल्पाचे यश आहे.” समाजाविषयी आपुलकी असणाऱ्या युवकांची आज कमतरता नाही. गोंधळाच्या परिस्थितीमुळे ते फक्त अस्वस्थ आहेत. त्यांना योग्य मार्गदर्शन मिळाले, तर ते आपली सामाजिक जबाबदारी नक्की पूर्ण करतील, असा विश्वास डॉ. आमटे यांनी व्यक्त केला.

* जी. एन. जोशी यांची जन्मशताब्दी

मराठी भावगीतगायनाची परंपरा निर्माण करणारे आद्य भावगीतगायक जी. एन. जोशी यांचे जन्मशताब्दी वर्ष नुकतेच सुरू झाले असून, त्यानिमित्त विविध कार्यक्रम होणार आहेत.

‘रानावनात गेली बाई शीळ’, ‘उघड दार’, ‘डोळे हे जुल्मी गडे’, ‘नदीकिनारी’ अशा त्यांच्या अनेक गीतांचे स्मरण सातत्याने केले जाते. १९३२ पासून त्यांच्या ध्वनिमुद्रिका निघू लागल्या. ते भावगीतगायक म्हणून प्रसिद्ध होते, पण त्यांची पहिली ध्वनिमुद्रिका मात्र ‘भीमपलास’ रागातील होती. ध्वनिमुद्रिकेसाठी मराठीतील पहिले युगलगीत गांधारी (गंगूबाई) हनगल यांच्यासह मी गायले, असे स्वतः त्यांनीच लिहून ठेवले आहे. ‘चकाके कोर चंद्राची’ हे गाणे होते. १९०९ च्या एप्रिलमधील त्यांचा जन्म. १९३८ मध्ये ‘रेकॉर्डिंग एक्झिक्युटिव्ह’ पदावर ते एचएमव्ही कंपनीत रुजू झाले. १९७३ मध्ये तेथूनच निवृत्त झाले. गीता रॉय यांच्याकडून त्यांनी ‘जा सांग लक्ष्मणा सांग रामरायाला’ हे पद गाऊन घेतले होते. ‘स्वरगंगेच्या तीरी’ हे आठवणींचे पुस्तक; तसेच ‘अंडरस्टॅंडिंग इंडियन क्लासिकल म्युझिक’ हे इंग्रजीतील पुस्तक त्यांनी लिहिले आहे.

त्यांच्या सांगीतिक कार्यावर आणि व्यक्तिमत्त्वावर प्रकाश टाकणारा जन्मशताब्दी वर्षाच्या सांगतेचा कार्यक्रम भव्य प्रमाणात करण्यात येणार आहे. जी. एन. जोशी यांच्या आठवणी, पत्रे, ध्वनिमुद्रिका कुणाच्या संग्रही असल्यास त्यांनी २५८८३८३० वर संपर्क साधावा.

* परांजपे वाचनकक्ष उद्घाटन

कागदावरच्या प्रगतिपुस्तकापेक्षा काळजावरचं प्रगतिपुस्तक जपणे ही नव्या काळात पालक आणि मुलांची जबाबदारी आहे, असे प्रतिपादन सुप्रसिद्ध साहित्यिक व कवी प्रवीण दवणे यांनी केले.

गणेश मोफत वाचनालय व अॅड. पु. वा. परांजपे यांच्या निधीतून साकार झालेल्या कमलिनी पुरुषोत्तम परांजपे वाचनकक्षाचे उद्घाटन झाले. अध्यक्षस्थानी माजी आमदार कृष्णराव भेगडे होते. व्यासपीठावर आमदार दिगंबर भेगडे, नगराध्यक्ष

अॅड. विजया भांडवलकर, संघचालक सुरेशभाई शहा, डॉ. दिलीप भोगे, अॅड. दादासाहेब परांजपे होते.

श्री. दवणे म्हणाले, “अभ्यासाने ९८ टक्के गुण कागदावरच्या प्रगतिपुस्तकावर भरले जातात, परंतु काळजावरचं प्रगतिपुस्तक कोरंच राहतं. काळजावरचं प्रगतिपुस्तक जपणे ही नव्या काळात मुलांच्याबरोबर पालकांची जबाबदारी आहे.”

* संतसाहित्य हे महाराष्ट्राचे खरे चिरंतन वैभव

आधुनिक विज्ञानाला आध्यात्मिक संतसाहित्याची जोड द्यायला हवी, असे मत ज्येष्ठ संगणकतज्ज्ञ डॉ. विजय भटकर यांनी व्यक्त केले.

संस्कृती प्रकाशनतर्फे प्रा. मिलिंद जोशी यांच्या ‘संतसाहित्य आणि आजची पिढी’ या पुस्तकाचे प्रकाशन गुजरात विधानसभेचे सभापती अशोक भट यांच्या हस्ते ता. २२ एप्रिल रोजी झाले. बालाजी तांबे फाउंडेशन आणि संतुलन परिवार यांच्या संयुक्त विद्यमाने प्रकाशन सोहळ्याचे आयोजन करण्यात आले.

अभिजित पवार म्हणाले, “गुजराथी वाचकांसाठी ‘आत्मरामायण’ ही सुंदर भेट आहे. हे पुस्तक गुजरातसह देशातील नव्या पिढीसाठी उपयुक्त आहे. डॉ. श्री बालाजी तांबे यांचा जन्म गुजरातमध्येच झाला आहे. गुजराथी वाङ्मय अतिशय समृद्ध असून, त्यात आत्मरामायण या पुस्तकाची भर पडली आहे.”

‘श्रीराम विश्वपंचायतन’ या मूळ मराठी पुस्तकाचा ‘आत्मरामायण’ हा गुजराथी अनुवाद असून मूळ पुस्तक ‘सकाळ’ने प्रकाशित केले होते. गुजराथी अनुवाद बालाजी तांबे फाउंडेशनने प्रकाशित केला आहे.

या पुस्तकामुळे जीवन कसे जगावे, याची शिकवण मिळते असे गुजरात विधानसभेचे सभापती अशोक भट यांनी सांगितले. या पुस्तकामुळे वाचकांना रामायणाची अनुभूती मिळेल. गुजरातमधील डांग भागात प्रभू श्रीरामांना शबरी भेटली होती. रावणाशी युद्ध करण्यासाठी तिने रामाला प्रोत्साहन दिले.

डॉ. श्री. बालाजी तांबे म्हणाले, या पुस्तकातून लोकशिक्षणाची अपेक्षा आहे. रामायणातील विविध पात्रांकडून शिकायला मिळते. स्त्रियांचा सन्मान केला पाहिजे ही बाब सीतेमुळे समजते. ज्याला प्रभू श्रीरामाचे दर्शन घ्यायचे असते त्याला आधी हनुमानाचे दर्शन घ्यावे लागते; कारण राम हनुमानाच्या हृदयात आहे. योगविद्येतील प्राणायामदेखील हीच बाब स्पष्ट करतो, असेही ते म्हणाले. ‘आत्मरामायण’ हे पुस्तक वैद्यकशास्त्र, अध्यात्म आणि तत्त्वज्ञान यांचा उत्तम मेळ आहे.

* ‘मुष्टियुद्ध पंच’ पुस्तिकेचे प्रकाशन

“मराठीमध्ये क्रीडा साहित्याची निर्मिती ही केवळ खेळाडूंसाठीच नव्हे तर क्रीडा रसिकांना त्या खेळाची सर्वांगीण माहिती होण्यासाठी उपयुक्त आहे. त्यामुळे जाणकार, क्रीडापटू व क्रीडा अधिकाऱ्यांनी क्रीडा साहित्य निर्मितीसाठी पुढाकार घेणे गरजेचे

आहे,” असे प्रतिपादन मोहन धारिया यांनी केले.

पुणे कोकणस्थ परिवारच्या वतीने जागतिक पुस्तकदिनाचे औचित्य साधून राष्ट्रीय मुष्टियुद्ध पंच सुनील नेवरेकर यांनी संपादित केलेल्या ‘मुष्टियुद्ध पंच’ या पुस्तिकेचे प्रकाशन श्री. धारिया यांच्या हस्ते झाले;

ते म्हणाले, “क्रीडापटूंच्या कौशल्याइतकेच संबंधित क्रीडा प्रकाराचे नियम आणि स्पर्धा नियोजनाचे व्यवस्थापन या दृष्टीने ही पुस्तिका उपयुक्त ठरेल.”

* ‘महात्मा गांधी यांचा श्रमविचार’

मुक्त आर्थिक धोरणांचा स्वीकार केल्यानंतरच्या नवभांडवलशाहीच्या अवस्थेत आर्थिक, सामाजिक आणि राजकीय वास्तव लक्षात घेऊनच गांधीविचारांचे आचरण करावे लागेल, असे मत पुणे विद्यापीठाच्या राज्यशास्त्र विभागाचे प्राध्यापक यशवंत सुमंत यांनी व्यक्त केले.

एस. एम. जोशी सोशालिस्ट फाउंडेशन आणि नानासाहेब गोरे अकादमीतर्फे आयोजित व्याख्यानमालेत ‘महात्मा गांधी यांचा श्रमविचार’ या विषयावर सुमंत यांचे व्याख्यान झाले. ज्येष्ठ सर्वोदयी नेते गोविंदराव शिंदे अध्यक्षस्थानी होते. प्रा. सुभाष वारे, सुरेखा दळवी आणि संतोष मस्के उपस्थित होते.

सुमंत म्हणाले, “गांधी, आंबेडकर आणि कार्ल मार्क्स यांचे श्रमविषयक विचार एकत्र करून त्याचा सम्यक अभ्यास केल्यास सध्याच्या गुंतागुंतीच्या प्रश्नांना आपण सहजपणे सामोरे जाऊ शकू. या विचारांच्या अंगीकारानेच अडकलेल्या चळवळींची दिशा पुढे जाऊ शकेल. गांधींच्या आर्थिक विषयांचे संदर्भ त्याकाळी स्वातंत्र्य, स्वावलंबन, आत्मसन्मान आणि ग्रामीण जीवनाशी संबंधित होते. विकास प्रतिमानामुळे जीवनाचा उपभोग घेण्याची पद्धती आणि तंत्रज्ञानाच्या विकासामुळे मानवी जीवनातील श्रमाचे स्थान काय या गांधींनी उपस्थित केलेल्या प्रश्नांचा वेध घ्यावा लागेल. भांडवली विकास प्रतिमानामध्ये माणसांच्या गरजांची पूर्ती करून सुखी होणे ही कल्पना सामावली आहे.”

गरज आणि इच्छा या वादाच्या चर्चेमध्ये इच्छापूर्ती म्हणजे सुख नव्हे, असे गांधींनी सांगितले आहे. यंत्रांचा वाढता वापर, पर्यावरणाचे प्रदूषण आणि सर्जनशीलतेची हानी याकडे त्यांनी लक्ष वेधले होते. गरजा कमी ठेवणे म्हणजे गरिबीचे उदात्तीकरण नव्हे, तर समृद्धीचादेखील आत्मसंयमपूर्वक उपभोग घेता आला पाहिजे हा गांधीविचार म्हणजे आधुनिकतावाद आहे.

माणूस श्रमामुळे जोडला गेला तरच स्नेह आणि बंधुत्वाचे नाते प्रस्थापित होईल, असे सुमंत यांनी सांगितले.

* गीतेत शाश्वत तत्त्वज्ञान

“जो गीतेचा अभ्यास करतो त्या प्रत्येकाला आपण वाचलेली किंवा अभ्यासलेली

गीता वेगळी असल्याचे वाटते. ती आपली असून आपल्याशीच बोलत असल्यासारखे वाटते. गीतेचे वेगळेपण हेच तिचे मोठेपण आहे.” असे खासदार भारतकुमार राऊत यांनी सांगितले.

वसंत व्याख्यानमालेचे सहावे पुष्प जयंतराव टिळक स्मृती व्याख्यान म्हणून आयोजित करण्यात आले होते. लहानपणी केवळ आवड म्हणून पाठ केलेल्या गीतेने जीवनाच्या विविध टप्प्यांवर कसे अनुभव दिले आणि त्यामुळेच गीतेचे अभ्यासक, विद्यार्थी न बनता आपण तिचे चाहते कसे बनलो हे राऊत यांनी सांगितले. “गीतेत शाश्वत तत्त्वज्ञान सांगितलेले आहे. ते इतरांप्रमाणे डोके जड करणारे नसून जीवनशास्त्र शिकवणारे आहे. बायबल, कुराण, पुराण आदी ग्रंथांप्रमाणे ‘कसे जगावे’ हे गीता सांगत नाही तर उदाहरणे देऊन कार्य आणि त्याचा परिणाम स्पष्ट करते आणि आयुष्याचे बहुमितीय चित्र उभे करते.”

दीपक टिळक अध्यक्षीय भाषणात म्हणाले, “गीतेत सांगितल्याप्रमाणे कर्म, ज्ञान आणि भक्ती यांचा विचार केल्यास आयुष्य यज्ञमय होते.”

* सर्व घटकांना शिक्षण मिळायला हवे

“व्यावसायिक शिक्षणाबरोबर मूलभूत विज्ञानातील संशोधन व भाषांचा अभ्यास या पुढील काळात महत्त्वपूर्ण ठरेल,” असे मत केंद्रीय मनुष्यबळ विकास राज्यमंत्री मोहमंद अली अश्रफ फातमी यांनी व्यक्त केले.

राज्यातील विनाअनुदानित व्यावसायिक शिक्षण संस्थांच्या प्रतिनिधींचे चर्चासत्र ‘एमआयटी’च्या सभागृहात झाले. ‘विनाअनुदानित शिक्षण संस्थांच्या भावी प्रगतीची दिशा’ या विषयावर ‘एमआयटी’ने आयोजित केलेल्या चर्चासत्राचे उद्घाटन फातमी यांच्या हस्ते झाले. डॉ. डी. वाय. पाटील, ज्येष्ठ संगणकतज्ज्ञ डॉ. विजय भटकर, कृषितज्ज्ञ बुधाजीराव मुळीक, आमदार उल्हासदादा पवार, ‘एमआयटी’चे संस्थापक डॉ. विश्वनाथ कराड, अधिष्ठाता डॉ. शरच्चंद्र दराडेपाटील या वेळी उपस्थित होते.

फातमी म्हणाले, “शिक्षण ही विकासाची गुरुकिल्ली आहे. त्यामुळे देशाच्या खऱ्या अर्थाने विकास साधायचा असेल तर गरीब, अल्पसंख्य व मागासलेल्या घटकांना सर्व प्रकारच्या शिक्षणाची संधी उपलब्ध करून देणे हे आपल्या सर्वांचे कर्तव्य आहे.”

डॉ. भटकर म्हणाले. “अभियांत्रिकी ही शिक्षणाची फार महत्त्वाची शाखा आहे. अभियांत्रिकी शाखेने गेल्या काही दशकात जगाचा चेहरामोहरा बदलून टाकला आहे.”

* शंकराचार्यांच्या स्तोत्रांच्या सीडीचे प्रकाशन

श्री संत सेवा संघ पुणे यांच्यातर्फे जगद्गुरू आद्य शंकराचार्यांच्या स्तोत्रांवर

आधारित सीडींचे प्रकाशन ता. ९ मे रोजी पंडित सुरेश तळवलकर यांच्या हस्ते झाले.

ज्येष्ठ अभिनेते रमेश देव आणि फाउंटन म्युझिकचे कांतिलाल ओसवाल उपस्थित होते.

‘भज ज्ञानदेवम्’ आणि ‘नारायण नारायण’ अशा दोन सीडींची निर्मिती करण्यात आली आहे. या सीडींमध्ये कौपीनपंचक, अच्युताष्टक, नारायणस्तोत्र, श्रीगुरू स्तोत्र आणि श्री ज्ञानेश्वराष्टक आदी स्तोत्रांचा समावेश करण्यात आला आहे.

स्तोत्रांचे गायन शौनिक अभिषेकी, संजीव अभ्यंकर आणि साधना सरगम यांनी केले आहे. जीवन धर्माधिकारी आणि रोहित नागभिडे यांनी संगीत दिले आहे.

शंकराचार्यांच्या स्तोत्रांचा प्रसार व्हावा, या उद्देशाने संघातर्फे चित्रांचा प्रकल्प हाती घेण्यात आला आहे. आत्मजा पांडे यांनी ही चित्रे रेखाटली आहेत.

या चित्रांचे अनावरण पं. संजीव अभ्यंकर आणि अॅड. मकरंद आडकर यांच्या हस्ते झाले.

* प. अरविंद गजेंद्रगडकर यांच्या व्हीसीडीचे प्रकाशन

ज्येष्ठ बासरीवादक पं. अरविंद गजेंद्रगडकर यांच्या ‘मीच माझ्याशी- अलगूज हितगुज’ या व्हीसीडीचे प्रकाशन गंगाधर महांबरे यांच्या हस्ते झाले. ‘गानवर्धन संस्थेने’ हा कार्यक्रम आयोजित केला होता. पं. गजेंद्रगडकर यांना विविध क्षेत्रांत आलेल्या अनुभवांचे दर्शन या सीडींच्या संचात केले असून, मुंबईच्या ‘झपाटा’ या संस्थेने त्याची निर्मिती केली आहे. या वेळी शोभा अभ्यंकर, विकास कशाळकर, वसंत पावगी आदी मान्यवर उपस्थित होते. ‘झपाटा’चे संचालक वसंत खेर यांचाही सत्कार या वेळी करण्यात आला. कार्यक्रमानंतर सायली ओक आणि आरती ठाकूर यांचे गायन झाले.

* मराठी माध्यमातून शिक्षणावर अनुभवकथन

“मुलांचे भवितव्य घडविण्याच्या खटाटोपात पालक स्वतःचे जगणे विसरले आहेत. त्यांनी मुलांची विचारशक्ती स्वतःच्या ताब्यात घेतली आहे. ही कृती चुकीची असून, आपले मार्ग शोधण्याचे स्वातंत्र्य मुलांना द्या, त्यांना त्यांच्या अंगाने वाढू द्या,” असे मत ज्येष्ठ सामाजिक कार्यकर्ते डॉ. अनिल अवचट यांनी व्यक्त केले.

मराठी अभ्यास परिषदेतर्फे महाराष्ट्र दिनानिमित्त ‘मराठी माध्यमातून शिक्षण’ या विषयावर अनुभवकथनाचा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला होता. या वेळी डॉ. अवचट, अक्षरनंदन शाळेच्या वंदना भागवत, लेखक डॉ. अच्युत गोडबोले यांनी मार्गदर्शन केले. मराठी भाषेचे भवितव्य, तरुणांसह पालकांच्या इंग्रजी भाषेकडे बघण्याचा दृष्टिकोन शिक्षणातील आणि व्यावहारिकदृष्ट्या इंग्रजीचे वाढते महत्त्व याबद्दल त्यांनी माहिती दिली.

डॉ. अवचट म्हणाले, “मुलांना कसे घडवायचे, त्यांचे करिअर कसे असावे, त्याचे ओझेच आजच्या पालकांनी डोक्यावर घेतले आहे. चांगले करिअर करायचे असेल, तर इंग्रजीला पर्याय नाही; त्यामुळे मराठी नको इंग्रजीतच शिक्षण घेतले पाहिजे, अशी त्यांची मानसिकता झाली आहे. पण एक संस्कृती आत्मसात केल्याशिवाय दुसरी संस्कृती शिकता येत नाही, याचे भान पालकांनी ठेवावे. आपले मार्ग शोधण्याचे स्वातंत्र्य मुलांना द्या.”

गोडबोले म्हणाले, “मराठी भाषेचा अभिमान, प्रेम नक्कीच हवे. शक्य तिथे या भाषेचा वापरही होणे आवश्यक आहे. मात्र आजच्या जगात तग धरून राहायचे असेल तर इंग्रजी शिकण्याला पर्याय नाही. कारण उच्च शिक्षणासाठी आवश्यक साहित्य दुर्दैवाने मराठी भाषेत उपलब्ध नाही. इंग्रजी आणि मराठी भाषेचा समतोल साधता येणे गरजेचे आहे.”

प्रा. भागवत म्हणाल्या, “मराठी योग्य का इंग्रजी माध्यम याबद्दल विचार करताना शिक्षणामागचा दृष्टिकोन नेमका काय आहे हे पाहिले तर अनेक प्रश्न सुटतील.”

परिषदेचे अध्यक्ष प्रा. प्र. ना. परांजपे, कार्यवाह डॉ. नीलिमा गुंडी या वेळी उपस्थित होते. परिषदेतर्फे घेण्यात आलेल्या ‘महाविद्यालयीन वार्षिक अंक’ स्पर्धेचे पारितोषिक वितरणही या वेळी करण्यात आले; परिषदेच्या संकेतस्थळाचे उद्घाटन गोडबोले यांच्या हस्ते झाले.

* जैनालॉजी संस्था

“धर्माच्या सीमारेषा आता पुसट होण्याची गरज असून, समाज एका झेंड्याखाली आला पाहिजे. महावीरांनी दिलेली शिकवणीची शिदोरी आत्मसात करून मानसिकता बदलली पाहिजे,” असे मत मा. प. मंगुडकर यांनी व्यक्त केले.

स्वानंद महिला संस्था आणि सन्मतितीर्थ जैनालॉजी संशोधन संस्था यांच्यातर्फे २४ एप्रिल रोजी संस्थेच्या विद्यार्थिनींना पुणे विद्यापीठाचे कुलगुरू डॉ. नरेंद्र जाधव यांच्या हस्ते प्रशस्तिपत्रके देण्यात आली. या वेळी ज्येष्ठ समाजसेवक कांतिलाल चुत्तर, नलिनी जोशी उपस्थित होत्या. ‘कलेक्ट्रेड रिसर्च पेपर्स’ आणि सुमतिलाल भंडारी लिखित ‘अनोळखी गोष्टी भाग २’ या पुस्तकांचे प्रकाशनही झाले.

मंगुडकर म्हणाले, “महात्मा गांधींवर जैन धर्माचा प्रभाव होता. त्यांनी स्वातंत्र्यलढ्यात पदयात्रेची परंपरा समाजाला दिली. पदयात्रेची मूळ संकल्पना जैन धर्मातील साधूंकडून आली आहे. याशिवाय अहिंसा, आत्मशुद्धीसाठी उपोषण आणि अपरिग्रह ही जैन धर्मातील तत्त्वे गांधीजींनी आत्मसात केली आणि समाजासमोर आणली. अहिंसेचा पुरस्कार करणारा जैन हा जगातील एकमेव धर्म आहे. दिवसेंदिवस वाढत असलेल्या हिंसाचारावर जैन धर्माची तत्त्वेच लागू होतील.”

* दोन धमाल बालनाट्ये

बच्चे कंपनीच्या मनोरंजनासाठी 'आकांक्षा बालरंगभूमी'ने दोन धमाल बालनाट्यांचे २४ एप्रिल ते २४ मे या दरम्यान २५ प्रयोग केले.

'मी तुझ्याजागी असते तर' या बालनाट्यात आई आणि मुलगी असे दोनच कलाकार होते. प्रांजली सातवने आईची तर अवघ्या आठ वर्षांच्या जान्हवी देशमुखने मुलीची भूमिका साकारली होती. सागर लोधी यांनी लेखन आणि दिग्दर्शन केले. दुसरे नाटक विनिता पिंपळखरेलिखित होते. दिग्दर्शन अक्षय आगाशे यांनी केले आहे. 'शेपटी वाढते लांबच लांब' असे त्याचे गंमतीशीर नाव होते. या दोन्ही बालनाट्यांत काम करणारे कलाकार 'आकांक्षा बालरंगभूमी'च्या नाट्यप्रशिक्षण वर्गातील होते.

उत्तम कथानक आणि दर्जेदार सादरीकरण ही या बालनाट्याची वैशिष्ट्ये होती. भरत नाट्य मंदिर, यशवंतराव चव्हाण नाट्यगृह, मुक्तगण सभागृह सहकारनगर आणि पिंपरी चिंचवड प्रेक्षागृह या ठिकाणी या बालनाट्याचे प्रयोग करण्यात आले.

* पंडिता रमाबाई यांच्या कार्याने न्यूझीलंडमधील कुटुंब भारावले

पंडिता रमाबाईंच्या कार्याने न्यूझीलंडचे एक कुटुंब भारावून गेले असून, दीनदुबळ्यांची सेवा करण्यासाठी ते वर्षभर केडगावातच मुक्कामाला आहे. मराठी भाषाही ते शिकू लागले आहे.

पंडिता रमाबाई मुक्ती मिशन संस्थेच्या अधीक्षिका वेणू इंगळे या न्यूझीलंडला गेल्या असताना तेथील एका कार्यक्रमात त्यांनी रमाबाई व या संस्थेच्या कार्याची माहिती सांगितली. ती ऐकून डग व्हाईट प्रभावित झाले. इंगळे यांनी त्यांना संस्थेला भेट देण्याची विनंती केली. गेल्या फेब्रुवारीत ते तेथे आले व तेव्हापासून व्हाइट, त्यांची पत्नी इलिसन, मुलगी हॉडी व जेमी, मॅच्यूल या मुलांनी संस्थेच्या सेवाकार्याला वाहून घेतले आहे. या कामातून मानसिक समाधान मिळत असल्याचे ते आवर्जून सांगतात. संस्थेतील पडेल ते काम सेवाभावाने करित आहेत. हॉडी तेथील कार्यालयातील संगणकावर विविध कामे करित असते. जेमी, मॅच्यूल, व्हाइट हे संस्थेतील सुतारकाम, रंगकाम, घरांची दुरुस्ती, साफसफाई आदी कामे करतात. इलिसन मतिमंद मुलांसाठी काम करित आहे. रमाबाईंनी देवाचे कार्य केल्याची व्हाइट कुटुंबीयांची भावना आहे.

येथे येण्यापूर्वी व्हाइट हे एका ट्रक कंपनीत डिझेल फिटर म्हणून काम करित होते. केडगावला जायचे म्हणून त्यांनी नोकरी सोडली. त्यांची १७ ते २० वयोगटातील मुले बारावीपर्यंत शिकलेली आहेत. न्यूझीलंडला परतल्यानंतर पुन्हा ते शिक्षण सुरू करणार आहेत.

* बापू सायमोते यांच्या कारावासातील आठवणी

पुरोगामी परिवर्तनवादी विचारांचे लेखन साहित्य पोलिसांच्या नक्षलवादाच्या

व्याख्येत येत असल्याने अशी पुस्तके जवळ बाळगल्याने कारागृहात रवानगी होऊ शकते. याचा प्रत्यक्ष अनुभव घेतलेल्या बापू सायमोते या तरुणाने आपले गजाआडचे सहा महिने शब्दबद्ध केले. सांगली येथील 'कष्टकऱ्यांची दौलत'मध्ये विविध संघटनांच्या वतीने मोजक्या कार्यकर्त्यांच्या उपस्थितीत बापूंचा सत्कार करण्यात आला.

छात्रभारती संघटनेचा कार्यकर्ता बापू सायमोते याला नागपूर रेल्वे स्थानकावर पोलिसांनी सहा महिन्यांपूर्वी पकडले होते. त्याच्यासोबत अटक झालेल्या चौघांपैकी बापू आणि अनिल म्हमाणे या दोघांना कारागृहात खितपत पडावे लागले होते. आता जामिनीवर त्यांची मुक्तता झाली आहे.

बापू म्हणाला, "आम्हाला पकडले तेव्हा आम्ही चोधेही योगायोगाने नागपूर रेल्वेस्थानकावर आलो होतो. नागपूरच्या दीक्षा भूमीवर पुस्तक विक्रीसाठी मी गेलो होतो. पोलिसांनी माझ्याजवळच्या पुस्तकांच्या आधारे मला नक्षलवादी ठरवले. पोलिस चौकशी दरम्यान विचारलेले प्रश्न पाहून मला पोलिसांच्या एकूणच नक्षलवादी चळवळीसंबंधीच्या ज्ञानाची कीव करावी वाटली. मी मागासवर्गीय नसताना आंबेडकरांना कसा मानतो असा पोलिसांचा सवाल होता. अशा प्रश्नांना उत्तरे ती कोणती द्यायची? कारागृहात आम्ही स्वीकारलेला उपोषणाचा मार्ग पोलिसांना आमच्याबद्दल पुनर्विचार करावयास लावणारा होता. आमच्यासोबत नरुजण अटकेत होते. उर्वरित पाच सहा जणांनी नक्षलवादी असल्याचे थेट कबूलच केले होते."

* अंधांसाठी पुस्तक निर्मिती

दृष्टिहीनांसाठी आता उत्तमोत्तम साहित्याची कवाडे उघडणार आहेत. मराठी, इंग्रजी, हिंदीसह १४ भाषांतील साहित्य एका क्लिकसरशी ब्रेलमध्ये भाषांतरित करणाऱ्या सॉफ्टवेअरमुळे अंधांसाठी वाचनसंस्कृतीची परंपरा सुरू होणार आहे. पुण्याच्या 'निवांत' या स्वयंसेवी संस्थेने हे सॉफ्टवेअर वापरून ब्रेल लिपीतील साहित्य प्रकाशित करण्याचा ध्यास घेतला आहे.

या उपक्रमाबद्दल बोलताना निवांत अंध मुक्त विकासालयाच्या संस्थापिका आणि संचालिका मीरा बडवे म्हणाल्या, आपल्याकडे ब्रेलमधलं साहित्य खूप कमी आहे, हे हेरून आम्ही गेल्या १२ वर्षांपासून मॅन्युअली पुस्तके भाषांतरित करीत आहोत. पण मॉड्युलर इन्फोटेक या सॉफ्टवेअरमुळे मराठी, हिंदी, इंग्रजी, पंजाबी, कन्नड, तामीळ, तेलगु, उडिया, बंगाली आदी १४ भाषांमध्ये भाषांतर होते. या भाषांतरासाठी पुस्तकाचे प्रत्येक पान श्री किंवा पत्रिका लिपीमध्ये ऑपरेट करून ती फाइल वर्डमध्ये कन्व्हर्ट करावी लागते. त्यानंतर या सॉफ्टवेअरमुळे एका क्लिकसरशी ते पान ब्रेलमध्ये दिसू लागते.

ही संस्था अनेक वर्षांपासून अंध मुलांसाठी साहित्य तयार करत आहे. यापूर्वी २५० पुस्तके मॅन्युअली भाषांतरित करण्यासाठी संस्थेला १२ वर्षे लागली. पण या

सॉफ्टवेअरमुळे गेल्या तीन वर्षांत ४०० पुस्तके भाषांतरित करण्यात आली आहेत. ब्रेलमध्ये भाषांतरित झालेली पुस्तके अनामत रक्कम घेऊन मोफत उपलब्ध करून दिली जातात. संस्थेने बी. एड., डी.एड. या अभ्यासाच्या पुस्तकांबरोबरच सुधा मूर्ती यांची सर्व पुस्तके भाषांतरित केली आहेत.

सध्या 'निवांत'च्या लायब्ररीचे साठ सदस्य असून, राज्यातील प्रत्येक शहरात एक लायब्ररी उघडण्याचा संस्थेचा मानस आहे. त्याप्रमाणे चंद्रपूर आणि कोकणातील घराडी येथे दोन लायब्ररी उघडल्या जाणार आहेत. राज्यातील पब्लिशर्सनी, लेखकांनी पुढाकार घेऊन सॉफ्टकॉपीज उपलब्ध करून द्याव्यात असं आवाहनही त्यांनी केले आहे. संपर्क - मीरा बडवे ९४२२९४२३७५.

* महाराष्ट्र डेव्हलपमेंट अँड प्रमोशन सेंटर या संस्थेचे उद्घाटन

मराठी माणसाचा स्वभाव हा बऱ्याच अंशी संकोची आहे. कधी कधी या संकोचाचे रूपांतर न्यूनगंडातही होते. या न्यूनगंडामुळेच आपल्यावर सर्वप्रकारचा अन्याय होतो, अशी त्याची भावना होते. त्या वैफल्य्याच्या भावनेचा उद्रेक म्हणजेच आपल्याला जाणवणारा आणि आजूबाजूला दिसणारा सध्याचा 'मराठी बाण्या'चा स्फोट. वस्तुतः आज मराठी माणूस अमेरिकेतही आहे आणि आफ्रिकेतही. म्हणजेच खऱ्या अर्थाने त्याने त्याच्या वृत्ती आणि विचारांमध्ये वैश्विकता आणावयास हवी. परंतु त्याऐवजी तो मराठी अभिमानाच्या नावाखाली आणि शिवाजी महाराजांच्या घोषणा देत स्वतःचे मन आणि जीवन संकुचित करू लागला आहे. त्यातून बाहेर पडण्याचा एक मार्ग म्हणजे आपली अस्मिता टिकवून जागतिकीकरणाच्या प्रवाहात सामील व्हायला हवे, असे प्रतिपादन लोकसत्ताचे संपादक कुमार केतकर यांनी नवी दिल्ली येथे महाराष्ट्र डेव्हलपमेंट अँड प्रमोशन सेंटर या संस्थेच्या उद्घाटनप्रसंगी केले.

इंडिया इंटरनॅशनल सेंटरच्या सभागृहात झालेल्या या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष म्हणून भाषण करताना केतकर म्हणाले की, 'उपरे' व 'परंप्रांतीय' किंवा 'लुंगीवाले' उर्फ दाक्षिणात्य यांच्या विरुद्ध मोहिम पुकारून मराठी माणूस स्वतःचे व मराठी समाजाचे भवितव्य उज्वल करू शकणार नाही. तसे उज्वल भवितव्य हवे असेल तर या सेंटरसारखे प्रयत्न सर्वत्र व्हायला हवे.

कार्यक्रमाची सुरुवात साने गुरुजींना अभिवादन करून झाली. अलिकडे साने गुरुजींचा वारसा दुर्लक्षण्याची व नाकारण्याची फॅशन पडली आहे. मात्र, या कार्यक्रमाच्या संयोजकांनी साने गुरुजींना अभिवादन करून जीवनामध्ये प्रेम, करुणा, औदार्य आणि वैश्विकता ही मूल्ये रुजविण्याचा प्रयत्न केला.

प्रसिद्ध अभिनेते डॉ. मोहन आगाशे म्हणाले, गेल्या काही वर्षांमध्ये अतिशय उत्तम चित्रपट निर्मिती होत आहे. नवीन संकल्पना, नवीन कथानके, नवीन दृष्टिकोन यामुळे मराठी चित्रपटाला उत्तम सांस्कृतिक वळण लागले आहे. रसिकांनीही 'वळू',

‘टिंग्या’ अशा चित्रपटांना उत्स्फूर्त प्रतिसाद दिला आहे. रसिकांच्या या वाढत्या प्रगल्भतेला दाद द्यायला हवी.

समारंभाचे प्रमुख पाहुणे भारतीय क्रिकेट नियामक मंडळाचे उपाध्यक्ष व खासदार राजीव शुक्ला यांनी आपल्या भाषणाच्या प्रारंभी महाराष्ट्राच्या महान सुपुत्री स्व. निर्मला देशपांडे यांना श्रद्धांजली वाहिली. महाराष्ट्र डेव्हलपमेंट अँड प्रमोशन सेंटरच्या उपक्रमाचे कौतुक करताना त्यांनी महाराष्ट्राचे खाद्यपदार्थ, साहित्य संगीत, नाट्य, संस्कृती आणि इतर वैशिष्ट्ये देशाच्या कानाकोपऱ्यात पोहोचवावी, अशी इच्छा व्यक्त केली.

केवळ मराठी चित्रपटांमुळे बॉलीवूड आंतरराष्ट्रीय पातळीवर लोकप्रिय झाले आहे. सामाजिक सौहार्दाच्या बाबतीत महाराष्ट्राचा आदर्श बाळगला तर देशात जातीय तणावाची समस्या उरणार नाही, असा विश्वास शुक्ला यांनी व्यक्त केला. महाराष्ट्राशी संबंधित असल्याचा अभिमान वाटतो, असे ते म्हणाले.

याप्रसंगी महाराष्ट्र डेव्हलपमेंट अँड प्रमोशन सेंटरचे अध्यक्ष मनीष दाभाडे यांनी संस्थेची उद्दिष्टे विशद केली. ते मूळचे नाशिकचे असून सध्या जेएनयूमध्ये सहायक प्राध्यापक आहेत. महाराष्ट्राच्या जडणघडणीत सर्वोत्तम योगदानासाठी पुढच्या वर्षीपासून दरवर्षी १ मे रोजी २५ हजार रुपयाचा पुरस्कार देण्यात येईल, अशी घोषणा त्यांनी केली.

* हास्ययोग मंडळाचे दहा हजारांहून अधिक सदस्य

हसताना केवळ आनंद मिळत नाही, तर शारीरिक आणि मानसिक व्यायामही होतो, नकळत अनेक व्याधी बऱ्या होतात. याच उद्देशाने १९९७ मध्ये संभाजी बागेत पहिले हास्ययोग मंडळ सुरू झाले आणि गेल्या दहा वर्षांत पुण्यात दीडशेहून अधिक मंडळे कार्यरत आहेत. सभासदांची संख्या तर आता दहा हजारांपुढे गेली आहे.

ताणतणाव, विविध व्याधींवर हास्य हे माणसासाठी अमृत आहे. हसण्यामुळे हृदय, फुफ्फुसे आणि स्नायूंचा चांगला परिणाम होतो. दिवसभर मन प्रसन्न राहते. हास्य मंडळांमध्ये दररोज पन्नास प्रकारच्या हास्यांचा सराव केला जातो.

प्रत्येक प्रकारामुळे विविध अवयवांचा व्यायाम होतो. या मंडळातील हास्य हे योगसाधनेसारखे आहे. तिथे हास्याचा शास्त्रशुद्ध आणि गांभीर्याने विचार केला जातो. मंडळात वेगवेगळ्या क्षेत्रांतील, वयोगटातील व्यक्ती एकत्र येतात, अपेक्षारहित हास्याची देवाणघेवाण करतात. यातूनच एकमेकांबद्दल आस्था निर्माण होते. शारीरिक व्यायामाने सामर्थ्यवान शरीर लाभते, तसे हास्योगाच्या नियमित सरावाने मनाचे आरोग्य उत्तम राखले जाते. दिवसेंदिवस सभासदांच्या संख्येमध्ये वाढच होत आहे.

“हास्ययोग मंडळाने शहरातील ज्येष्ठ व्यक्तींपर्यंत हास्याचे महत्त्व पोचवले आहे. यापुढील काळात आयटी, सॉफ्टवेअर कंपन्यांतील तरुणांपर्यंत पोचण्याचे ध्येय मंडळासमोर आहे. वाढत्या स्पर्धेमुळे तरुण पिढी तणावाला बळी पडली आहे.

त्यातून तिला बाहेर काढून या व्यायामकडे वळविण्यासाठी मंडळाचे पदाधिकारी विविध कंपन्यांना भेटणार आहेत. सकाळी कंपनीत आल्यानंतर कामाच्या वेळेतील केवळ दहा मिनिटे अधिकाऱ्यांसह कर्मचाऱ्यांनी हसण्यासाठी दिली तरी त्यांचा दिवस चांगला जाईल.” अशी माहिती संघाचे चैतन्य हास्ययोग मंडळाचे अध्यक्ष विठ्ठल काटे यांनी दिली.

*** ‘संगीत नवा बकरा’**

‘संगीत नवा बकरा’ या दोन अंकी नाटकाचा शुभारंभाचा प्रयोग १८ मे रोजी बालगंधर्व रंगमंदिर येथे करण्यात आला. या नाटकामध्ये एकही संवाद नाही.

‘पुरुषोत्तम करंडक’ स्पर्धेतून नावारूपास आलेल्या कलाकारांनी हा अभिनव प्रयोग केला. ‘संगीत नवा बकरा’ नाटकात संवाद नसले तरी गाण्यांच्या माध्यमातून कथानक पुढे जाते. या नाटकाचे दिग्दर्शन करणाऱ्या मिलिंद शिंत्रे यांनीच गीतांचे लेखन केले आहे. ओंकार-प्रसाद (ओंकार केळकर आणि दत्तप्रसाद रानडे) या जोडीने संगीत दिले आहे. विजय पटवर्धन, राजेश कोलन, साईश्वरी शेट्टी, स्वप्ना जोशी, शेखर लोहकरे यांच्या प्रमुख भूमिका असलेल्या या नाटकामध्ये तेरा व्यक्तिरेखा आहेत. गाण्यांवर आधारित नृत्याचा समावेश असून अमित कल्याणकर यांनी नृत्यदिग्दर्शन केले आहे. नेपथ्य बाबा पार्सेकर यांचे असून हर्षवर्धन पाठक प्रकाशयोजना सांभाळत आहेत. “दोन वर्षांपूर्वी मिलिंद शिंत्रे यांनी पुरुषोत्तममध्ये सादर केलेली ही एकांकिका जयराम हर्डीकर करंडक विजेती ठरली होती. या एकांकिकेचे रूपांतर दोन अंकी नाटकांमध्ये करण्याचा विचार पुढे आला. कौटुंबिक आणि शाब्दिक कोट्या असलेल्या विनोदी नाटकांच्या साच्यातून बाहेर पडण्याचा हा प्रयत्न आहे.”

*** ‘झॅपॅक किड्स’चे मूव्ही गेमिंग**

झॅपॅक डॉट कॉम या रिलायन्स एडीजी समूहाच्या व भारतातील मोठ्या गेमिंग पोर्टलने झॅपॅक किड्स या मुलांसाठीच्या देशातील पहिल्या ‘गेमिंग पोर्टल’ ची घोषणा केली आहे. ‘झॅपॅक किड्स’ ने ज्येष्ठ अभिनेते अभिताभ बच्चन यांची भूमिका असलेल्या भूतनाथ या आगामी चित्रपटाशी करार केला आहे. करारानुसार, भूतनाथसंदर्भात तयार केलेल्या गेमिंगचे व्यापारीकरण ‘झॅपॅक’ करणार आहे, ‘झॅपॅक किड्स’ ने पाच प्रकारांत उपलब्ध असलेली ‘भूतनाथ गेम पॅक’ची सीरिज आणली आहे. यामध्ये फ्रँक टॉइजबरोबर हास्यमय गेमची पूर्ण सीडी असणार आहे. प्रत्येक सेटमध्ये ‘बुछकी टॉय’ही असेल. हे पॅक ७० शहरांतील ‘झॅपॅक कार्ड्स’च्या नेटवर्कच्या ३५०० दालनांत उपलब्ध असेल.

*** नवी मालिका - गगनाला पंख नवे**

तरुण पिढीचे प्रतिनिधित्व करणारी ‘गगनाला पंख नवे’ ही मालिका पाच मे

पासून दर सोमवारी सह्याद्री वाहिनीवरून प्रसारित होत आहे. ज्येष्ठ कवी ना. धों. महानोर यांनी या मालिकेचे शीर्षकगीत लिहिले असून, इक्बाल दरबार यांनी हे संगीतबद्ध केले आहे.

‘श्री व्याडेश्वराय फिल्मस्’ संस्थेच्या अलका पवार आणि रोहिणी पवार यांनी या मालिकेची निर्मिती केली आहे. नारायण पवार हे कार्यकारी निर्माते आहेत. कथा-पटकथा-संवाद प्रदीप फाटक यांचे असून, दिग्दर्शन सचिन शरद यांनी केले आहे. सुधीर दळवी, आविष्कार दारव्हेकर, अक्षय पेंडसे, वृषसेन दाभोळकर, ऊर्मिला निंबाळकर, प्रचिती सुरू, प्रियांका भिडे, अन्वय बेंद्रे, राहुल वाल्हेकर, शरद पोक्षे, वंदना वाकनीस, दीपा सहस्रबुद्धे, सुनील गोडबोले, नयन जोशी, प्रदीप फाटक यांच्या मालिकेत भूमिका आहेत. वेगवेगळ्या कौटुंबिक पार्श्वभूमीवर एकत्र आलेल्या जाहिरात क्षेत्रातील सहा मित्रांची कथा आहे. उमेदवारी करण्यासाठी ते जाहिरात संस्था सुरू करतात. व्यवसायगत आणि व्यक्तिगत जीवनातील अडचणींचे चित्रण या मालिकेत आहे. कथेचा प्रवास काल्पनिक असला, तरी त्याला सत्यघटनांचा आधार लाभला आहे.

* ‘तांबडी जोगेश्वरी पुस्तक विक्री संघटना’ वर्धापनदिन

श्री तांबडी जोगेश्वरी जुनी व नवी पुस्तके विक्री संघटनेच्या वर्धापनदिनानिमित्त विविध क्षेत्रांत उल्लेखनीय काम करणाऱ्यांचा सत्कार करण्यात आला. या प्रसंगी आमदार गिरीश बापट, नगरसेविका माधुरी मिसाळ, ‘सकाळ’चे संपादक (आशय व्यवस्थापन) राजीव साबडे आदी उपस्थित होते.

या वेळी त्रिदल संस्थेचे उपाध्यक्ष डॉ. सतीश देसाई, पोलिस उपायुक्त सी. एच. वाकडे, शिक्षण प्रसारक मंडळाचे उपाध्यक्ष अॅड. सुनील राडकर, अखिल भारतीय मराठी चित्रपट महामंडळाचे अजय सरपोतदार, जलतरण प्रशिक्षक मनोज एरंडे, डेक्कन एज्युकेशन सोसायटीचे सदस्य प्रशांत गोखले यांचा सत्कार करण्यात आला.

संघटनेच्या सदस्यांचा पुस्तक विक्रीचा व्यवसाय सर्वसामान्यांच्या दृष्टीने उपयुक्त असल्याचे वाकडे यांनी नमूद केले. ते म्हणाले, “शिक्षण चालू असताना जे पुस्तक मिळत नव्हते, ते मला या पुस्तक या विक्रेत्यांकडे मिळाले. त्याचा फार उपयोग झाला.” गरजू विद्यार्थ्यांसाठी संघटनेने सामाजिक भावनेतून मोफत पुस्तके द्यावीत, असे आवाहन सरपोतदार यांनी केले. तर दुर्मिळ पुस्तक, ग्रंथ मिळाले तर त्याचे जतन करण्याचे काम संघटनेने करावे, असे आवाहन साबडे यांनी केले. संघटनेचे अध्यक्ष विजय मरळ, उपाध्यक्ष वसंतराव धामणे यांनीही मनोगत व्यक्त केले.

* मोना अॅडव्हर्टायझिंगचा वर्धापन दिवस

“स्पर्थेच्या काळात सर्वच क्षेत्रात ‘मार्केटिंग’ला महत्त्व आले आहे. त्यामुळे पुढाऱ्यांनाही ‘मार्केटिंग’ची आवश्यकता आहे. पण, अवाजवी प्रसिद्धी टीकेला पात्र

ठरत असल्याने 'जोर का झटका धिरेसे लगे' अशा पद्धतीनेच जाहिरात करावी लागते," अशी मार्मिक मल्लीनाथी मुख्यमंत्री विलासराव देशमुख यांनी केली.

मोना अॅडव्हर्टायझिंग कंपनीच्या ३५ व्या वर्धापन दिनाच्या कार्यक्रमात प्रमुख पाहुणे म्हणून ते उपस्थित होते.

कंपनीच्या वतीने वृत्तपत्र समूह, जाहिरात संस्था व लायन्स क्लबच्या प्रतिनिधींचा मुख्यमंत्री विलासराव देशमुख यांच्या हस्ते सत्कार करण्यात आला.

'सकाळ'चे व्यवस्थापकीय संचालक - संपादक प्रतापराव पवार, दै. 'भास्कर'चे आलोक दुबे, 'इन्फेक्स मार्केटिंग'चे शिवाजी चमकीरे, 'ब्लू बर्ड इंडिया'चे नितिन सोनटक्के, 'कक्कर अॅड'चे सिद्धार्थ सेन, मॅगना पब्लिकेशनचे मितेश पतंगे, 'सिम्बायोसिस'चे संचालक शां. बं. मुजूमदार, लायन्स फतेचंद रांका, जितेंद्र मेहता, पियुष पांडे, प्रणोद जोशी यांचा यावेळी सत्कार करण्यात आला.

देशमुख म्हणाले, "स्पर्धेचे युग आल्याने जाहिरातीला महत्त्व आले आहे. टीव्हीवर जाहिराती मोठ्या प्रमाणावर असल्याने त्यात कार्यक्रम शोधावा लागतो, पण मार्केटिंगसाठी ते गरजेचे आहे. रस्तोरस्ती सध्या प्रचंड फलक पाहावयास मिळतात. त्यातूनही जाहिरात करण्यात येते. त्यात पुढ्यांचे फलक जास्तच असतात. पण, आमच्या क्षेत्रातही सध्या जाहिरात गरजेची झाली आहे. पुढील काळात जाहिरातीच्या क्षेत्रात मोठी संधी असल्याने आधुनिक सुविधांचाही जाहिरातीसाठी वापर होणे आवश्यक आहे."

* ह. ल. निपुणगे नाबाद ७०

"साहित्याचा गंध नसणारेही अनेक प्रकाशक साहित्याच्या बाजारपेठेत आहेत. या पार्श्वभूमीवर साहित्याची नेमकी पारख करून त्याला योग्य स्थान देणाऱ्या ह. ल. निपुणगे यांचे स्थान स्वतंत्र आहे." असे उद्गार डॉ. आनंद यादव यांनी काढले.

निपुणगे यांनी दि. २ मे रोजी ७१ व्या वर्षात पदार्पण केले. या निमित्ताने 'रंगत-संगत प्रतिष्ठान'तर्फे त्यांचा सत्कार करण्यात आला.

डॉ. न. म. जोशी, प्रा. मिलिंद जोशी, प्रमोद आडकर व्यासपीठावर होते.

यादव म्हणाले, "शून्यातून उदयाला आलेले हे व्यक्तिमत्त्व पदवीधर झाले असते, तर प्रकाशकाऐवजी साहित्यिकच झाले असते. हा माणूस केवळ पुस्तकांचा विक्रेता नाही, तर तो खराखुरा साहित्यिक आहे. त्यामुळेच साहित्याचा गंध नसताना केवळ धंदा म्हणून प्रकाशक झालेल्यांच्या मांदियाळीत निपुणगेचे वेगळेपण मोठे आहे."

"आयुष्यातला सर्वांत आनंदाचा दिवस" असा निपुणगे यांनी या कार्यक्रमाचा उल्लेख केला.

* मृणालिनी केळकर यांच्या पुस्तकाचे प्रकाशन

नागपूर येथे पद्मगंधा प्रतिष्ठानतर्फे सौ. मृणालिनी केळकर ह्यांच्या दोन पुस्तकाचे

प्रकाशन झाले. भारतीय साहित्य सागरातील रत्ने हे पुस्तक २००६ साली लोकसत्ता विदर्भरंग पुरवणीत येत असलेल्या लेखांचे संकलन आहे. विविधभाषी ज्ञानपीठ विजेते आणि अन्य श्रेष्ठ साहित्यकारांविषयी माहिती या पुस्तकात समाविष्ट आहे.

मर्मबंध हे बंगाली अनुवादित कथांचे पुस्तक आहे. श्रेष्ठ जेष्ठ अशा लेखकांच्या एकूण अकरा कथा यात आहेत.

दिनांक १२ एप्रिल रोजी झालेल्या ह्या समारंभात श्री वामन तेलंग व लोकसत्ता निवासी प्रवीण बर्दापूरकर ह्यांच्या हस्ते दोन्ही पुस्तकाचे प्रकाशन झाले.

* कार्यशाळा

‘द माईड जिम’ या पुस्तकातील ज्ञानावर आधारित कार्यशाळेचे आयोजन दि. ५, ६ आणि ७ मे रोजी ‘मेहता पब्लिशिंग हाऊस’ने केले होते. या कार्यशाळेत ‘द माईड जिम’ पुस्तकाचे अनुवादक श्याम भुके यांनी मार्गदर्शन केले.

वेळेची उत्पादकता, कामातील चालढकल कमी करणे, वादावादीला पूर्णविराम देणे, तणावमुक्ती, नवीन कल्पनांचा उदय आणि विकास, श्वसन आणि ध्यान इ. विषय प्रात्यक्षिकासह घेण्यात आले.

व्यक्तिमत्त्व विकास, व्यवसायवृद्धी यासाठी कार्यशाळा उपयुक्त असल्याचे प्रशिक्षार्थीना सांगितले.

‘द माईड जिम’ कार्यशाळा शनिवार दि. ७ जून २००८ रोजी सायं. ४ ते ६ या वेळात ‘मेहता पब्लिशिंग हाऊस’ येथे होईल. इच्छुकांनी संपर्क साधावा.

श्याम भुके ०२०-२५६५२४६१, ९४२२०३३५००

* कवितेत ओतप्रोत भावना आली पाहिजे

काव्य निर्मिती हा विचारांचा पल्याड भावनेचा प्रांत आहे. त्यामुळे शब्दांची कसरत व यमकांची लयलूट म्हणजे काव्य नव्हे. कवितेत ओतप्रोत भावना आली पाहिजे असे आवाहान प्रसिद्ध कवी प्रशांत आडे यांनी केले. श्री आडे समरसता साहित्य परिषदेने आयोजित केलेल्या पुणे महानगर स्तरीय काव्य संमेलनात अध्यक्षपदावरून बोलत होते. सदरचा कार्यक्रम हडपसर येथील जनसेवा न्यास येथे पार पडला.

श्री आडे म्हणाले की, कवींनी वाचन, मनन, चिंतन या सोबत श्रवणालाही महत्त्व दिले पाहिजे. आपली कविता वारंवार वाचून त्यावर संस्कार करायला हवेत व स्वतःला पटल्यावर कविता सादर करावी किंवा छपावी. प्रसिद्धीचा हव्यास टाळावा.

सदर कवी संमेलनात सुहास घुमरे, अण्णा धगाटे, सुशांत कांबळे, आय. के. शेख, नवनाथ हुमे, इंद्रसेन जाधव, संतोष शिंदे, प्रसाद अत्रे, अमोल गंगासागरे, सागर कांबळे, नंदकुमार सोमवंशी, भिमराव लोंढे, अजय जोशी,

शाम लाटकर, विष्णु जोशी, गणेश पाटोळे, सत्वशीला कांदे, सरोजा दीक्षित, संगीता बोरारे, जयश्री घुले यांनी आपल्या कविता सादर केल्या.

*** पहिले अण्णा भाऊ साठे साहित्य संमेलन**

अण्णा भाऊ साठे यांनी परंपरागत लोकसाहित्याला असणारा प्रस्थापितांचा नकार पुसण्याचे काम केले. अण्णाभाऊंच्या विचारांचा जागर करताना अनागर मराठी समूहासाठीचे संशोधन करण्याचा संकल्प केला पाहिजे. त्यामुळे लोकसाहित्याचे लेखन करणाऱ्या बहुजनांना ऊर्जा मिळेल, असा विश्वास पहिल्या राज्यस्तरीय अण्णाभाऊ साठे साहित्य संमेलनाचे उद्घाटक राजन गवस यांनी व्यक्त केला.

पहिल्या राज्यस्तरीय अण्णाभाऊ साठे साहित्य संमेलनाच्या उद्घाटनप्रसंगी क्रांतिवीर नागनाथअण्णा नायकवडी, प्रा. जयसिंगराव पवार, म. द. हातकणंगलेकर, डी. बी. पाटील, अॅड. गोविंदराव पानसरे उपस्थित होते. अध्यक्षस्थानी अर्जुन डांगळे होते.

गवस म्हणाले, अण्णाभाऊ शब्दांना जीवनशैलीत उतरवणारे, मानवतेचे गाणे गाणारे कवी होते. लेखक जे करतो ते समूहाच्या शेवटच्या स्तरापर्यंत नेताना समाजाची उलथपालथ होते. अण्णाभाऊंनी शाहिरीशिवाय कविता, छंद, ओवी, कथा, कादंबरीही लिहिल्या. वगाची संकल्पना शक्तीस्थळे ओळखून बदलली. मात्र, तत्कालीन समाजात हे काव्यप्रकार म्हणून रूढ झाले नाही व त्यामुळे त्यांना फक्त शाहीरच म्हटले गेले. त्यावेळी लेखकांनी त्यांना समजून घेतले असते तर लोकसाहित्याला आजच्यासारखे कपाळकरंटे रूप आले नसते.

संमेलनाचे स्वागतअध्यक्ष प्रा. जयसिंगराव पवार म्हणाले, बळिराजाचा इतिहास मांडणारे विद्रोही साहित्य आहे. शाहू, फुले, आंबेडकर, संत तुकाराम हे सत्यशोधक होते. बहुजनांचे पांडित्य त्यांना मान्य नव्हते. जातधर्माऐवजी स्वातंत्र्य, समता आणि सामाजिक न्यायावर आधारित मानवता धर्म व विज्ञानवाद त्यांनी स्वीकारला. अण्णाभाऊ साठे यांनी या सर्वांचा व मार्क्सवादाचा स्वीकार केला. आज शाहू महाराज असते तर अण्णाभाऊंच्या डोक्यावर आपली पगडी घालत हा दलितांचा सच्चा साहित्यिक आहे, असे त्यांनी म्हटले असते.

अॅड. पानसरे म्हणाले, एका साहित्यिकाच्या नावाने भरविलेले हे साहित्य संमेलन आहे. अण्णाभाऊंच्या साहित्याची आजवर दखल घेतली गेली नाही. साहित्य, सामाजिक, राजकीय तिन्ही क्षेत्रांचा विचार केल्यास विरोध असणाऱ्यांनी याकडे दुर्लक्ष केले आणि अनुयायांनी जात व राजकारणामुळे संकुचित केले. हे संमेलन केवळ एक जात, धर्म आणि पक्षासाठी मर्यादित नाही, तर सर्वसमावेशक आहे.

अध्यक्ष अर्जुन डांगळे म्हणाले, अण्णाभाऊंची भाषा त्या काळातील जनसामान्यांशी निगडित होती. तिचा भाषाशास्त्र, साहित्यिक व समाजशास्त्रीय दृष्टीने अभ्यास व्हावा. त्यांच्या साहित्यिक कर्तृत्वाला न्याय मिळाला नाही असे म्हणताना मराठी समीक्षामूल्यांच्या

आणि समीक्षकांच्या मर्यादा तपासल्या पाहिजे. चळवळीतील लेखक, कार्यकर्ते, कलावंत मिळून सांस्कृतिक लढाईला सुरुवात केल्यास हेच अण्णाभाऊंना अभिवादन ठरेल. बिंदू चौकातून पारंपारिक वाद्यांच्या गजरात ग्रंथदिंडी काढण्यात आली. दिंडीचे उद्घाटन महापौर सई खराडे यांच्या हस्ते झाले.

*** 'भाषेला सर्जनशील शब्दात व्यक्त करण्याचे काम कवीचे'**

कलावंत वेगवेगळ्या माध्यमातून व्यक्त होत असतात. चित्रकार रंगांतून, गायक सुरातून त्याप्रमाणे कवी भाषेच्या माध्यमातून व्यक्त होत असतो. भाषा हे कवीचे साधन असून या भाषेला सर्जनशील भाषेत व्यक्त करण्याचे काम कवीचे आहे. असा कानमंत्र ज्येष्ठ कवी मंगेश पाडगावकर यांनी दिला.

पुणे साहित्यिक कलावंत प्रतिष्ठानच्या वतीने आयोजित राज्यस्तरीय काव्य शाळेचे उद्घाटन पाडगावकर यांच्या हस्ते झाले, याप्रसंगी प्रसिद्ध कवी संदीप खरे, माधवी वैद्य, कवी अशोक बागवे, गंगाधर महाम्बरे, प्रदीप निफाडकर, शंकर वैद्य, प्रतिष्ठानचे अध्यक्ष दिलीप बराटे आदी उपस्थित होते.

पाडगावकर म्हणाले, “मी कविता लिहितो म्हणजे सुख-दुःख, मोह, कर्म या अडकलेला गुंतागुंतीचा माणूस समजून घेऊन ती समजत सर्जनशील भाषेत व्यक्त करतो, तीच कविता होते. काव्यनिर्मितीचा क्षण हा कवीच्या आयुष्यातील सर्वोच्च निर्मितीक्षण असतो. मात्र समोर रसिक याला दाद द्यायला नसेल तर अशा पोकळीत कलावंत जगू शकत नाही. तुमची प्रत्येक टाळी मला जिवंत करते.”

“वयाच्या १४ व्या वर्षी मी पहिली कविता लिहिली. आज ७९ वर्ष झाले तरी कविता लिहितोच आहे. तरीही कवितेतील फारसे काही हाती लागले नाही. लहानपणी फुलपाखरू पकडण्यासाठी त्याच्या मागे धावत असू. फुलपाखरू हाती लागत नसे. मात्र त्यांच्या मागे धावण्याचा आनंद मिळत असे. असाच आनंद काव्यनिर्मिती करताना मिळतो. या आनंदाच्या मागे मी धावत राहणार.” असेही ते म्हणाले.

“कवी होण्याआधी पहिल्यांदा रसिक होणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे. यातूनच कवितेकडे बघण्याची दृष्टी मिळत असते. हल्ली तरुणांना कविता लिहिण्याची घाई झाली असून यामध्ये काव्याबाबतचे कोणतेही नियम पाळले जात नाहीत असे दिसते. अशा कार्यशाळेतून काव्यलेखनाच्या दृष्टिकोनात सुधारणा होण्यास नक्कीच मदत होईल.” असे संदीप खरे म्हणाले. त्यांनी ‘लव लेटर’ ही कविता सादर केली. पाडगावकरांनी ‘सलाम’ म्हटली. सुनील अरगडे लिखित ‘नाझिया’ व अनिल बोरोले लिखित ‘इंद्रधनू’ या पुस्तकाचे प्रकाशन पाडगावकर यांच्या हस्ते झाले.

*** संभाजीराजांचा ३१९ वा स्मृतिदिन**

“धर्मवीर संभाजीराजांचे श्रीक्षेत्र वढू बुद्रुक येथील समाधीस्थळ प्रेरणादायी असू, येथे येणारा प्रत्येक शंभुभक्त हा जाताना मनाने संभाजीमहाराज बनूनच गेला पाहिजे.”

असे आवाहन बंडातात्या कराडकर यांनी केले.

संभाजी महाराजांच्या ३१९ व्या बलिदान स्मृतिदिनानिमित्त समाधीचे दर्शन घेण्यासाठी राज्याच्या विविध भागांतून मोठ्या संख्येने शंभूभक्त श्रीक्षेत्र वढूबुद्रुक (ता. शिरूर) येथे आले होते.

सकाळी नऊ वाजता जिल्हाधिकारी प्रभाकर देशमुख, आमदार बाबुराव पाचर्णे व जिल्हा परिषदेचे उपाध्यक्ष शरद लेंडे यांच्या हस्ते समाधिस्थळी शासकीय पूजा करण्यात आली. धर्मवीर संभाजी महाराज स्मृती समिती व वढू बुद्रुक ग्रामपंचायतीच्या संयुक्त विद्यमाने शंभूतीर्थवर आयोजित मुख्य कार्यक्रमास सकाळी साडेअकरा वाजता महाराष्ट्र शाहीर परिषदेचे अध्यक्ष शाहीर योगेश यांच्या पोवाड्याने सुरुवात झाली.

दहशतवादी व अतिरेक्यांशी संघर्ष करित असलेले ऑल इंडिया अँटीटेररिस्ट फ्रंटचे अध्यक्ष मनजितसिंग बिट्टा यांना यंदाचा 'धर्मवीर छत्रपती संभाजी महाराज पुरस्कार' बंडातात्या कराडकर यांच्या हस्ते देण्यात आला. त्यांचे सहकारी सुनील राजोरीया यांनी तो स्वीकारला.

अशोक भांडवलकर यांच्या सन्मानार्थ देण्यात येणारा 'श्री शंभुसेवा पुरस्कार' नगरचे आमदार अनिल राठोड यांना देण्यात आला. तसेच 'सुराज्य' संस्थेच्या माध्यमातून गरीब व उपेक्षितांची सेवा करणारे वढू येथील विजय शिवले यांना विवेक घाटपांडे यांच्या स्मरणार्थ दिला जाणारा 'श्री शंभुसेवा पुरस्कार' देण्यात आला.

कराडकर म्हणाले, "संभाजीराजांबद्दल चुकीचा इतिहास सांगितला गेला, ही अत्यंत दुर्दैवी बाब आहे. राजांचा खरा इतिहास अत्यंत प्रेरणादायी असून त्यांचा आदर्श आजच्या युवकांनी घेण्याची गरज आहे."

संभाजीराजांच्या समाधिस्थळी नव्याने उभारण्यात येणाऱ्या मेघडंबरीची प्रतिकृतीही भाविकांना पाहण्यासाठी ठेवण्यात आली होती.

* इंटरनेटयुगातही सभा, रेडिओ अन् पथनाट्ये प्रभावी

तंत्रज्ञानाच्या क्रांतीमुळे संगणक, इंटरनेटच्या माध्यमातून एका कोपऱ्यातील घटना क्षणात जगात सर्वत्र पोहोचते खरी; मात्र जेथे निरक्षरांची संख्या अधिक आणि संगणक अथवा इंटरनेट सुविधाच उपलब्ध होत नाहीत, तेथे जनतेपर्यंत पोहोचण्यासाठी आजही रेडिओ, पथनाट्य, प्रदर्शने आणि सभा हीच संपर्कमाध्यमे प्रभावी ठरत आहेत.

भारत, थायलंड, फिजी, पापिओ न्यूगिनो, फिलिपिन्स या देशांमध्ये लोकांपर्यंत पोहोचण्यासाठी कोणत्या माध्यमांचा वापर होतो याचे संशोधन करण्यात आले. इंटरनेटयुगाचा सध्या बोलबाला असल्याने लोकांना शिक्षित करणे, एका घटनेची माहिती अनेकांपर्यंत पोहोचण्यासाठी मोबाईल, संगणकाची जागतिक पातळीवर चलती आहे, पण ग्रामीण भागात कोणती माध्यमे प्रभावी ठरत आहेत याचा सर्व देशातील ८१ संस्थांनी शोध घेतला. २००४ मध्ये सुरू झालेले हे संशोधन २००७

मध्ये पूर्ण झाले.

यातील निष्कर्षांचे 'पीपल्स कम्युनिकेशन फॉर डेव्हलपमेंट' (पीसी४डी) हे पुस्तक नुकतेच पुण्यात प्रकाशित केले. संशोधनासाठी कॅनडाच्या इंटरनॅशनल डेव्हलपमेंट रीचर्स सेंटर या संस्थेने आर्थिक मदत दिली.

“देशातील पूर्व, पश्चिम, दक्षिण, उत्तर आणि ईशान्य भारत यातील ग्रामीण भागात काम करणाऱ्या २० स्वयंसेवी संस्थांच्या प्रतिनिधींच्या आलोचना संस्थेने मुलाखती घेतल्या. वृत्तपत्रे, इलेक्ट्रॉनिक माध्यमे, सभा, सेलफोन यामध्ये कोणती माध्यमे प्रभावी ठरत आहेत. त्यात कोणती माध्यमे प्रभावी यासारख्या प्रश्नांची उत्तरे जाणून घेण्यात आली. बाहेरील देशांनी केलेल्या संशोधनानंतर भारतासह अन्य देशांचे माध्यमांविषयीचे मत पुढे आले. या संशोधनात ग्रामीण भागात काम करणाऱ्या शहरातील काही संस्थांनी भारतातील ग्रामीण भागात रेडिओ, सभा, संमेलने, पथनाट्ये आणि प्रदर्शने ही पारंपारिक संपर्क साधने आजही प्रभावी ठरत असल्याचे मत व्यक्त केले. देशातील ग्रामीण भागात निरक्षरांचेच प्रमाण अधिक असून संगणक, इंटरनेट सुविधा मिळणे अशक्य आहे. संगणक निरक्षरही कमी आहेत. त्यामुळे स्वस्त आणि सर्वत्र घेऊन जाता येणारे साधन म्हणून रेडिओचा सर्वाधिक वापर होत आहे. तसेच फिजीमध्ये रेडिओ, वृत्तपत्रे, फिलिपिन्समध्ये सेलफोन आणि सभा, पापिओ न्यूनिगोमध्ये रेडिओ हे माध्यम वापरले जात आहे. थायलंडमध्ये एकच भाषा असल्याने तेथे माध्यम म्हणून टिव्हीचाच अधिक वापर होतो.” अशी माहिती सिप्रिता सिंग आणि मेधा कोतवाल-लेले यांनी दिली.

अविकसित देशांमधील संशोधनातून काही धक्कादायक माहिती पुढे आली आहे. भारतासह अन्य देशांतील ग्रामीण भागात आजही संगणक, इंटरनेट सुविधा अद्याप उपलब्ध नसल्याचेच निष्कर्ष हाती आले आहेत. त्यामुळे एकीकडे तंत्रज्ञानाचा गवगवा होत असला तरी दुसरीकडे त्याचा अभाव असल्याची विदारक स्थिती पुढे आल्याचे तेथेच आता लक्ष केंद्रित करण्याची आवश्यकता असल्याचे मत व्यक्त करण्यात आले.

* चेतन भगत यांच्या 'श्री मिस्टेक्स ऑफ माय लाइफ' चे प्रकाशन

तरुणांच्या जवळ जायला मिळणे, त्यांच्या आशाआकांक्षा जाणून घेणे हीच आपली प्रेरणा आहे. यातूनच नवनवीन पुस्तकांच्या कल्पना सुचतात. आपली पुस्तके जरी इंग्रजीत असली तरी, मराठी अनुवादालाही प्रचंड मागणी आहे. पण आपले मराठी वाचक इंग्रजीतली मूळ पुस्तकेही तितक्याच आवडीने वाचतात, असे सांगत ख्यातनाम लेखक चेतन भगत यांनी 'वाचन' हा विषय आजही तरुणांमध्ये हिट असल्याची जणू पावतीच दिली. त्यांच्या 'श्री मिस्टेक्स ऑफ माय लाइफ' या तिसऱ्या पुस्तकाचे प्रकाशन मुंबईत झाले यावेळी तरुणांनी प्रचंड गर्दी केली होती.

'वन नाईट अँट कॉल सेंटर' आणि 'फाइव्ह पॉईंट समथिंग' अशी तरुणांचे विश्व

उलगडणारी पुस्तके लिहिणारे भगत यांच्या या तिसऱ्या पुस्तकाची तुफान विक्री होणार हे मॉलमधल्या प्रकाशन सोहळ्यावरून लख्ख दिसत होते. भगत यांच्या चाहत्यांनी त्यांना घेरून एकच गलका केला. प्रत्येक मुलाच्या पुस्तकावर भगत स्वतः स्वाक्षरी करत होते. त्यांना चॉकलेट्स, टी शर्ट, टोप्या वाटत होते.

प्रत्येक तरुणाच्या आयुष्यात अनेक घटना घडतात आणि त्या ऐकता ऐकता एखादी कल्पना सुचते व पुस्तक आकार घेते, असे भगत यांनी सांगितले. लहान मुलांसाठी लिहिणार का असे विचारले असता ते म्हणाले की माझ्या चार वर्षांच्या जुळ्या मुलांना मी रोज एक नवीन गोष्ट रचून सांगतो. त्या अप्रकाशित असल्या तरी लहान मुलांना आवडतील, अशा पुस्तकाचा विचार आपण करत आहोत.

मध्यभागी फतकल मारून गप्पा मारणारे चेतन भगत पाहून तरुण भारावले. 'वन नाइट अँट कॉल सेंटर' या पुस्तकावर जूनमध्ये येणाऱ्या 'हॅलो' या चित्रपटाचा नायक शर्मन जोशी, दिग्दर्शक अतुल अग्निहोत्री हेही प्रकाशन सोहळ्याला हजर होते. अनेक ग्लॅमरस चेहऱ्यांच्या उपस्थितीत दोन तास गप्पा मारणारे भगत हे सोहळ्यातले खरे हिरो ठरले!

* लायब्ररीची घरपोच सेवा

पुस्तक वाचायचंय? पण किंमत परवडत नाही... लायब्ररी जवळ नाही.. पैसा आहे, लायब्ररीही आहे, पण खरेदी, लायब्ररीत ये-जा करण्यास वेळ नाही... अशा अडचणी वाचकांना जाणवतात.

वाचनाची आवड असलेल्या पुस्तकप्रेमींसाठी www.librarywala.com ही लायब्ररी पुढे सरसावली आहे. महिनाकाठी थोडेसे शुल्क आकारून वाचकांना त्यांच्या आवडीची पुस्तके घरपोच देण्याची सोय या लायब्ररीने केली आहे.

नऊ महिन्यांपूर्वी सुरू झालेल्या या लायब्ररीने एव्हाना चांगलेच बाळसे धरले आहे. १९०० व्यक्तींनी लायब्ररीचे सभासदत्व स्वीकारले आहे. मुंबई, ठाणे, डोंबिवली, पनवेल ते अगदी मीरारोडपर्यंतचे वाचक लायब्ररीचा लाभ घेतात. लायब्ररीवालाचे सर्व व्यवहार 'ऑनलाईन' असून मेंबरशीपपासून ते पुस्तकांची मागणी नोंदवण्यापर्यंत सर्वकाही वेगळा वेळ न काढता कम्प्युटरवर करता येते. ऑर्डर दिल्यानंतर २४ तासांत पुस्तकांची होम डिलिव्हरी आणि पिक-अपची व्यवस्था केली आहे.

हजारो पुस्तके असणाऱ्या लायब्ररीवालातर्फे केवळ इंग्रजी पुस्तकांची सेवा दिली जाते. मात्र, लवकरच मराठी, हिंदी, गुजराती, कन्नड अशा विविध भाषेतील पुस्तकांची सेवा वाचकांना दिली जाईल. त्या दृष्टीने काम सुरू असून पाच ते सहा महिन्यात ते पूर्ण होईल असे मुख्य व्यवस्थापक हितेन देडिया यांनी सांगितले. 'लायब्ररीवालाचे काम सहा मित्रांच्या वाचनवेडातून उभे राहिले. वाचनाची आवड असतानाही आम्हाला

त्यावेळी अनेक अडचणी सहन कराव्या लागल्या, इतरांना त्या सहन कराव्या लागू नये आणि एकूणच वाचनसंस्कृती वाढावी.' यासाठी हा उपक्रम आहे.

*** 'एकविसावे शतक कला, साहित्य, संस्कृतीचे'**

“ज्ञानाधिष्ठित एकविसावे शतक हे विज्ञान तंत्रज्ञानापेक्षाही मानवता, समाजशास्त्र, कला, साहित्य आणि संस्कृतीचे शतक असेल” असे प्रतिपादन विद्यापीठ अनुदान आयोगाचे माजी अध्यक्ष डॉ. अरुण निगवेकर यांनी केले.

मुक्तांगण विज्ञानशोधिका केंद्राच्या वतीने आयोजित वासंतिक विज्ञान व्याख्यानमालेत 'विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाची प्रगती' या विषयावर निगवेकर यांनी आपले मत व्यक्त केले. कार्यक्रमाला केंद्राचे कार्यकारी अध्यक्ष प्रा. प्रमोद काळे तसेच मानद सचिव नंदकुमार काकिडे उपस्थित होते

डॉ. निगवेकर म्हणाले, “विकासाचा केंद्रबिंदू मानव असला पाहिजे. विज्ञान तंत्रज्ञानाच्या आधारे आपण लक्षणीय प्रगती केली खरी पण अजूनही आपल्याला 'मानसिक शांतता' लाभलेली नाही. ती प्राप्त करण्यासाठी चांगले साहित्य आणि तत्वज्ञान यांच्या अधिष्ठानाची गरज आहे. विद्यार्थ्यांना विज्ञान शिकविण्याच्या नवीन पद्धती विकसित केल्या पाहिजेत. आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर करून त्यांना 'व्हर्चुअल' वातावरणात प्रयोग करण्यास प्रोत्साहन दिले तरच विज्ञान शिक्षण यशस्वी होईल. 'आऊट सोर्सिंग'च्या आजच्या जगात राष्ट्रांच्या भौगोलिक सीमा नाहीशा झाल्या आहेत. या शतकाचे चलन म्हणजे 'ज्ञान' आहे. त्यामुळे या ज्ञानाची संपत्ती निर्माण करणारे राष्ट्रच यापुढे टिकेल. शिक्षणाचा पाया पक्का केल्यास आपला देश समृद्ध होईल आणि अनेक सामाजिक व आर्थिक प्रश्न सुटतील,” असेही डॉ. निगवेकर म्हणाले.

*** 'मनातल्या मनात'मध्ये मढेंकर, बालकवींच्या कविता**

‘दवात आलीस भल्या पहाटे, शुक्राच्या तोऱ्यात एकदा, जवळूनी गेलीस पेरित आपल्या तरल पावलांमधील शोभा’ आधुनिक मराठी कवी बा. सी. मढेंकर यांची ही कविता प्रथमच मराठी सिनेमात घेण्यात आली आहे. केवळ मढेंकर नव्हे; तर बालकवी आणि गझलकार सुरेश भट यांच्या कविता गद्य रूपात ‘मनातल्या मनात’ या सिनेमात एकायला मिळतील.

एकही गाणे नसलेल्या ‘मनातल्या मनात’ची मूळ कथा सत्तरीच्या दशकातील ज्येष्ठ दिवंगत लेखिका डॉ. अजिता काळे यांच्या ‘फरगिह मी गॉड’वर आधारित असून पटकथा-संवाद अभय देखणे आणि अनिरुद्ध पोद्दार यांचे आहे. यशवंत चौधुले आणि सुलभा कोरे निर्मित आणि गिरीश मोहिते यांनी दिग्दर्शित केलेल्या या सिनेमात डॉ. गिरीश ओक, हेमांगी कवी हे मुख्य भूमिकेत असून पुरुषोत्तम बेडे, राजन ताम्हाणे, आनंद अभ्यंकर इत्यादींनीही काम केले आहे.

मढेंकरांची ‘दवात आलीस’ तसेच बालकवींची ‘कोटून येते मला कळेना

उदासिनता या हृदयाला' ही कविता गिरीश ओक यांनी तरलतेने सादर केली आहे, तर 'मनातल्या मनात ही तुझ्यासमीप राहतो तुला न सांगता तुझा वसंत रोज पाहतो' ही सुरेश भटांची गझलही सुंदर वातावरण निर्माण करते. मराठी सिनेमातून मर्देंकर आणि बालकवी यांच्या कविता प्रथमच वापरण्यात आल्या असून त्या www.kshitijmovies.com या वेबसाईटवर ऐकता येतील.

*** लोकमित्र दिन विशेषाकांचे प्रकाशन**

सहकारी क्षेत्रातील लोकमित्र सहकारी मुद्रण संस्थेच्या दिनविशेषाकांचे प्रकाशन दादर येथे झाले. राजकीय, सामाजिक, कामगार, क्रीडा, सांस्कृतीक जीवनाशी निगडित विविध क्षेत्रात काम करित असलेल्या व्यक्ती व संस्थांची संक्षिप्त माहिती यामध्ये संकलित केलेली आहे. या प्रकाशनसमारंभास समाजवादी परिसरातील मृणाल गोरे, डॉ. जी. जी. पारिख, पुस्तकांचे संकलक सुहास नलावडे, मेधा पाटकर वगैरे उपस्थित होते. याप्रसंगी मेधा पाटकर म्हणाल्या, 'जागतिकीकरणाच्या लाटेमुळे केवळ रोजगारी, महागाई आणि विषमतेचा प्रश्न निर्माण होत बसून मानवी संस्कृतीच उद्ध्वस्त होऊ लागलेली आहे. हे आक्यान पेलण्यात आपण सगळेच कमी पडत आहोत. गांधी, मार्क्स आणि आंबेडकर असा भेद न करता सगळ्यांनी एकत्र येऊन लढा उभारण्याची गरज आहे.' डॉ. जी. जी. पारिख म्हणाले, "समाजवादी चळवळीतील अनेकांच्या हातून चुका घडल्या आहेत. त्याचा बाऊ न करता भांडवलशाहीच्या विरोधात संघर्ष पुकारण्याची गरज आहे."

*** तेलगू लेखक जनार्दन अंबल्ला यांच्या कथासंग्रहाचे प्रकाशन**

मुंबईचे प्रसिद्ध तेलगू लेखक जनार्दन अंबल्ला यांच्या तेलगू भाषेतील कथासंग्रहाच्या चित् आणि पट या अनुवादाचे प्रकाशन सौ. गिरिजा कीर यांच्या हस्ते झाले. डॉ. धनराज मानधने अध्यक्षस्थानी होते. डॉ. पिल्ललमारे रामलू यांनी तेलगू भाषेत पुस्तकातील कथांचे समीक्षण केले. सौ. गिरिजा कीर म्हणाल्या, चित आणि पट या कथासंग्रहात नेहमीच्या प्रेम, मीलन किंवा त्रिकोणातल्या कथा नाहीत. सामाजिक आणि जीवनमूल्ये यांचे महत्त्व सांगणाऱ्या कथा आहेत. अनुवादक श्रीनिवास भैरी यांनीही मनोगत व्यक्त केले.

ग्रंथप्रसारक शरद जोशी व पुस्तकाचे प्रकाशक अरविंद तेंडुलकर (वसंत बुकस्टॉल) यांचा सत्कार करण्यात आला.

*** चित्रकार ज. द. गोंधळेकर जन्मशताब्दी**

कलेसाठी दृष्टी विकसित झाली, तर प्रत्येक गोष्टीतील सौंदर्य नवेपणाने-ताजेपणाने आपल्याला सामोरे येईल, असे प्रतिपादन मल्हार अरणकल्ले यांनी केले.

जुन्या पिढीतील चित्रकार ज. द. गोंधळेकर यांच्यासंबंधीच्या पुस्तकाचे प्रकाशन अरणकल्ले यांच्या हस्ते झाले. टिळक महाराष्ट्र विद्यापिठाचे माजी कुलगुरू डॉ. वि. मा. बाचल समारंभाच्या अध्यक्षस्थानी होते. गोंधळेकर यांच्या जन्मशताब्दीचा प्रारंभ २१ एप्रिलला झाला. त्या निमित्ताने गोंधळेकरांच्या स्मृतींना उजाळा देण्यासाठी त्यांच्या कुटुंबीयांनी हे पुस्तक तयार करवून घेतले आहे. ज्योत्सना प्रकाशनाने या पुस्तकाची निर्मिती केली आहे.

अरणकल्ले म्हणाले, “अभिजात कलांचा अतिशय संपन्न वारसा आपल्याला सल्लागार आहे. चित्रकला-शिल्पकला यांच्या समृद्धीची, त्यांतील विविध प्रयोगांची साक्ष वेरूळ-अजिंठ्यासारख्या अजोड कलाकृतींतून मिळते. मोहरेदार अक्षरांचा आणि रंग-रेषा यांच्या सौंदर्याचा मोठा हेवा पोथ्यांतून आपल्यापर्यंत पोचला आहे. भित्तिचित्रांनी गावोगावी जुन्या वाड्यांत अगदी अलीकडेपर्यंत आपले अस्तित्व टिकवून ठेवले होते. काळाच्या ओघात यांतील एकेक दुवा निखळत-पुसत चालला आहे. म्हणूनच गोंधळेकरांसारख्या कलासाधक चित्रकाराच्या कलाकृती रसिकांपुढे-अभ्यासकांपुढे येणे आवश्यक आहे.”

डॉ. बाचल यांनी गोंधळेकरांच्या कलाविषयक कौशल्याचा आढावा घेतला. ते म्हणाले, “गोंधळेकरांच्या जीवनाला, कलासाधनेला विलक्षण शिस्त लाभली होती. त्यांनी तयार केलेला ‘मेणवलीचा प्रकल्प’ हा त्यांच्या अभ्यासाचा अत्युत्कृष्ट नमुना आहे.”

गोंधळेकरांच्या कन्या मीना पुरंदरे यांनी प्रास्ताविक आणि सूत्रसंचालन केले.

* नवीन भाषेवर प्रभुत्व मिळण्याचे तंत्र

एखाद्या नवीन भाषेवर प्रभुत्व मिळविण्यासाठी सध्याच्या आधुनिक युगात पुस्तकी ज्ञानाबरोबरच भाषेच्या प्रत्यक्ष सरावाची अत्यंत आवश्यकता आहे. अशा प्रकारे भाषेवर प्रभुत्व मिळविण्याचे गमक ओळखूनच आंबेगाव बुद्रुक येथील अभिनव एज्युकेशन सोसायटीच्या शाळेत ‘भाषा प्रयोगशाळे’चे उद्घाटन महाराष्ट्र राज्याचे उच्च शिक्षण ऊर्जामंत्री दिलीपराव वळसे पाटील यांच्या हस्ते नुकतेच करण्यात आले.

भाषा अध्यापनासाठी तांत्रिक शैक्षणिक साधनांची मुख्य गरज आहे. या तांत्रिक साधनात ‘भाषा प्रयोगशाळा’ अग्रस्थानी आहे. या भाषा प्रयोगशाळेत विद्यार्थ्यांचे परफॉर्मन्स ध्वनिमुद्रित करण्याची यंत्रणा आहे. या यंत्रणेमुळे विद्यार्थी आपले ध्वनिमुद्रित केलेले परफॉर्मन्स परत ऐकून सुधारणा धडवून आपू शकतात. या प्रयोगशाळेत एका वेळी २० विद्यार्थ्यांना सहभागी होता येते. तशी योजना शिक्षकांच्या यामध्ये भाषेच्या चारसूत्रांपैकी (L.S.R.W.) Listing, Speaking & Reading याचा परिणामकारक सराव मुले करू शकतात. शब्दांचे योग्य

उच्चारण, योग्य आघात, स्पष्टोच्चार, गटचर्चा, तोंडी परीक्षा, संभाषण शब्दसंपत्ती वाढविणे इ. नानाविध प्रयोग करून विद्यार्थ्यांना प्रगती करता येते.

* **‘गंधर्व वेद’ : ६६ पुस्तके; अकरा हजार पृष्ठांचा प्रकल्प**

महाराष्ट्राच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्त महाराष्ट्र चरित्र ग्रंथमालेद्वारे गेल्या दोनशे वर्षांतील ६६ मराठी व्यक्तींच्या कार्याचा परिचय करून देण्यात येणार आहे. दोन वर्षांनी महाराष्ट्र दिनी ही ग्रंथमाला प्रकाशित होणार आहे. तिच्या परिचय पुस्तिकेचे प्रकाशन संशोधन डॉ. रा. चिं. ढेरे यांच्या हस्ते करण्यात आले.

गंधर्व-वेद प्रकाशनने हा प्रकल्प हाती घेतला आहे. ज्येष्ठ पत्रकार डॉ. अरुण टिकेकर, डॉ. द. ना. धनागरे आणि डॉ. प्र. ना. परांजपे हे या ग्रंथमालेचे प्रमुख संपादक आहेत.

एकोणिसाव्या शतकातील २८ आणि विसाव्या शतकातील ३८ लोकाग्रणींचा ग्रंथमालेत समावेश आहे. ‘गंधर्व-वेद’चे प्रमुख दीपक खाडिलकर म्हणाले, “ग्रंथमालेतील प्रत्येक पुस्तक १६० पानांचे आहे. संबंधित व्यक्तीचे चरित्र, कार्य आणि कर्तृत्व यांचा वेध यात घेण्यात येणार आहे.”

टिकेकर म्हणाले, “नव्या पिढीला कर्तृत्ववान व्यक्तींच्या कार्याची, विचारांची ओळख करून देणे हा या चरित्र ग्रंथमालेचा उद्देश आहे.”

महात्मा ज्योतिबा फुले, रामकृष्ण गोपाळ भांडारकर, न्या. महादेव गोविंद रानडे, गोपाळ गणेश आगरकर, लोकमान्य बाळ गंगाधर टिळक, महर्षी धोंडो केशव कर्वे, महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे, छत्रपती शाहू महाराज, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, स्वातंत्र्यवीर वि. दा. सावरकर, डॉ. शंकर पुरुषोत्तम आधारकर, तुकडोजी महाराज अशा लोकोत्तर व्यक्तींचा या मालेत समावेश आहे.

* **ग्रंथालयांना अर्ज भरण्याचे आवाहन**

नवीन अशासकीय सार्वजनिक ग्रंथालयांना शासनमान्यता देण्यासाठी व शासनमान्य सार्वजनिक ग्रंथालयांना दर्जावाढ मिळविण्यासाठी येत्या ३० जूनपर्यंत अर्ज मागविण्यात आले आहेत. शासनमान्यता व दर्जावाढ प्रस्तावाबरोबर पाचशे रुपयांचे ना परतावा शुल्क आकारण्यात येणार आहे. ही रक्कम चलनाद्वारे शासकीय कोषागारात जमा करून चलनाची मूळ प्रत प्रस्तावाबरोबर जोडणे आवश्यक आहे. अर्ज संबंधित विभागाच्या सहायक ग्रंथालय संचालकाच्या कार्यालयात उपलब्ध आहेत. अर्जाची किंमत पन्नास रुपये आहे, असे सहायक ग्रंथालय संचालक कार्यालयाने कळविले आहे.

* **अंकुर साहित्य संमेलन**

राज्यस्तरीय ४० वे अंकुर मराठी साहित्य संमेलन १० व ११ मे रोजी प्रा. जवाहर मुथा यांच्या अध्यक्षतेखाली चाळीसगाव येथे संपन्न झाले. उत्तम कांबळे

यांच्या हस्ते उदघाटन झाले. संमेलनाचे स्वागताध्यक्ष, आमदार साहेबराव घोडे हे होते. संमेलनामध्ये कथाकथन, कविसंमेलन, परिसंवाद आदि कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले होते. “कवितेची हानी कशामुळे” “भूमिपुत्रांची परवड आणि मराठी साहित्याची भूमिका” या दोन विषयांवर परिसंवाद झाले.

*** पहिल्या बाजीरावांची समाधी**

पहिले बाजीराव पेशवा यांची मध्यप्रदेशातील रावेरखेडी (जि. खरगोन) येथील समाधी जलमय होण्याची भीती पूर्णपणे निराधार असल्याचा खुलासा अखिल भारतीय श्री बाजीराव पेशवा प्रथम स्मारक समिती चे संस्थापक प्रफुल्लचंद्र तावडे यांनी केला.

नर्मदा नदीवर उभारण्यात येणाऱ्या महेश्वर धरणामुळे ही समाधी जलमय होण्याची भीती शहरातील बाजीराव पेशवा समाधी जतन समिती ने व्यक्त केली होती. या पार्श्वभूमीवर तावडे यांनी पत्रकार परिषदेत नुकतीच ही माहिती दिली.

तावडे म्हणाले, “स्थानिक सरकार या समाधीबाबत जागरूक असून, त्यांनी अगोदरच नदीपात्राच्या जवळच पत्रास फूट उंचीचा एक एकर भूखंड या स्मारकासाठी दिला आहे. बाजीरावांची समाधी जनकोजी शिंदे यांनी बांधली, हे समाधी जतन समिती” चे वक्तव्य चुकीचे आहे. चिमाजी अप्पांच्या आदेशावरून राणोजी शिंदे यांनी ती समाधी बांधलेली आहे.”

*** श्रीदासायन चरित्रग्रंथाच्या आवृत्तीचे प्रकाशन**

“समर्थ रामदास स्वामी हे वाचनालयांचे आद्यप्रवर्तक होते. शिक्षण कसे असावे असावे आणि अभ्यास कसा करावा याबाबतची तसेच आधुनिक ज्ञानशाखांची माहिती त्यांच्या साहित्यातून मिळते, असे प्रतिपादन समर्थ व्यासापीठा चे अध्यक्ष सुनील चिंचोलकर यांनी केले.

अनंतदास रामदासी लिखित श्री दासायन या चरित्रग्रंथाच्या पुनर्मुद्रित आवृत्तीचे प्रकाशन सज्जनगड येथील श्री रामदास स्वामी संस्थानच्या विश्वस्त मंडळाच्या सदस्य डॉ. ज्योत्सना कोल्हाटकर यांच्या हस्ते झाले

चिंचोलकर म्हणाले, “व्यक्तिमत्त्व विकास, शिक्षण, व्यवस्थापन यांसारख्या आधुनिक ज्ञानशाखांची माहिती समर्थानी त्या काळी सांगितली आहे. त्याच्या साहित्य अभ्यासातून हे ज्ञान मिळेल.”

डॉ. कोल्हाटकर म्हणाल्या, “समर्थामध्ये कुशल संघटक, कवी, लेखक, मार्गदर्शक अशी अनेक व्यक्तिमत्त्वे होती. दासायन हा समर्थचरित्रातील मानदंड आहे. समाजातील जडण-घडण या साहित्यातून स्पष्ट होते. लोकांपर्यंत समर्थांचे साहित्य पोचले पाहिजे, या प्रेरणने या ग्रंथाचे लेखन केले आहे.”

*** बाबा आमटे-महामानव**

बाबा आमटे हा महामानव महाराष्ट्राला समजलाच नाही, अशी खंत बाबांचे एक सहकारी आणि प्रसिध्द बालरोगतज्ज्ञ डॉ. धैर्यशील शिरोळे यांनी व्यक्त केली. वसंत व्याख्यानमालेत शिरोळे यांनी बाबांचा जीवनपट उभा केला. अतिशय श्रीमंत घराण्यातील ही व्यक्ती महात्मा गांधी आणि विनोबा भावे यांच्या संपर्कात आल्यावर त्यागी आणि सेवाभावी बनली, हे त्यांनी स्पष्ट केले. “विनोबाजी यांनी बाबांना आनंदवन आश्रमात सेवेचे रामायण घडेल असा आशीर्वाद दिला आणि तो त्यांनी खरा करून दाखविला.”

संगीत आणि चित्रपट रसिक बाबा, इंग्रजी आणि बंगाली भाषेचे अभ्यासकार बाबा, रस्त्यात पडलेल्या कुष्ठरोग्याला पाहून वकिली सोडून डॉक्टर होणारे बाबा, अशी त्यांची कितीतरी रूपे होती.

कुष्ठरोग्यांना केवळ अंथरुणातच न ठेवता त्यांना स्वतःच्या पायावर उभे करणारे बाबा खरोखरीच महामानव होते.

ढेकणे महाराज म्हणाले, “ऐंशी वर्षे पूर्ण झाली यामध्ये माझे कर्तृत्व काहीच नाही. ही ताकद कुण्या एका व्यक्तीची नाही, तर परंपरेची आहे. जगाची उन्नती व्हावी, हाच योगविद्येचा उद्देश आहे. भगवद्गीता हे ब्रम्हविद्येचे योगशोधक आहे.”

*** डॉ. राजवंशीचे कार्य मोलाचे**

“डॉ. अनिल राजवंशी यांच्यासारखी माणसे आयुष्यभर हालअपेष्टा सहन करत समाजाची सेवा करतात. त्यामुळेच ग्रामीण भागांतील माणसांचे आयुष्य काहीसे सुकर होते,” असे बजाज ऑटोचे उपाध्यक्ष आणि मराठा चेंबर ऑफ कॉमर्स अँड इंडस्ट्रीजचे अध्यक्ष मधुर बजाज यांनी सांगितले.

फलटण येथील निंबकर अॅग्रिकल्चर रिसर्च इन्स्टिट्यूटचे (नारी) संचालक डॉ. अनिल राजवंशी यांच्या ‘नाईनटीन सेव्हनटीज अमेरिका-अँड इंडियन स्टुडंट्स जर्नी’ या पुस्तकाचे प्रकाशन कल्याणी ग्रुपचे अध्यक्ष बाबा कल्याणी, अबकारी आणि उत्पादन शुल्क खात्याचे मुख्य आयुक्त राकेश शर्मा आणि मधुर बजाज यांच्या हस्ते झाले. डॉ. राजवंशी यांनी सांगितले की माझा इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजी कानपूर ते अमेरिका आणि अमेरिका ते महाराष्ट्रातील ग्रामीण भाग हा प्रवास, तसेच भारतात परत येण्यामागची भावना या पुस्तकातून व्यक्त होत आहे. “उच्च तंत्रज्ञानाबरोबर जगण्यासाठी आध्यात्मिकतेचा वापर हाच जीवन जगण्याचा नवा मंत्र आहे.”

डॉ. कल्याणी म्हणाले, “तंत्रज्ञानाच्या युगात इंधनाचा वापर वाढत आहे. त्यामुळेच इंधनाचे व्यवस्थापन करण्याची फार गरज आहे. डॉ. राजवंशी यांनी ऊर्जा पुनर्निर्मिती क्षेत्रात केलेल्या संशोधनामुळे या कार्याला हातभार लागला आहे. “या पुस्तकाच्या विक्रीतून मिळणाऱ्या पैशाचा वापर ग्रामीण भागाच्या विकासासाठी करणार असल्याचे डॉ. राजवंशी यांनी या वेळी सांगितले.

*** गॅलिलिओवरील 'दूरदर्शी' पुस्तकाचे प्रकाशन**

“सीमित विश्वाकडून अनंतत्वाकडे नेणारी विराट वैचारिक आणि वैज्ञानिक नाट्यमयता मला भावली आणि तिने घेतलेले शब्दरूप 'गॅलिलिओ' च्या रूपाने साकार झाले” अशी भावना माणिक कोतवाल यांनी व्यक्त केली. या पुस्तकाचे प्रकाशन, 'आयुका' चे संचालक डॉ. नरेश दधीच यांच्या हस्ते झाले. अध्यक्षपदी डॉ. प्रमोद लाळे होते. 'राजहंस प्रकाशन' ने हे पुस्तक प्रकाशित केले आहे.

'अलौकिक प्रतिभेचा वैज्ञानिक' असा गॅलिलिओचा उल्लेख डॉ. दधीच यांनी केला. फादर फ्रान्सिस दिब्रिटो म्हणाले, “धर्म म्हणजे विवेकबुद्धी असा अर्थ घेऊन गॅलिलिओने तत्कालीन धर्मसत्तेशी संघर्ष केला होता. या पार्श्वभूमीवर धर्म आणि विज्ञान यांनी हातात हात घालून चालण्याची आज गरज आहे.”

*** डॉ. प्र. चिं. शेजवलकर यांच्या 'स्वगत' चे प्रकाशन**

“ व्यावसायिक शिक्षण देणाऱ्या विविध स्वायत्त व विनाअनुदानित संस्थांच्या कार्यपद्धतीत समानता आणली पाहिजे. त्यासाठी ठोस मापदंड निर्माण करणे गरजेचे आहे,” असे मत विद्यापीठ अनुदान मंडळाचे माजी अध्यक्ष डॉ. अरुण निगवेकर यांनी व्यक्त केले.

ज्येष्ठ व्यवस्थापन तज्ज्ञ डॉ. प्र. चिं. शेजवलकर यांच्या 'स्वगत' या आत्मचरित्रात्मक पुस्तकाचे प्रकाशन डॉ. निगवेकर यांच्या हस्ते झाले. अध्यक्षस्थानी 'सिंबायोसिस' चे संस्थापक डॉ. शां. ब. मुजुमदार होते.

डॉ. निगवेकर म्हणाले, “पंचवीस वर्षात विनाअनुदानित संस्थांमध्ये पंधरा ते अठरा हजार कोटी रुपयांची गुंतवणूक झाली आहे. या संस्थांमधील शुल्क आकारण्यात विषमता आहे. व्यावसायिक शिक्षण देणाऱ्या अशा विनाअनुदानित संस्थांना योग्य दिशा देण्यासाठी ठोस निर्णय घेणे गरजेचे आहे. वाणिज्य अभ्यासक्रमाला व्यवस्थापन शास्त्राकडे वळविण्याचे श्रेय शेजवलकर यांना आहे. शेजवलकर हे व्यवस्थापनशास्त्रातील दीपस्तंभ आहेत. 'स्वगत' मध्ये त्यांनी अध्यात्म व जीवनाचे व्यवस्थापन शास्त्र यांचा सुंदर मेळ घातला आहे.”

डॉ. मुजुमदार म्हणाले, “काही अभिमत विद्यापीठे व विनाअनुदानित संस्थांच्या दर्जाबाबत बोलले जात असले तरी या संस्थांना कुठलीही शासकीय मदत मिळत नाही. देशात जास्तीत जास्त अभिमत विद्यापीठे, स्वायत्त संस्था, केंद्रिय विद्यापीठे निर्माण झाली पाहिजेत.”

विनीता आपटे यांनी या पुस्तकाचे शब्दांकन केले आहे. प्रास्ताविक भाषण सुनीताराजे पवार यांनी केले. सूत्रसंचालन उद्धव कानडे यांनी केले.

बाबे कोरे

काळाकभिन्न

स्वाती चांदोरकर

किंमत १३० रु.

पोस्टेज २५ रु.

‘काळाकभिन्न’ काळोख आणि त्यातूनच
होणारा मनुष्याचा जन्म!
मग ‘टाहो’ फोडत या ‘आटपाट नगरी’त
होणारा जीवनाचा प्रवास!
या प्रवासात मिळतात आई-वडिल,
नातेवाईक, सखे-सोबती. जीवन फुलत
जातं. वळणावर भेटते ‘सहेलियोंकी बाडी’.
मन गुंग होतं. स्तिमित होतं.
‘अल्याड-पल्याड’ची जाणीव राहत नाही.
मग कधीतरी मनुष्याचा उबग येतो आणि
यंत्रं मित्र होतात. ‘मी आणि चॅमी’ मैत्री
जुळते.
‘हरवले आहेत’ या मथळ्याखाली जेव्हा
नावांची यादी फोटोंसकट वर्तमानपत्रांतून
वाचनात येते तेव्हा ‘वस्तुस्थिती’ची जाणीव
होते. मनुष्य आणि मनुष्य जातींची
आपापसातली नाती म्हणजे केवळ ‘हिशोब’
होऊन राहतात. शरीर आणि मन म्हातारं
होतं. रिकामंही होतं, कारण आता काय
शोधायचं हा प्रश्न आऽ वासून उभा राहतो.
रिकाम्या वेळेचा चाळा म्हणून अनेक वर्ष
धूळ खात पडलेला ‘अल्बम’ बाहेर काढला
जातो आणि त्या पिवळ्या पडत जाणाऱ्या
फोटोंमधून आठवणींचं इंद्रधनुष्य
स्वतःच्या बालपणाच्या याऽऽ टोकापासून ते
स्वतःच्या मुलांच्या तारुण्याच्या त्याऽऽ
टोकापर्यंत अर्धगोल उमटतं.
अंधुकसं, धूसरसं, चष्याच्या काचा
थेंबाथेंबाने ओलावत!

मूळ इंग्रजी लेखिका
कारमेन बिन लादेन

अनुवाद
अविनाश दर्प

साम्राज्य बुरख्यामागचे द व्हेल्ड किंगडम

किंमत १५० रु. पोस्टेज २५ रु.

११ सप्टेंबर २००१ -प्रकाशाला लागले ग्रहण!

न्यूयॉर्कमधील वर्ल्ड ट्रेड सेंटरच्या जुळ्या भावंडांप्रमाणे असलेल्या टॉवर्सवर दोन विमानांनी धडक दिली आणि केवळ त्या देशावरच नव्हे तर सान्या जगावर भीतीचं सावट पसरलं...

मानवतेवर प्रेम करणाऱ्यांची मनं होरपळून निघाली.

कारमेन बिन लादेननं जिनिव्हात ही भयंकर बातमी ऐकली आणि ती चुन्न झाली. तिच्या डोळ्यांपुढे त्या इमारतींतून घुसमटत बाहेर पडणारे धुराचे ढग उभे राहिले. त्या ढगातून एकच आकृती नाचत होती... ती आकृती होती कारमेनच्या धाकट्या दिराची...

ओसामा बिन लादेनची.

या कृत्यामागे कारमेनच्या मुलींचा हात असावा असा आरोप वर्तमानपत्रातून आणि दूरदर्शनवरून होऊ लागल्यावर ती अधिक व्यथित झाली. आपल्या लेकींना स्वतंत्र आयुष्य जगता यावं यासाठी येस्लामबरोबर रीतसर घटस्फोट घेऊन कारमेन जिनिव्हात रमली होती; परंतु एखाद्या मधमाशांच्या पोळ्यावर दगड मारल्यावर माशा चवताळून चावे ध्यायला उठतात, तसेच काहीसे झाले.

मग तिनं वर्तमानपत्रांना, दूरदर्शनवर जाऊन सान्या सान्या गोष्टींचा सविस्तर खुलासा केला.

त्या काळातल्या सौदी अरेबियातील कडूगोड आठवणी तिनं

या पुस्तकात वस्तुनिष्ठपणे मांडलेल्या आहेत.

मुलींच्या सुखासाठी तिनं दिलेल्या झगड्याची ही कहाणी आहे.

 मेहता पब्लिशिंग हाऊस,

मेहता मराठी ग्रंथजगत : जून २००८ / ४१

विशेष वार्ता

१

* पी. एन्. जोशी यांच्या इंग्रजी पुस्तकाचे प्रकाशन

“छोट्या बँकांचे मोठ्या बँकांमध्ये विलीनीकरण न करता त्यांचे अस्तित्व टिकवून बँकिंग व्यवसाय तळागाळापर्यंत पोहचविण्याची आवश्यकता आहे,” असे प्रतिपादन पंजाब नॅशनल बँकेचे अध्यक्ष डॉ. के. सी. चक्रवर्ती यांनी केले.

प्रसिद्ध अर्थतज्ज्ञ पी. एन. जोशीलिखित ‘ग्लिम्प्सेस ऑफ चेंजिंग बँकिंग सिनारिओ’ या पुस्तकाचे प्रकाशन त्यांच्या हस्ते झाले. ‘नॅशनल सिक्युरिटी डिपॉझिटरी’ चे अध्यक्ष डॉ. आर. एच. पाटील कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी होते. ‘मेहता पब्लिशिंग हाऊस’चे सुनील मेहता व बँकिंग क्षेत्रातील अनेक तज्ज्ञ या वेळी उपस्थित होते.

चक्रवर्ती म्हणाले, “ऐंशी टक्के लोक जीवनविम्यापासून, तर नव्वद टक्के लोकांपर्यंत अजूनही बँका पोहोचलेल्या नाहीत. त्यामुळे, विलिनीकरणाऐवजी बँकिंग व्यवसाय सर्वसमावेशक करण्याची गरज आहे. छोट्या बँकांनी आपल्या कार्यक्षेत्रातील लोकांच्या आर्थिक बाबी पूर्ण करण्याच्या दृष्टीने प्रयत्न केले पाहिजेत. स्थानिक पातळीवर व्यवसायाचा विस्तार करण्याकडे त्यांनी लक्ष द्यावे, पण, जागतिकीकरणामुळे या क्षेत्रातही तीव्र स्पर्धेला तोंड द्यावे लागत आहे. त्यामुळे काही वेळ विलीनीकरण आवश्यक ठरते.”

“बँकांनी ग्राहकांना जास्तीत जास्त कार्यक्षम व तत्पर सेवा देण्याच्या उद्देशाने तंत्रज्ञानाचा स्वीकार करायला हवा तसेच सर्वसामान्यांना बँकिंगच्या मुख्य प्रवाहात आणण्यासाठी संशोधन

‘गिल्म्प्सेस ऑफ चेंजिंग बँकिंग सिनारिओ’ या पुस्तकाच्या प्रकाशन प्रसंगी
‘मेहता पब्लिशिंग हाऊस’चे सुनील मेहता प्रास्ताविक करताना

करणे आवश्यक आहे. दुर्दैवाने तसे होताना दिसत नाही, असे मत चक्रवर्ती यांनी व्यक्त केले. रघुरामन समितीने केलेली छोट्या बँकांचे खासगीकरण करावे अथवा विलीनीकरण करावे ही शिफारस चुकीची असल्याचे सांगून जोशी म्हणाले, “छोट्या बँका त्यांच्या कार्यक्षेत्रात उत्तम पद्धतीने काम करीत आहेत. याउलट मोठ्या बँका ग्रामीण भागातून बाहेर पडत आहेत. सुमारे पाच हजार शाखा त्यांनी बंद केल्या. ग्रामीण भागासाठीचा निधीसुद्धा शहरी भागाकडे वळविला जात आहे. त्यामुळे, ग्रामीण भागातील लोकांच्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी छोट्या बँकांची गरज आहे,” अक्षम नेतृत्व व बेपर्वा संचालक मंडळ यांच्यामुळे युनायटेड वेस्टर्न बँकाचे अस्तित्व पुसले गेले, अशी खंतही जोशी यांनी बोलून दाखविली.

पुस्तकाबद्दल बोलताना जोशी म्हणाले, “रिझर्व्ह बँकेत कामाला सुरवात केल्यापासून युनायटेड वेस्टर्न बँकेच्या अध्यक्षपदापर्यंत मजल मारताना मला अनेक अनुभव आले. बँकिंग क्षेत्रातल्या दिग्गजांबरोबर काम करण्याची संधी मिळाली. या सर्व घडामोडी पुस्तकरूपाने शब्दबद्ध केल्या आहेत.” सार्वजनिक क्षेत्रातल्या बँकांनी खासगी बँकांसारखी व्यावसायिकता अंगीकारण्याची गरज आहे, असे मत पाटील यांनी व्यक्त केले. सुनील मेहता यांनी प्रास्ताविक केले. वसंत गोडसे यांनी सूत्रसंचालन केले.

* मोफत पुस्तके देऊन जागतिक पुस्तक दिन साजरा

जागतिक पुस्तक दिनानिमित्त मेहता बुक सेलर्स, भाऊसिंगजी रोड या पुस्तकाच्या दुकानातून २३ एप्रिलला सकाळी १०.३० वाजता महात्मा गांधींचे 'सत्याचे प्रयोग' हे पुस्तक आठवीतून नववीत जाणाऱ्या विद्यार्थ्यांना मोफत देण्यात आले. या वेळी विद्यार्थ्यांची प्रचंड गर्दी झाली होती.

हे पुस्तक घेण्यासाठी रुकडीहून १५ विद्यार्थिनी आल्या होत्या. विक्रमनगर मधून करवीर प्रशाला व म. ल. ग. हायस्कूलचे विद्यार्थी व विद्यार्थिनी आल्या होत्या, यावेळी २०० पुस्तकांचे मोफत वाटप करण्यात आले.

हा उपक्रम महाराष्ट्रात फक्त मेहता बुक सेलर्सकडून राबवण्यात येतो. गेल्या वर्षीही हा उपक्रम राबवण्यात आला होता.

'मेहता बुक सेलर्स'चे संचालक श्री. अनिल मेहता आणि रुकडीहून आलेल्या विद्यार्थिनी व शिक्षक

* 'भोगले जे दुःख त्याला' आत्मचरित्राचे प्रकाशन

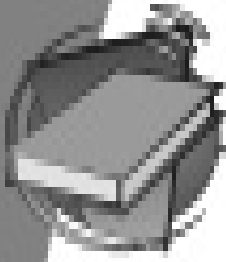
जात-पात, धर्म-भेदाच्या पलीकडे स्वतः भारतीय मुस्लिम स्त्री असल्याचा अभिमान जागवत आशा आपराद यांनी लिहिलेले आत्मचरित्र स्त्रीच्या कष्टाची आणि जिद्दीची विलक्षण कहाणी आहे, असे प्रतिपादन 'मिळून साऱ्याजणी' मासिकाच्या संपादिका श्रीमती विद्या बाळ यांनी केले. मेहता पब्लिशिंग हाऊसतर्फे आयोजित आशा अपराद यांच्या 'भोगले जे दुःख त्याला' आत्मचरित्राच्या प्रकाशन कार्यक्रमात त्या बोलत होत्या. अध्यक्षस्थानी ज्येष्ठ कामगार नेते गोविंद पानसरे होते.

'भोगले जे दुःख
त्याला'
आत्मचरित्राच्या
प्रकाशन
समारंभात
श्रीमती विद्या
बाळ भाषण
करताना

पुस्तकात लिहिलेले विविध प्रसंग, आठवणी आणि नातेसंबंधाविषयी श्रीमती विद्या बाळ विवेचन केले. स्वतः भोगलेल्या दुःखाविषयी लिहितानाही त्यावर भाष्य करण्याचा प्रयत्न होणे अपेक्षित होते, तरीही आत्मचरित्रातून सामान्यांतील असामान्यत्व प्रकर्षाने जाणवते. निश्चितच सर्वांना यातून नवी प्रेरणा मिळेल, असे सांगितले.

श्री. पानसरे यांनी विविध अंगांनी दुःख आणि आई विषयीची मते मांडली. आनंदाच्या गाण्यांपेक्षाही भोगलेल्या दुःखाची गाणी अधिक भावतात, हे खरे असले तरी दुःख निर्माण करण्यास व्यवस्थाच कारणीभूत ठरत असते, असे त्यांनी सांगितले. प्रा. राजेखान शानेदिवाण, अनिल मेहता आदी या वेळी उपस्थित होते. नीना मेस्त्री यांनी सूत्रसंचालन केले.

दृशवल

पाडगावकरांचा सन्मान

महाराष्ट्र भूषण या पंचलक्ष पुरस्कारासाठी यावर्षी कविवर्य मंगेश पाडगावकर यांची आणि थोर आध्यात्मिक प्रबोधनकार कार्यकर्ते नानासाहेब धर्माधिकारी यांची निवड केली गेली

आहे. पाडगावकरांनी मार्चमध्ये ऐंशीव्या वर्षात पदार्पण केले, त्यानिमित्त पुणे, मुंबई येथे त्यांचे जंगी सत्कारही झाले. आजचा सर्वात लोकप्रिय कवी म्हणून पाडगावकरांचा प्रभाव सर्वदूर जाणवतो. अजूनही वाणी खणखणीत आहे आणि काव्यवाचनासाठी लहानमोठे प्रवास करण्याची हौस कायम आहे. त्यामुळे महाराष्ट्र भूषण म्हणून त्यांची निवड सार्थ आहे यात शंकाच नाही. गेली साठपासष्ट वर्षे पाडगावकरांची लेखणी अवरित चालू आहे. दरवर्षी एखादे पुस्तक तरी प्रसिद्ध व्हावे असा त्यांचा कटाक्ष असतो. जेव्हा काही नवीन सुचत नाही तेव्हा ते कबीर, मीरा, सूरदास, शेक्सपियर यांच्या अनुवादात स्वतःला रमवतात. त्यामुळे कबीरा, मीरा, सूरदार, वादळ (द टेम्पेस्ट), ज्यूलिअस सीझर यासारखी पुस्तकेही त्यांच्या हातून सिद्ध होतात. गझल, वात्रटिका, बोलगाणी, उदासबोध वगैरे त्यांचे काव्यसंग्रह एकेक विशिष्ट फॉर्मच हाताळतात. त्या फॉर्ममधील संग्रहाएवढ्या कविता किंवा रचना झाल्यावरच ते थांबतात. त्यामुळे त्यांचीही पुस्तके निघतात. त्या कल्पना अर्धवट राहत नाहीत.

त्यांच्या बोलगाणी या संग्रहाच्या 'जिप्सी'पेक्षाही जास्त आवृत्त्या निघालेल्या आहेत. वाचकांशी सरळ संवाद साधू शकणारी ही बोलगाणी लोकप्रियतेतही अग्रभागी ठरली आहेत हेच त्यावरून लक्षात येते. 'सलाम'सारख्या कवितेतील त्यांचा उपरोध हा आता तेवढासा बोचरा वाटत नाही. कारण आपण सर्वांना सलाम करायला आता सरावलो आहोत. सलाम करून ज्याचे त्याला देऊन टाकले म्हणजे काम होते. काम अडून राहात नाही. तात्त्विक घोळ घालून कार्यनाश वा कार्यविलंब हे धोके पत्करण्याऐवजी सलाम करणेच फायद्याचे हे पाडगावकरांचे सूत्र यशदायी ठरते - हे त्यांच्या वाचकांनाही आता पटलेले आहे. पचनी पडलेले आहे. 'महाराष्ट्रभूषण' नंतर आता साहित्य संमेलनाचे बिनविरोध अध्यक्षपद आणि पद्मभूषण हेही त्यांना लाभावे असेच चाहत्यांना वाटत असणार.

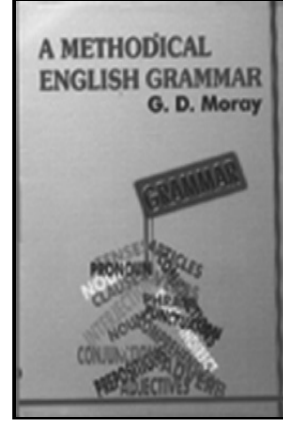
— शंकर सारडा

५व्या आवृत्तीचे भाष्य लाभलेला

इंग्रजी व्याकरणाची भीती
नाहीशी करणारा उपयुक्त ग्रंथ

A METHODOICAL
ENGLISH GRAMMAR

G. D. MORAY

मेहता मराठी ग्रंथजगत : जून २००८ / ४७

हॅरी पॉटरचा बॅरी ट्रॉटर !

आचार्य अत्रे यांच्यामुळे मराठीत विडंबन काव्य हा प्रकार लोकप्रिय झाला. त्यांच्या झेंडूची फुले या संग्रहातील अनेक विडंबन गीते वाचकांची करमणूक करणारी ठरली. 'राजहंस माझा निजला' चे त्यांनी केलेले 'हा कोण इथे पडलेला कादरखाँ काबुलवाला' हे विडंबन प्रचंड हशा पिकवत असे. माधव जूलियन कवितांमध्ये उर्दू फारसी शब्द वापरतात. त्यांचे त्यांनी विडंबल केले. सुनीत या काव्यप्रकाराचे विडंबन केले. रेव्ह, टिळक यांच्या पाखरा येशिल कधी परतून या कवितेचे 'परटा येशिल कधी परतून' असे विडंबन केले. समर्थ रामदास यांच्या मनाच्या श्लोकांचे विडंबन केले. मूळ कवितेतील विषय, शैली वा लकब यांची नक्कल करित त्याला हास्यास्पद बनवणे हा प्रकार एकूणच वाचकांनाही मजेशीर वाटतो. मराठीत अनेक कवींनी हा प्रकार हाताळला. त्यात थोडेफार नावही मिळवले.

आता हा प्रकार केवळ आपल्याकडेच म्हणजे मराठीतच होतो असे नाही. इंग्रजीतही हा प्रकार लोकप्रिय आहे; आणि पॅरडी या नावाने तो ओळखला जातो. गाजलेल्या कलाकृतींचे विडंबन करण्यात काही कलावंतांना खूप गंमत वाटते.

हॅरी पॉटर या कुमार जादूगाराची व्यक्तिरेखा असणारी सात पुस्तके गेल्या दहा वर्षात अमाप लोकप्रियता मिळवणारी ठरली. या हॅरी पॉटरच्या कादंबऱ्यांचे विडंबन 'बॅरी ट्रॉटर' या नावाने नुकतेच बाजारात आले आहे. बॅरी ट्रॉटर अँड दि शेमलेस पॅरडी, बॅरी ट्रॉटर अँड द हेड हॉर्स, बॅरी ट्रॉटर अँड दि अनफिनिशड् सिक्वेल अशी तीन पुस्तकांची नावे आहेत आणि मायकेल गर्बर् या लेखकाने हॅरी पॉटरच्या

जीवनातील व्यक्ती व घटना यांची त्यात खिल्ली उडवली आहे. काही ठिकाणी मात्र गर्बरने नवीनच घटना टाकल्या आहेत, त्या मूळ घटनांपेक्षा वेगळ्या असल्याने हॅरीशी त्यांचा संबंध उरत नाही. परंतु पुस्तकाचा बराचसा भाग हा विनोदी आणि गमतीशीर असल्याने हॅरीच्या फॅन्सनाही खूप रंजक वाटतो.

हॅरी पॉटरप्रमाणेच जे. आर. आर. टोललिन या लेखकाच्या दि लॉर्ड ऑफ दि रिंग्ज या बृहत् कादंबरीचेही विडंबन 'बोअर्ड ऑफ दि रिंग्ज' या नावाने बाजारात आले आहे. हार्वर्ड लॅपून हे एक वार्षिक नियतकालिक हार्वर्ड युनिव्हर्सिटीचे विद्यार्थी काढतात. 'टाइम' या साप्ताहिकाचे विडंबन करणारे हे लॅम्पून फारच वाचनीय असते. टाइमच्या शैलीची नक्कल बघताना व वाचताना मजा येते. मी हार्वर्डला असताना लॅम्पूनचे अंक बघितलेले होते. त्याच टीमने टोलकिनच्या कादंबरीचे हे विडंबन केलेले दिसते. मराठीत अजून हॅरीची तीनच पुस्तके आलेली आहेत. टोलकिनचे पुस्तक अजून आलेलेच नाही. इंग्रजीतून हॅरी पॉटर व लॉर्ड ऑफ दि रिंग्ज वाचलेल्या वाचकांना ही इंग्रजी विडंबनेही गुदगुल्या करतील.

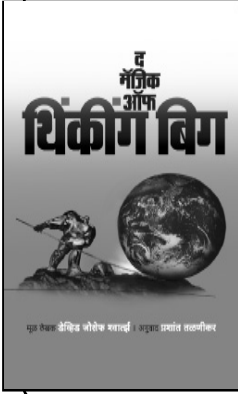
मार्गदर्शनपर पुस्तके

स्वतःला टप्प्याटप्प्याने ओळखत,
स्वतःतले दोष बाजूला सारत,
गुणांना उजवळत, यश कसे
मिळवायचे याचे प्रात्यक्षिकासह
सहज सोपे मार्गदर्शन.

चला! उठा! कामाला लागा!

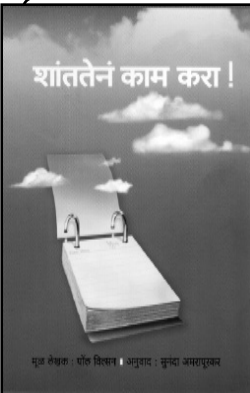
स्वाती-शैलेश लोढा / किंमत
अनु. अंजनी नरवणे / १२००.

जगभरातल्या लक्षावधी लोकांच्या
जीवनात आश्चर्यकारक सुधारणा
घडवून आणणारे
'बेस्टसेलर' पुस्तक.

**द मॅजिक ऑफ
थिंकींग बिग**

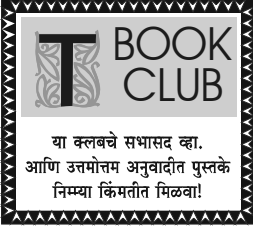
डेव्हिड जोसेफ श्वार्त्झ / किंमत
अनु. प्रशांत तळणीकर / २०००.

तणावरहित, सकारात्मक
वातावरणात काम करा
आणि शांत होण्याचा
आनंद अनुभवा

शांततेनं काम करा!

पॉल विल्सन / किंमत
अनु. सुनंदा अमरापूरकर / २४००.
प्रत्येकी पोस्टेज २५०.

सभासद फी ५० रु.

क्लबचे सभासद व्हा आणि
क्लबची पुस्तके निम्म्या किंमतीत मिळवा!

टी बुक क्लब म्हणजे दर्जेदार अनुवादाची हमी

या बुक क्लबचे सभासद ५० रु. भरून होता येते. या क्लबअंतर्गत दरवर्षी गाजलेल्या सहा इंग्रजी पुस्तकांचे अनुवाद प्रकाशित केले जातात. सभासदांना ही पुस्तके निम्म्या किंमतीत मिळतात. पुस्तके प्रकाशित होताच आपणांस त्यासंबंधीची माहिती कळवली जाते. **ही सर्व सहाही पुस्तके घेणे आपल्यावर बंधनकारक राहिल.** या सहा पुस्तकांपुरती ही सभासद फी मर्यादित राहिल. या क्लबच्या सभासदांना आमच्या प्रकाशनाची इतर पुस्तके ३०% सवलतीत मिळतात.

टी बुक क्लब १७ प्रकाशित होणारी पुस्तके

या योजनेतील सहाही पुस्तके घेणे आवश्यक !

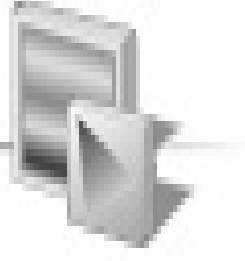
द रनअवे ज्युरी	जॉन ग्रिशॉम	अनु. अनिल काळे	---
एंजल्स डेमन्स	डॅन ब्राऊन	अनु. बाळ भागवत	---
फॉल्स इंग्रेशन्स	जेफ्री आर्चर	अनु. सधाकर लवाटे	--
मार्कर	रॉबिन कुक	अनु. अनिल काळे	---
द सिमीऑन चेंबर	स्टिव्ह मार्टीनी	अनु. जयवंत चुनेकर	---
स्टेट ऑफ फिअर	मायकल क्रायटन	डॉ. प्रमोद जोगळेकर	---

 मेहता पब्लिशिंग हाऊस, १९४१ सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी,
बाजीराव रोड, टेलिफोनभवनसमोर, पुणे-४११ ०३०.
फोन : २४४७६९२४ फॅक्स : ०२०-४४७५४६२

वर्गणी मनीऑर्डरने किंवा डिमांड ड्राफ्टने पाठवा

मेहता मराठी ग्रंथजगत : जून २००८ / ५१

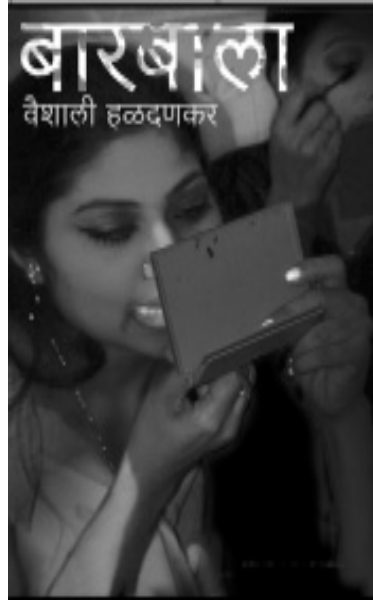
पुस्तक परिचय

बारबालांच्या जीवनातील सुखदुःखे
उघड करणारे आत्मकथन

बारबाला

वैशाली हळदणकर

५२ / जून २००८ : मेहता मराठी ग्रंथजगत

बारबालांच्या जीवनावर आणि सुखदुःखावर प्रकाश टाकणारे बालबाला हे आत्मकथन खळबळजनक तर आहेच; पण ते वाचून अस्वस्थ झाल्याशिवाय राहणार नाही.

महाराष्ट्राचे गृहमंत्री आर. आर. पाटील यांनी महाराष्ट्रातील डान्सिंग बार वर बंदी घालून शेकडो (की हजारो) बारबालांना रस्त्यावर आणले; त्यांच्या रोजीरोटीवर गदा आणली असा टीकेचा सूर तीन वर्षांपूर्वी लावण्यात आला. महाराष्ट्रात त्यावेळी आठ हजार रेस्टॉरंटस् बार होते, त्यातील सुमारे १२५० डान्स बार होते आणि त्यात नृत्यसेवा देणाऱ्या बारबालांची संख्या ७५ हजारावर होती. या बारबालांची कमाई रोजची शेपाचशेपासून लाखापर्यंत असे; बारच्या मालकचालकांनाही भरपूर कमाई होई; आणि बऱ्याच बारबाला या वेळ आपल्या नृत्याने वा हावभावाने बारमध्ये येणाऱ्या शौकिनांचे रंजन करीत, एवढेच नाही तर अधिक सेवा देण्यातही तत्पर असत असे सांगण्यात येई. ते अर्थात खरेही असे. त्यामुळे हे बार म्हणजे पिकअप पॉइंट असत. बारमध्ये येणारे पुरुष मद्यपानासाठी येत; त्या दारुड्यांचे मनोरंजन करणे आणि त्यांना उल्लू बनवून त्यांच्याकडून पैसे उकळणे यात बारबालांचे कौशल्य दिसून येई आणि त्यावरच त्यांच्या कमाईचे प्रमाण अवलंबून असे. डान्स बारवरील बंदीच्या विरोधात त्यामुळे बारबालांच्या संघटनेने संघर्ष करण्याचा प्रयत्न केला; परंतु त्याला फारसे यश आले नाही. कारण समाजातील मोठा वर्ग बारबाला किंवा डान्सिंग बार यांना अनैतिक, अनिष्ट मानत आला आहे. त्यामुळे उन्माद मादक नृत्य आणि अंगविक्षेप करून पुरुषांना नादी लावणाऱ्या आणि लुबाडणाऱ्या बारबालांबद्दल सर्वसामान्यांना सहानुभूती वाटत नाही. बारबाला केवळ बारमध्ये मद्य सर्व्हे करून थांबत नाहीत, सिंगर व डान्सर म्हणूनही काम करतात आणि कॉलगर्ल किंवा सेक्सवर्कर म्हणूनही सेवा देण्यास राजी असतात; त्यामुळे डान्स बार म्हणजे अनैतिकतेचे अड्डे हाच समज सर्वत्र प्रचलित आहे. हा समज सर्वस्वी बिनबुडाचा आहे असे नाही; परंतु सर्व बारबाला अशा नीतिभ्रष्ट असतात असेही नाही. एकूण बारबालांच्या जीवनाबद्दल लोकांना ग्लॅमर व कुतूहल वाटते, त्यांचे जीवन, थ्रिलिंग, नवनवे रोमांचकारक मादक अनुभव देणारे म्हणूनही दुरून साजरे, हवेहवेसे वाटते हेही काही खोटे नाही.

तर अशा बारबालांच्या जीवनावर एका बारबालेनेच लिहावे आणि या करियरमधील बऱ्यावाईट गोष्टींची वस्तुनिष्ठ माहिती मोकळेपणाने द्यावी याचे अप्रूप वाटणारच!

‘बारबाला’ हे आत्मकथन वैशाली हळदणकर यांनी लिहिले आहे. वैशाली हळदणकरांना बारबाला संघटनेच्या वर्षा काळे यांनी बोलते केले. सुमारे बाराशे पृष्ठांच्या नोंदी झाल्या. त्याचे संपादन करून अडीचशे पृष्ठांचे हे आत्मकथन मेहता पब्लिशिंग हाऊसने प्रसिद्ध केले आहे. मराठी बारबालेने मूळ मराठीत लिहिलेले असे हे पहिलेच आत्मकथन आहे.

‘सेक्स वर्कर’ किंवा ‘मी सायूरी’ (जपानी गेशेची कहाणी) यासारखे हे अनुवादित पुस्तक नव्हे.

या पुस्तकात शेकडो व्यक्तींची नावे आली आहेत. मुंबईतल्या दीडशे बारमध्ये सतरा वर्षे गायिका म्हणून काम केलेल्या वैशाली हळदणकर यांच्या या आत्मकथेत अनेक नामवंत व्यक्तींचे, नटनट्यांचेही उल्लेख आले आहेत. त्यामुळे हे सर्व वास्तव असावे, काल्पनिक नसावे असे समजावे लागते. ओशो रजनीशांच्या आश्रमातही त्या काही काळ जात राहिल्या. तेथेही सेक्सची मागणी करणारे काही भक्त निघाले; बार्सचे मालकही बारबालांकडून तशी अपेक्षा करीत, नाही म्हटले डच्चू देत; अशा अनेक चालक-मालकांची नावे यात आली आहेत. वयाच्या पाचव्या वर्षीच लैंगिक विकृतीची ओळख झालेल्या आणि शाळेत तसचे चाळीतही सेक्सचे उघड-छुपे अनुभव आलेल्या, दादरमध्ये चाळीत राहत असताना वडील नाभिक आणि आई देशस्थ ब्राह्मण यांच्या रोज रोज चालणाऱ्या भांडण-मारामाऱ्या बघत आलेल्या, वैशालीवर लहानपणापासूनच आघात होत राहिले. वडील व आई दोघेही संगीताचे शिक्षण मनहर बर्वे यांच्याकडे घेत. बीबीसी लंडनसाठी त्यांची एकाच दिवशी ऑडिशन टेस्ट झाली त्यात आईची निवड झाली. वडील राम देवाडे (दिवाडकर) नापास झाले. त्यांनी रेडिओ स्टेशनवर सर्वांच्या देखत बायकोच्या तोंडात दिली... तो आवाज छोट्या गिल्लूला भेदरवून गेला. वडिलांचा स्वभाव संशयी... सतत भांडणे चालत. वडील कुठेच नोकरीत टिकत नव्हते. घरी त्यामुळे आर्थिक अडचण कायमच.

‘आयुष्यात खूप पैसा मिळावा, प्रतिष्ठा मिळावी यासाठी मी धडपड केली नाही. पण जगण्यापुरत्या थोड्याशा पैशासाठी, छोट्याशा संसारासाठी मला आटापिटा करावा लागला... मी जन्माने बारबाला नव्हते. मला कुणी जबरदस्तीने बारमध्ये काम करायला भाग पाडलेले नाही. माझ्या मुलांचं पोट भरण्यासाठी, स्वतःचं घर घेण्यासाठी मला कमवण्याची गरज होती. पैसे कमवण्याचे सगळे प्रयत्न निष्फळ ठरल्यावर मी बारचा मार्ग निवडला... परिस्थितीला शरण गेले. आत्महत्येच्या विचारावर विजय मिळवला. त्यामुळे खूप काही घडूनही मी जिवंत राहिले... बारबाला हा शिक्का मला नको होता.. पण बारमधल्या डान्सवर बंदी आल्यामुळे माझ्या आयुष्यात खूप मोठी उलथापालथ झाली...’ असे त्यांची मनोगतात म्हटले आहे.

संशयी नवरा दिलीप... साइनबोर्ड पेंटरचा व्यवसाय... पण त्यातही अस्थिर. आळशी, संशय-शंका घेऊन रोज पत्नीला मारहाण करायचा... त्याची मारहाण सहन करीत वैशाली लोकांकडे धुणीभांडी करीत अन्य कामे करीत चार पैसे मिळवी. पण तेथेही अडीअडचणी.. मुलांचे हाल. पुरुषांच्या वखवखलेल्या नजर...

झोपडपट्टीतले राहणे, येथे भेटणारे लोक-शेजारी... अर्धे पुस्तक या तपशीलांनी भरले आहे. नंतर डान्सिंग बारमध्ये सिंगर म्हणून काम... त्यातली अस्थिरता... शोषण... पुरुषांच्या बुभुक्षित नजरा... नवऱ्याचा संशयीपणा... घरी होणारी मारहाण... झोपडपट्टीतले जीवन... बारबालांच्या एकेक तऱ्हा... ग्राहकांच्या तऱ्हा, पोलिस, रेडस् हे सर्व वाचताना मन सुन्न होते. बार गर्ल्स युनियनचे काम, मस्कतचा दौरा; तेथे नाइटक्लबमध्ये काम, ओशोंच्या पुस्तकांमुळे मिळालेले आत्मबळ. हे सर्व तपशील उद्बोधक वाटतात.

पृष्ठे : २५६ किंमत : २०० रु. सभासदांना : १४० रु. पोस्टेज : २५ रु.

अमेरिकेतील पापनगरी

एक वारी

डॉ. अनंत लाभसेटवार

ती जगभर पापनगरी (Sin City) म्हणून ओळखली जाते. बरेचसे लोक तिला Las Vegas (लास वेगास) या निरुपद्रवी व निष्पाप नावानं हाका मारतात. हे शहर जगभर प्रसिद्ध आहे तिथे रोज पृथ्वीच्या पाठीवरून यात्रिकांचे लोंढेच्या लोंढे येतात... ते का? याचं कारण शोधायला जास्त गहन विचार करण्याची जरूरी नाही. प्रेमाप्रमाणेच पाप घडतं. ते करावं लागत नाही.

(‘अमेरिकेतील पापनगरी’ मधून)

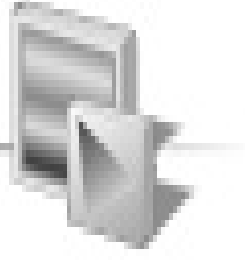
१२० रु.

पोस्टेज २५ रु.

मेहता मराठी ग्रंथजगत : जून २००८ / ५५

पुस्तक परिचय

जॉन ग्रिशॉमची बेस्ट सेलर थरार कथा

द टेस्टामेंट

जॉन ग्रिशॉम
अनु. विश्वनाथ केळकर

५६ / जून २००८ : मेहता मराठी ग्रंथजगत

जॉन ग्रिंशॉम या बेस्टसेलर लेखकाच्या 'द टेस्टामेंट' या थरारकथेचा मराठी अनुवाद नुकताच मेहता पब्लिशिंग हाऊसतर्फे प्रकाशित झाला आहे. विश्वनाथ केळकर यांनी हा मराठी अनुवाद केला आहे. ही थरारकथा १९९९ साली प्रसिद्ध झाली आणि त्यावेळी ब्राझीलमधल्या पेंटॅनल या दुर्गम आदिवासी भागाकडे लक्ष वेधणारी, पर्यावरणाबद्दल जागृती निर्माण करणारी म्हणून तिचे वेगळेपण वाचकांना जाणवले.

जॉन ग्रिंशॉमच्या बहुतेक सर्व थरारकथांमध्ये जाणवणारी कथावस्तूची एकसूत्री दिशा या थरारकथेमध्येही आढळते. अकरा अब्ज डॉलर्स संपत्तीचा मालक असणारा उद्योगपती ट्रॉय फेलन हा आपल्या संपत्तीतला मोठा वाटा - जवळजवळ आठ अब्ज डॉलर्स रॅचेल लेन या तरुणीला देण्यात यावा असे आपल्या अंतिम मृत्युपत्रात नमुद करतो. त्या तरुणीचा शोध घेऊन तिच्यापर्यंत ती संपत्ती पोचवण्याची जबाबदारी आपला कायदा सल्लागार जॉश स्टॅफोर्ड याच्यावर सोपवतो. आणि कोणालाही कसलीही सूचना न देता आपल्या इमारतीच्या चौदाव्या मजल्यावरून खाली उडी टाकून आत्महत्या करतो.

त्याच्या मृत्युपत्रानुसार एकमेव विश्वस्त जॉश स्टॅफोर्ड हा ब्राझील-बोलिव्हियाच्या दुर्गम सीमा भागात आदिवासी कल्याण संस्थेत मिशनरी म्हणून काम करणाऱ्या रॅचेल लेन हिला शोधून काढण्यासाठी नेट ओ रायले या आपल्या वकील सहकाऱ्याला तयार करतो... तिचा शोध घेणे हे फारच कठीण काम ठरते.

तिची भेट झाल्यावर ती मृत्युपत्रानुसार ते पैसे घेण्यास साफ नकार देते... निराश होऊन तेथील मलेरियाने आसन्नमरण होऊन नेट ओ रायले परत येतो.. ती संपत्ती रॅचेलला मिळू नये म्हणून ट्रॉय फेलनच्या तीन बायका आणि सहा मुले यांच्यातर्फे न्यायालयात खटले दाखल होतात; त्यांचेही काम चालू असते... शेवटी तडजोडीने हा प्रश्न सोडवावा असे सर्व वकिलांचे मत पडते. रॅचेल लेनलाही पुन्हा एकदा भेटावे असा विश्वस्त म्हणून जॉश स्टॅफोर्ड निर्णय घेऊन नेट ओ रायलेला पुन्हा ब्राझीलला पाठवतो. तेथे गेल्यावर त्याला कळते रॅचेल लेन तेथील मलेरियाला बळी पडली आहे आणि तिने मृत्युपत्राद्वारे आपल्याला मिळणाऱ्या सर्व संपत्तीचा एक ट्रस्ट करून आदिवासी कल्याण, ख्रिस्ती धर्माचा प्रसार, ब्राझीलमधील आदिवासींच्या अधिकाराची जपणूक, भुकेल्यांना अन्न, रुग्णांना औषधे, बेघरांना निवारा, बालकल्याण यासाठी तिच्या व्याजाचा विनियोग करावा आणि प्रमुख विश्वस्त म्हणून नेट ओ रायले यांनी काम पाहावे असे नमूद केलेले असते.

जॉन ग्रिंशॉमच्या थरारकथात न्यायालयीन कामकाजाचे आणि वकिली डावपेचांचे बारकावे नेहमीच मोठा भाग व्यापतात. या थरारकथेतही त्यांचा वरचष्मा जाणवतो. आपण लिहिलेले कॉपी त्यांच्या सहा घेतो, हे सर्व व्हिडिओशूटिंग करून पुरावा म्हणून सज्ज ठेवतो... ट्रायच्या तीनही घटस्फोटित बायका आणि त्यांची सहा मुले वेगवेगळे वकील देऊन आपले हितसंबंध जपू पाहतात आणि पुढे मृत्युपत्राचे खरेपण

सिद्ध करणे, रॅचेल लेन पोर्टरचा पत्ता लावणे, तिचा संभाव्य नकार लक्षात घेऊन तडजोडीने मार्ग काढण्यासाठी परस्पर विचारविनिमय करणे, वगैरे सर्वच बाबतीत न्यायालयीन कार्यपद्धतीचा काटेकोर वापर केला जातो. तो या थराकथेतील बरीच जागा व्यापतो. मुख्य कथासूत्र- एका श्रीमंताने मृत्यूपत्राद्वारे आपल्या अनौरस कन्येला वारस नेमून संपत्ती देण्यात यावी असे नमूद केल्याने त्या कन्येचा शोध घेणे आणि तिच्या हाती ती संपत्ती सोपवणे एवढेच उरते. या कथेत नाट्य व संघर्ष निर्माण करण्याच्या ज्या जागा आहेत, त्यांचा नेमका उपयोग करून कथेची गुंतागुंत वाढवणे हे थराकथा लेखक म्हणून जॉन ग्रिशॅमचे कौशल्य व मोठेपण स्पष्ट करते.

निवेदन शैलीतील मिस्किलपणा, व्यक्तिचित्रणातील तऱ्हेवाईकपणा, आपल्या हितसंबंधाच्या जपणुकीबाबत प्रत्येकजण दाखवत असलेला आपमतलबी न्याय आग्रह, अभिनिवेश अशीलाला खऱ्याखोट्या आशा दाखवून जबरदस्त फी उकळण्याच्या वकिली तऱ्हा यांचे काहीसे उपरोधपूर्ण वर्णन जॉन ग्रिशॅम करतो.

ब्राझील-बोलिव्हियाच्या सीमेवरचा दोनशे मैलांचा परिसर दलदलीचा असून त्यात राहणारे काही आदिवासी जमातीचे लोक, त्यांच्या जीवनशैलीची वैशिष्ट्ये, त्या भागात जाण्यातील अडचणी, विमान, बोटी, नावा यांचा वापर करताना येणारे अडथळे, फोन व इतर संपर्क साधनांचा अभाव, नवीन आगंतुकाबद्दल वाटणारा अविश्वास, नेमकी माहिती देण्याबद्दल वा न देण्याबाबत त्यांच्यात दिसणारा सावधपणा... हे सर्व जॉन ग्रिशॅमने अनेकविध बारीकसारीक तपशील देऊन स्पष्ट केले आहे.

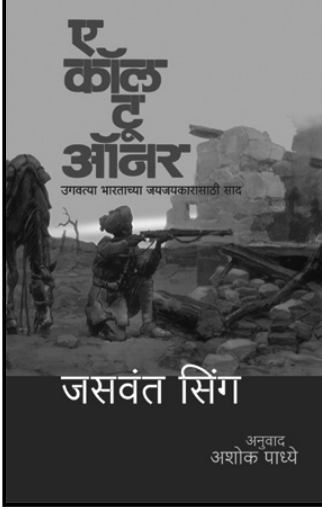
नेट ओ रायले याच्या निमित्ताने आणखी एक वेगळे जीवनक्षेत्र रंगवले आहे.

अतिरिक्त मद्यपानामुळे व्यवसायात बदनाम झालेल्या नेट या व्यक्तीला व्यसनमुक्ती केंद्रात दाखल व्हावे लागते. तेथे त्या व्यक्तीवर होणारे उपचार, त्याबाबत डॉक्टर्स व इतर कर्मचारी तसेच सहकारी पेशंट यांच्यात असणारे समज-गैरसमज यांचेही एक वेगळेच जग असते. मद्यपानाचा मोह बाहेर मोकळ्या जगात गेल्यावर होऊ नये, झाला तरी मनावर नियंत्रण राहावे यासाठी होणारी मानसिक घालमेल - याचे नेट ओ रायले याला स्वतःलाच सारखे भय वाटत असते. तो काहीवेळा संयम बाळगतो पण कधी कधी पुन्हा अनावर होतो...

रॅचेल लेन पोर्टरच्या निमित्ताने आदिवासी कल्याण कार्यांचे स्वरूप, त्यासाठी असणाऱ्या आंतरराष्ट्रीय संघटना, त्यांचे नेटवर्क, त्यात पाळण्यात येणारी गुप्तता व इतर पथ्ये, यावरही प्रकाश टाकण्यात आला आहे. स्वेच्छेने मिशनरी म्हणून जीवन जगण्याचे ठरवलेली रॅचेल स्वतःला देवाची मुलगी मानते. अमेरिकेची नागरिक असली तरी स्वतःला देवाच्या जगातली निवासी मानते. तिने त्या आदिवासींचा विश्वास संपादन केलेला आहे. त्यांनी तिला राहण्यास जागा दिलेली आहे. तिच्यातील आंतरिक शांती त्यांना जाणवलेली आहे.

पृष्ठे : ४८८ किंमत : ३५० रु. सभासदांना : २४५ रु. पोस्टेज : ३० रु.

५८ / जून २००८ : मेहता मराठी ग्रंथजगत

ए कॉल टू ऑनर

उगवत्या भारताच्या जयजयकारासाठी साद

जसवंत सिंग | अनु. अशोक पाध्ये

४०० रु. | पोस्टेज ३० रु.

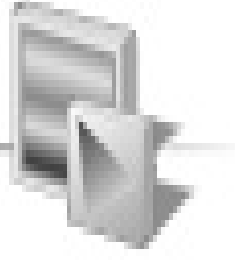
भारतीय परराष्ट्र धोरणाला आपल्या तौलनिक कार्यशैलीने यशस्वी आकार देणारे श्री. जसवंतसिंग यांचे हे गाजणारे अनुभवकथन.

अणुचाचण्यांमुळे भारताविरुद्ध गेलेली जागतिक परिस्थिती, आयसी ८१४ या इंडियन एअरलाईन्स च्या विमानाचे अपहरण आणि त्यानंतर तत्कालिन सरकारचे धोरण, कारगिलयुद्ध, अणुबाँब आणि पाकिस्तानी अस्मिता, संसदेवरील अतिरेक्यांचा हल्ला, अशा अनेक घटनाप्रसंगातील तत्कालिन सरकारची भूमिका स्पष्ट करणारे खळबळजनक पुस्तक.

मेहता मराठी ग्रंथजगत : जून २००८ / ५९

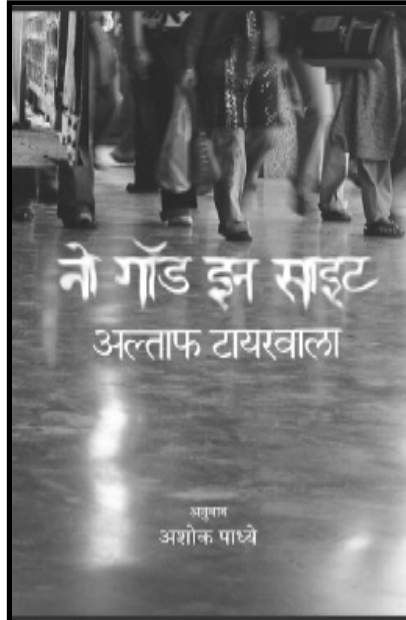
पुस्तक परिचय

महानगरी मुंबईचे आणखी एक
व्यामिश्र रूप

नो गॉड इन साइट

अल्ताफ टायरवाला
अनु. अशोक पाध्ये

६० / जून २००८ : मेहता मराठी ग्रंथजगत

अल्ताफ टायरवाला या लेखकाचे नो गॉड इन साइट हे पहिलेच पुस्तक. महानगरी मुंबईच्या पार्श्वभूमीवरचे. अनेक व्यक्तींच्या मनोगतांमधून आकार घेत जाणारे. वरवर विस्कळित वाटणारे; परंतु एका भक्कम, व्यापक अंतःसूत्राने बांधलेले. या अंतःसूत्रामुळेच या पुस्तकाला कादंबरीचा आशय लाभला आहे. या पुस्तकाला रुढ अर्थाने कादंबरी म्हणावे का असा प्रश्न अनुवादक अशोक पाध्ये यांनाच पडला आहे; परंतु हे एक खिळवून ठेवणारे पुस्तक आहे असे त्यांना वाटते. अल्ताफ टायरवाला या नव्या लेखकाने “निरनिराळी क्षणचित्रे निरनिराळ्या माणसांच्या नजरेतून तयार केली. एका क्षणचित्राचे टोक संपून त्यात अडकलेले दुसऱ्या क्षणचित्राचे दृश्य चालू होते. अशा अनेक क्षणचित्रांच्या मालिकेतून मुंबईतील काही स्पंदने आपल्यासमोर येतात. त्यासाठी वापरलेले तंत्रही एखादा कॅमेरा चालवावे तसे आहे. एका घटनेचा अंतर दुसऱ्या पात्राकडे नेतो आणि त्या पात्राच्या डोळ्यातून व मनातून पुढचा भाग येतो. अशा रीतीने प्रत्येक पात्रामध्ये जणू काही परकाया प्रवेश करित वाचक पुढे जात असतो.” असे या लेखन शैलीचे वेगळेपण अनुवादकाला जाणवलेले आहे.

या पुस्तकातील बहुसंख्य पात्रे मुस्लिम आहेत. फारशी न शिकलेली, दारिद्र्याशी झगडत जगणारी, वर्तमानातच अडकून पडलेली अशी ही पात्रे मुंबईच्या बहुदंगी, बहुदंगी जीवनाचे वेगवेगळे पैलू प्रकट करतात. हे पैलू इतके वेगवेगळे आहेत की या मायानगरीची भूल वाचकाला पडते. मुस्लीम मानसिकता त्यामधून जाणवते; आणि तीही आपल्या संवेदनाक्षमतेला हादरे देते. आपल्या गृहीतांना डळमळून टाकते. साध्यासाध्या निरीक्षणातून एक भव्य भीषण जगडव्याळ जीवन संघर्षाचे भयंकारी अवाढव्य रूप आपले अस्तित्व दाखवत राहते आणि ते आपल्याला अस्वस्थ करित राहते.

पहिल्या ३० पृष्ठांत श्रीमती ख्वाजा, श्रीयुत ख्वाजा, त्यांची कन्या मिनाझ, त्यांचा पुत्र उबेद, गर्भपात करण्याची स्पेशॅलिटी असलेला डॉक्टर, पादत्राणांच्या दुकानाचा मालक अमीनभाई, यांच्या स्वगतांमधून एक कथावस्तू उलगडताना दिसते.

श्रीमती ख्वाजा म्हणते, “मी कधीकधी कविता करित होते. आता उबेद व मिनाझ यांच्यासाठी खाना पकवते. त्यांचे वडील हजारो रुपये कमावून आणतात. ते खर्च करते, चोवीस तास टीव्ही बघत असते. त्याच्या आणि एअर कंडिशनच्या आवाजामुळे माझा आवाज मूक झाला आहे.”

श्रीयुत ख्वाजा म्हणाले, “सव्वीस वर्षांपूर्वी मी एका कवयित्रीशी लग्न केले. तिने मला दोन मुले दिली. मुलगा सतत इंटरनेटवर बसलेला असतो. मुलगी नेहमी घराबाहेर. आम्ही एकत्र राहतो, पण आमच्या आयुष्यात काव्य उरलेले नाही.”

मुलगा उबेद म्हणतो - माझे अंतःकरण माझ्या घरात कधीच नसते. मी सतत इंटरनेटवर अशरीरी अनोळखी व्यक्तींशी गप्पा मारत असते. मला एक खरेखुरे घर आणि एक हृदय हवे आहे.

मुलगी मिनाझ म्हणते - मी गरोदर आहे. कासीम आणि मी कुलाब्यातील शम्मा नर्सिंग होममध्ये जाऊन गर्भपात करून घेणार आहोत. तेथील डॉक्टर ३०० रुपयात ते काम करतो.

डॉक्टर - हो. मी गर्भपात करणारा डॉक्टर आहे. रोज एकदोन गिऱ्हाईकं येतात. मी लोकलमध्ये 'गेट रिड ऑफ अनवान्टेड प्रेग्नसी इन वर अवर. रुपीज् ३००' अशी पत्रके लावतो. त्यामुळे गिऱ्हाईकांची कमतरता भासत नाही. मी माझे काम चोख करतो. सडसडीत शरीरयष्टीच्या कॉलेजकन्या हे माझे मुख्य गिऱ्हाईक. अनेकदा विवाहित स्त्रियाही येतात. पुनःपुन्हा. पहिल्या वेळी लाजतात. पण पुढे सरावतात. मी गर्भपात करतो. तशात मुसलमान त्यामुळे मला लोक टाळत असतात. नातलग मला लग्न समारंभाला बोलावतात पण माझ्याकडे दुर्लक्ष करतात. माझी अम्मी मक्केच्या यात्रेला एकटीच गेली- आणि चेंगराचेंगरीत मेली. अम्मीच्या मृत्यूने वडील मला शिव्या घालू लागले. मीच तिच्या मृत्यूला जबाबदार असे म्हणून घरातून चालता हो म्हणाले. मी पत्नीसह दुसऱ्या इमारतीत राहतो. वडिलांना भेटत नाही. ते पादत्राण विक्रीच्या दुकानात गेली ३० वर्षे काम करतात.

वडील - माझा मुलगा अकबर - गर्भपाताचे काम करतो. आधी मी बायकोला हे सांगितले नाही, पण सांगितले तेव्हा ती अल्ला या अल्ला असे ओरडू लागली. पापाच्या काळजीने खंगू लागली. नर्सिंग होमला सैतानी खाटिकखाना म्हणू लागली. सुनेला टोचून बोलू लागली. तिने हाजला जाण्याची इच्छा व्यक्त केली तेव्हा मुलाने तिची तयारी करून दिली. तिच्या मृत्यूने मी हबकलो. मुलाला बोललो. त्याच्या हरामी व्यवसायाने माझ्या बीबीचा बळी घेतला... हे दुकान आता मालक बंद करणार आहे आणि अमेरिकेला जाणार आहे. मी मग बेकार होणार..

... दुकानाचा मालक नंतर आपले मनोगत मांडतो.... प्रोटेक्शन मनीच्या नावाखाली मागितली जाणारी खंडणी, बाटगा म्हणून हिणवली जाणारी वाक्ये, दंगे, धार्मिक असहिष्णुता, पासपोर्ट ऑफिसातील छळवाद... हे सारे विसरून जायचे आहे. हिंदुस्थान हा हिंदूसाठी घेऊन टाका.

मिनाझचा प्रियकर कासीम. डॉक्टरकडे जाताना तिच्याबरोबर असतो. "खरोखर मी मूर्ख आहे. सारा दोष माझ्याकडेच. काहीतरी चुकले असावे. अन् अर्थातच ते माझ्याकडूनच चुकले असावे... यापुढे या जगाशी कमीतकमी संबंध कसा राहील हेच बघायला हवे. हा उभ्या पट्ट्यांच्या डिझाइनचा शर्ट घातलेला, काळी

पॅट घातलेला, डोळ्याभोवती काळी वर्तुळे असणारा, अतिश्रमामुळे थकल्यासारखा वाटणारा डॉक्टर हा खरोखरच डॉक्टर आहे? माणूस किती नीचतम पातळी गाठतो ते याला पाहून मला कळले. तो आमच्या जीवनाला कलाटणी देणार होता.”

अशी आणखीही काही कथासूत्रे यात आहेत आणि तीही संबंधित व्यक्तींच्या मनोगतांच्या साखळीतून उलगडत जातात.

एक आहे बरौलीच्या जमीनदार घराण्याचे. फाळणीच्या वेळी त्या घराण्यात, उठलेल्या तथाकथित लढाऊ पुरुषार्थाच्या पर्वाचे.

वयात आलेल्या मजुरांच्या अज्ञान मुलींना सज्ञान बनवण्याचा पहिला हक्क ज्या वर्गाला होता, त्या वर्गातील सोळा वर्षांचा जमीनदार पुत्र बबुआ - त्याला 'ए मला घे रे' असे आव्हान देणारी पिवळ्या परकरातील आणि झगझगीत तांबड्या पोलक्यातील लाजवंती... आणि त्या आव्हानाला दाद देता न आल्याने तिच्या तोंडातून बाहेर पडलेल्या थू थू थू ने काळवंडलेला बबुआ...

“बाहेरचे उपरे लोक येऊन जनावरांना कापण्यासाठी आपल्या सुन्यांना धार लावत आहेत... अरे छक्क्यांनो, तुम्ही षंड आहात. त्या बाहेरच्या उपन्यांच्या दाढ्या पकडा... खेचून बाहेर काढा त्यांना. तुमच्या घरातून, तुमच्या गावातून, तुमच्या देशातून हाकलून लावा त्यांना.. भूतकाळाचा सूड उगवा” असे आवाहन करणारा महंत.

त्या आवाहनाने उत्तेजित होऊन बबुआने तेथे उभ्या असलेल्या कोणा एका तरुणाची दाढी खेचून दिलेली आरोळी - हिंदुस्थान हिंदुओंका..

त्यावेळी बबुआला अडवणारा एक गावकरी..

तरीही गाव सोडून जाणारे लोक... बरौलीतून हाकलून दिलेले मुसलमान... त्यातलाच एक सुलेमान. सुलेमान मुंबईला जातो. एकटाच एका उंच मुस्लीम इमातीवरच्या नऊ झोपड्यातील एक झोपडी मिळवतो. सुलेमानची प्रेयसी निलोफर ही देखील मुंबईला येते. सुलेमानची आईही येते. त्या दहा बाय दहाच्या पत्राच्या झोपडीत राहते... आपण येथे राहतो ते मोठे पाप करतो असे सुलेमानच्या आईला शाहिझयादादीला वाटते..

...नंतर त्या उंच इमारतीत राहणाऱ्या व्यक्तींची स्वगते.

तशात एकदा जातीय दंगल होते. सोहेल तांबावाला हे नाव त्यावेळी छापून येते. दंगलीत मृत झालेल्या अतिरेकी व्यक्तीमध्ये असते.

ते वाचून मुंबईतले अनेक सोहेल तांबावाले नाव असणारे लोक आश्चर्य व्यक्त करतात.

१३ वर्षांचा लाईट ऑफ एशिया रेस्टॉरंटमध्ये वेटरचे काम करणारा...

२० वर्षांचा सोहेल - मला बॅरिस्टर व्हायचे आहे... हे नाव बदलून घ्यायला हवे.

२९ वर्षांचा सोहेल - मी क्षयाने हॉस्पिटलमध्ये खिंतपत पडलो आहे... अतिरेक्यांच्या यादीत माझे नाव. आता माझा नंबर लागणार का? सगळेच सोहेल तांबावाला दुर्दैवी असणार का?

सोहेल तांबावाला - वय वर्षे ४३- पार्टीला जायला हवे. एका अतिरेक्याच्या नावाशी आपले साधर्म्य असावे - याने अवघडल्यासारखे वाटावे.. पण क्लबमधील बायकांना आपण सांगू की त्यांनी आपल्या समाजाचे नाव बदनाम केले आहे. त्यांना गोळ्या घालून ठार करायला हवे.

अशा पत्रासावर दृश्यांतून, स्वगतातून, फाळणीनंतरच्या काळातील भारतीय मुसलमान समाजातील परिवर्तनाची, जीवनशैलीतील वैविध्याची बहुदंगी झलक पेश करण्यात आली आहे. निरनिराळ्या दृष्टिकोनातून वास्तवाचा वेध घेण्यात आला आहे.

...आपल्या मानसिकतेत अनेक वादळी लाटा उठवणारे हे पुस्तक ठरेल.

पृष्ठे : १९२ किंमत : १५० रु. सभासदांना : १०५ रु. पोस्टेज : २५ रु.

‘मेहता पब्लिशिंग हाऊस’च्या नवीन पुस्तकांची माहिती, नवनवीन योजना आणि ताज्या घडामोडी कळविण्यासाठी आपला E-mail ID आमच्याकडे हवाच!

Email : info@mehtapublishinghouse.com

आपले E-mail ID ‘मेहता पब्लिशिंग हाऊस’च्या वरील E-mail ID वर कळवा.

आजच भेट द्या.

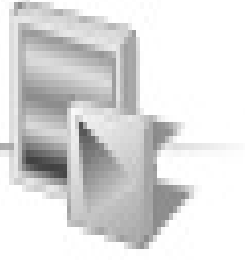
व आपली मागणी नोंदवा.

www.mehtapublishinghouse.com

प्रत्येक पुस्तकाची सविस्तर माहिती असलेली संपूर्णपणे मराठी असलेली वैशिष्ट्यपूर्ण वेबसाईट.

६४ / जून २००८ : मेहता मराठी ग्रंथजगत

पुस्तक परिचय

मुस्लीम महिलेचा शिक्षण स्वावलंबनाचा
खडतर प्रवास

भोगले जे दुःख त्याला

आशा आपराद

६६ / जून २००८ : मेहता मराठी ग्रंथजगत

‘भोगले जे दुःख त्याला’ हे एक वैशिष्ट्यपूर्ण आत्मकथन आहे.

आशा आपराद या कोल्हापूरच्या एका शिक्षिकेचे, प्राध्यापिकेचे. कोल्हापूरच्या मुस्लीम समाजातील एका सुशिक्षित स्त्रीचे. मुस्लीम असूनही कोल्हापूरच्या ब्राह्मण-मराठा शेजाऱ्यांमुळे ब्राह्मणी मराठी भाषेचे आणि संस्कृतीचे उपजत भान असल्याने या आत्मकथनाची वाचनीयता वाढली आहे.

“हिंदू गल्लीत राहिल्यानं हिंदू रीतिरिवाज, सणवार, रुढी, परंपरा, चालीरीती हे सगळं आमच्याही संस्कृतीचा, जीवनाचा, जगण्याचा एक भागच होता. फुलांची तोरणं, रांगोळ्या, लोकगीतं, लग्नाचे मांडव, हळदी, लग्न, वरात, रुखवत... हातांनी केलेले आकाशकंदील, मातीचे अंगण, रांगोळ्या, दिवाळीतला फराळ, दसऱ्याचं सोनं, कोंबाचे गजरे, पंचमीचा झोपाळा, महादेवाचा अभिषेक, बारा सणांचा स्वयंपाक, पुरणपोळी-आमटीची दरवळ, गौरीची भाजीभाकरी, गणपतीची आरती, सत्यनारायणाची केवडा-फुलांनी सजलेली पूजा, श्रावणातल्या सणांची गडबड या सगळ्यांचा आस्वाद घेताना जगणं अधिक समृद्ध आनंदी होत गेलं. गौरीची, हातग्याची गाणी मी अजूनही विसरले नाही.. दिवाळीचा सर्व फराळ, भरपूर फटाके, गजरा, उटणं, राजकोटचं सुगंधी तेल, मोती साबण, त्या दिवाळीच्या आरत्या, दिवशी माझ्यासाठी यायचं... घरच्यांच्या प्रेमापासून मी दरिद्री राहिले पण जातीधर्माच्या पलीकडच्या माणसांनी मला प्रेम देऊन प्रेमाच्या बाबतीत खूप श्रीमंत केले आहे.” यासारखी वर्णने वाचताना या सांस्कृतिक एकजिनसीपणाचा प्रत्यय येतो.. एका मुसलमान महिलेचे हे स्वच्छ नितळ मराठी लेखन स्वतःचा एक गोडवा घेऊन येते.

या आत्मकथनाच्या निमित्ताने मुस्लीम समाजाच्या जीवनशैलीचेही व्यापक दर्शन घडते. कोल्हापूरकडील उर्दू भाषेचीही खुमारी चाखता येते.

“भला हुआ आस्ता तौच मरी आस्ती तो. चिपलककी मूँ की, उजले पाँवा की, पवूँगुण, चकोट नई इसका, पेट में आती तो मेरा दवर मन्या, बापकी नौकरी गई, इसकी पीट का चकोट हाय? सारे छोन्याच हुये” असे लेखिकेची आई तिला फैलावर घ्यायची. तिच्या पायगुणाबद्दल दातओठ खात टिपणी करायची.

या पायगुणाचा उल्लेख सतत व्हावा याचेही कारण होते.

वडील इस्माइल अमीरसाहेब देसाई त्या काळी राजाराम कॉलेज, विलिंग्डन कॉलेजमधून इंग्रजी विषयात एम.ए. झालेले. कविमनाचे संवेदनशील. दानोलीला इनामी जमीन, तोरस्कर चौकात मोठे घर. मुद्रणालय, सायकलचे दुकान, आई पन्हाळ्याचे तलाठी महमद मुजावर यांची सर्वात धाकटी मुलगी... महात्मा गांधीजींच्या खुनानंतर कोल्हापूरला झालेल्या दंगलीनंतरच्या लुटालूटीत सायकलचे दुकान आणि मुद्रणालय लुटले गेले. तेव्हापासून या कुटुंबाची आर्थिक दुरवस्था सुरू झाली... त्यानंतर १४ एप्रिल १९५२ रोजी आशाचा जन्म झाला. त्यामुळे

तिच्या पायगुणाचा या गतवैभवाशी संबंध लावून आई लहानग्या आशालाही सतत धारेवर धरायची. वडील आशाचा अभ्यास घरी घेत तेव्हा आई म्हणे, “बस, बस इता अभ्यास. बेटी को शिकाके क्या बॅरिस्टरनी करनेकी हाय क्या? यो कामा कोन करने को? तेरा क्या मेरा बाप?” आईची अशी सरबत्ती सुरू झाली की बाप-लेक एकमेकांकडे केविलवाण्या नजरेनं बघत आणि घर आवरू लागत. वडील मेहता कंपनीत काम करायचे. पगार बेताचा. उधारीची वेळ आली म्हणजे आईची आदळआपट सुरू. ती बघून छोटी आशा रडू लागली की आई ओरडायची. “की गे कुत्ती, तुझे क्या हुए बॉबलने? लई बाप के प्यार की जाव तो दोनो बी मू काला करको मेरे सामनेशी?” आशानंतर तिला आणखी चार बहिणी झाल्या. भाऊ नाही. त्यामुळे आई तिच्या पायगुणावर सारखी बोट ठेवायची.

वडिलांना वाचनाची आवड. ते रामायण, महाभारत वाचत. मुलीसाठी चांदोबा आपण. आबा भोसले फडके- खांडेकरांच्या कादंबऱ्या देत. बाबूराव अर्नाळकर, ज्योत्सना देवधर, गुरुनाथ नाईक वगैरेंची पुस्तकेही वाचायला मिळत.

शाळेतील अभ्यासात लक्ष असल्याने वर नंबर येई. निबंध, वक्तृत्व यात भाग घेऊन बक्षिसे मिळत. घरकामही करणे भाग असे. वर्गातल्या गडकरी, प्रभुदसाई वगैरे मुलींशी चांगली मैत्री. शिक्षक प्रेमाने वागवत. अपवाद फक्त गणिताच्या बाईचा. त्या मात्र आशा मुसलमान म्हणून अपमान करित. सावंतबाई मराठी घेत. इंगवले सर हिंदी शिकवत.

१९६६ साली आशाचे वडील छातीत दुखतेय म्हणून डॉक्टरकडे गेले... तासाभरातच त्यांचे देहावसान झाले.

त्यावेळी नववीत आशा असते. निबंध स्पष्टतः नंबर आल्याबद्दल तिला चषक मिळतो. तो आईला दाखवल्यावर आई तो चषक रस्त्यावर फेकून देते आणि म्हणते, “ऐशे टिनपाट बक्षिसा लई देखिव मैने. रख जा. ऐशे गलासा मे हामी उद घालतीलय उद”

आई आपल्याच भाच्याशी तिचे लग्न ठरवून टाकते.

त्याचवेळी आशाला शाळा सोडावी लागते. आई तिचे लग्न लावून देते. सात जून १९६७ कु. आशा इस्माईल देसाईची सौ. आशा दस्तगीर आपराद होते. (त्या दिवशी अमावस्या होती असाही उल्लेख लेखिका करते) आहेराच्या साड्या नेसवताना धाकटी नणंद फटकळपणे म्हणते, “आजून खाने डालने का पत्या नई. काय क्या शाद्या करतिया कना. हामारे भाई की मालकीन हो को बैठीया सो बैठीया हौर यो छोरी पल्लू मे डाली इसके पीठपर इसके माँको पाच छोऱ्या हुये, बापभी मऱ्यासो, ना भाई, ना बाप. ऐशी परदेशी छोरी हामारे एकुलते एक भाई के पल्लू में बंदी गे माँ, इन का वट हुआ.” (ही नणंद नवऱ्याला सोडून माहेरीच राहायला आली होती.)

त्यामुळे मंडपात एकच गोंधळ माजतो. एकीकडे सासू नवविवाहित आशाला ओढतेय, दुसरीकडे आई. तशा गोंधळातच सगळं वऱ्हाड निघतं.

लग्नानंतर आशाच्या नवऱ्याला बोंद्रे ट्रॉन्सपोर्टमध्ये ट्रक ड्रायव्हर म्हणून नोकरी मिळते. पहाटे ट्रक घेऊन चिपळूण, सावंतवाडी वगैरे ठिकाणी जायचे. रात्री परत यायचे. कधी कधी ट्रकमधून आशालाही कोकणात जाता येई... १९ मार्च १९६८ रोजी आशाला पहिली मुलगी होते. मीना, मिनाज नाव ठेवण्यात येते. नवऱ्याला घाटगे-पाटील ट्रान्सपोर्टमध्ये लक्झरीवर काम मिळते. कोल्हापूर-मंगलोर ट्रीप. दोनशे रुपये पगार..

त्यानंतर एक नवेच प्रकरण उद्भवते. मुस्तफा मामूच्या नव्या ट्रॅक्टरमधून नवस फेडायला विशालगडला जायचे ठरते. पण जाताना गॅरेजमध्येच अपघात होऊन शॉर्ट सर्किट होते. दस्तगीरचा हात होरपळतो. ट्रॅक्टरऐवजी ट्रॉलीज घेऊन विशालगडाकडे जावे लागते. वाटेत ट्रॉलीज उतारावरून येणाऱ्या ट्रॅक्टरची धडक लागून उलट्या होतात.

फिका भैया आणि दस्तगीर या दोघांना खूप लागते. फिकाभैयाचा मृत्यू होतो तर दस्तगीरच्या पायाला फ्रॅक्चर होते. त्यांना कोल्हापूरला हॉस्पिटलमध्ये नेण्यात येते. त्या अपघाताचा ठपका आशावर ठेवण्यात येतो. “मरद को नौकरी नई करको पैशेवाले देवर को नाद को लगायी, आरे उसके नादशी रहना रे तू दस्तगीर” वगैरे आरोप करून हैराण करण्यात येते. “आपल्या आईनं कोणा पूर्वजन्माचं वैर माझ्याशी धरलं होतं. आता सासरचेही लोक माझे वैरी झाले. काहीही चूक नसताना अॅक्सिडेंटचं खापर सर्वांनी माझ्या डोक्यावर फोडलं. नियतीनं जणू माझी सजा आणखी वाढवली. समोर अंधार पसरला.” (१०९)

... एकूण परिस्थिती पाहून आशा पुढं शिकायचं ठरवते, आई, सासू विरोध करतात. “अरे दशा (दस्तगीर) भाड्या, तुझे क्या आक्कल है क्या नई? अरे इने शिकको बॅरिस्टरनी हुते की हाय क्या? हौर शिकती कतो तेरी किमत रखींगी क्या? तू उसे चकोट कैसा लगनेवाला?” असे तिच्या नवऱ्यालाच धारेवर धरतात.

राजमाता जिजाबाई गर्ल्स हायस्कूलमध्ये आशा प्रवेश घेते.

२४ सप्टेंबर १९७४ रोजी चौथ्या खेपेलाही मुलगीच होते. नाव ठेवण्यात येते विराज. ६ ऑक्टोबर पासून एस. एस. सी.ची परीक्षा.

दहा बारा दिवसांची ओली बाळंतीण- सगळे पेपर देते. इंग्लिश सोडून सर्व विषय सुटतात. तो पुढच्या मार्चमध्ये सुटतो. त्याचवेळी बजाज रिशाला लावलेला नंबर लागतो. बँकेचे कर्ज घेऊन आणि दागिने विकून १३ हजाराची रिक्षा येते. रोज शंभर दीडशे रुपये कमाई घरात येऊ लागते.

गोखले कॉलेजमध्ये प्रवेश...

एकदा वर्गातून बाहेर पडताना उनाड पोरांपैकी एकजण ओरडतो, “या आईसाहेब... आम्ही तुमचीच प्रतीक्षा करित होतो.”

“माँ माँ... ट्यां ट्यां.” दुसरा

“अरे गप्प ना कित्ती रडतोस?” तिसरा.

“माँ साब, इकडं या, लेकरांची ओळख करून घ्या.”

आशा अपराद हसतमुखानं डोकीवरचा पदर सरळ करित त्यांच्याजवळ जाऊन म्हणतात, “वा, मी धन्य झाले. हे माझ्या रेडिमेड लेकरांनो, तुमच्या माँसाबचं नाव आहे सौ. आशा आपराद. बाळांनो, आपली नावं काय काय आहेत?”

मुलं त्यामुळं ओशाळतात... “थोडी गंमत केली तर तुम्ही आमचीच दांडी उडवली.”

पुढं कधी त्यांना त्रास होत नाही. तो आणीबाणीचा काळ. संततनियमन मोहीम जोरात. चार मुलींच्या वर मुलगा होईल म्हणून नवरा ऑपरेशन नको म्हणत होता, पण आशाबाई अविचल. “इत्ता मजे छोरा नको. बस निभणे तो हुना क्या नको?”

१९७७ मध्ये एफ. वाय. उत्तीर्ण. बँकेत पार्ट टाइम नोकरी.

विवेकानंद कॉलेजमध्ये दुसऱ्या वर्षाला प्रवेश.

त्यावेळी एस.टी.त ड्रायव्हर म्हणून नोकरीची संधी नवऱ्याला आली. ती स्वीकारली. कोल्हापूरपासून तीनचार किलोमीटरवर असणाऱ्या आंबेवाडीत राहण्यासाठी छोटे घर बांधले. त्या घरावर रात्री दगड येत. पाळत राखून दगड मारणाऱ्याला पकडले. मग ते प्रकार थांबले.

आंबेवाडीसारख्या खेड्यात आल्या आल्या आलेल्या या वार्डट अनुभवांनी असुरक्षित वाटू लागले. कवितेतली साधी, भोळी, प्रेमळ खेडी आता उरली नाहीत अशी जाणीव झाली. “शहरात जन्मले. गल्लीच्या खूप माणसांच्या सहवासात राहिले. त्याच संस्कृतीत वाढले. गल्लीतल्या माणसांचा जिक्हाळा, प्रेम यातून जी सुरक्षितता मिळाली तिचा येथे अभाव होता ही क्लेशकारक जाणीव येथे झाली.”

१९८० मध्ये बी. ए. ची परीक्षा झाली. एका पेपराच्यावेळी आंबेवाडीवरून वेळेवर रिक्शाच मिळाली नाही. पन्नास मिनिटे उशिरा गेल्यावर पेपर मिळाला... दोन प्रश्न राहिले. तरी अष्टावन्न टक्के गुण मिळाले. नवऱ्याने पाचशे रुपये बक्षीस देऊन म्हटले, “एम ए का तेरा इरादा है नई. तू फॉर्म भर.”

लग्न झाल्यापासून नवऱ्यानं केलेलं हे पहिलं कौतुक...

शिवाजी विद्यापीठात अॅडमिशन घेतली.

काही नातलगनांनी त्यावर नाराजी दाखवली. “हमारे इस्लाम में औरताने शिकना घरके भार जाना चुकीका हाय. औरतांकी कमाई खाना कतो हराम की

कमाई खाय जैसाच हाय.”

एम ए ला असतानाही वर्गात डोक्यावर पदर असायचा. काही मुली पाठीमागून पदर ओढायच्या. बस स्टॉपवर जोरदार वारं, पदर सावरताना पुरेवाट व्हायची.

कधी कधी नवऱ्याचे टोमणेही ऐकावे लागायचे. “पापा के टिकटी शी मै आने लग्या ता, तेरा पल्लू शिरपर नत्ता, नीचे पडे सो आता.”

१९८२ मध्ये एम. ए.ला बी प्लस मिळाला.

बी.एड.साठी अर्ज. पण प्रवेश मिळाला नाही. तो जून १९८३ मध्ये मिळाला. कोल्हापूरलाच.

प्रा. लीलाताई पाटील प्राचार्य. लेसनच्या वेळी डोक्यावर पदर सावरण्याच्या कसरतीमुळे विद्यार्थ्यांचे लक्ष शिकण्यापेक्षा त्या पदराकडे जास्त असे त्यांना आढळले. त्यांनी पदर खांद्यावर ठेवून पीन लावली. “असा पदर घे.” नवऱ्याला त्याबद्दल सांगून परवानगी घेतली. नंतर रोज रोज वाद नको म्हणून काळजी.

बी.एड. झाल्यावर नोकरीसाठी प्रयत्न सुरू केले. उदयोन्मुख आदर्शशिक्षिका पुरस्कारही मिळाला.

मोठी मुलगी मिनाज दहावी झाली. शर्मिला नववीत होती. सीमा हुशार पण अबोल. धाकटी विराज बुद्धिमान, स्पष्टवक्ती, निर्भीड. चार मुली म्हणजे आपले चार जन्मच ही भावना.

१५ जून १९८४ रोजी हिंदी विषयाची अध्यापिका म्हणून कॉर्पोरेशन शाळेत नेमणूक. पगार ६५० रु. प्राचार्य होते आबासाहेब शिंदे. १९८७ मध्ये महावीर कॉलेजमध्ये अर्धवेळ अध्यापन. १९९० पासून पूर्णवेळ. १९९० मध्ये एम. फिलची परीक्षा. बी ग्रेड आणि मेहरुनीसा परवेज यांच्यावर प्रबंध लेखन पूर्ण.

प्रा. लीला पाटील यांच्या सृजन आनंद शाळेतही सहभाग.

मिनाजचे लग्न १९९१ मध्ये झाले. नवरा मनुग्राफमध्ये काम करणारा कुतुब.

मीनाने लग्नाच्या आधी एक अट नवऱ्याला घातली, “मी मटण खाणार नाही. करणार नाही... तसा आग्रह कोणी मला करता कामा नये.” घरी मराठी भाषा.

यथावकाश इतर मुलींचीही लग्ने झाली. आजीपण लाभले.

इ. स. २००१ मध्ये नवी वेतनश्रेणी मिळाली. फ्लॅट विकून जागा घेऊन घर बांधायचं ठरवलं. मनासारखं प्रशस्त घर बांधून झालं. सभोवताली बाग. ८ फेब्रुवारी २००३ रोजी मंगल कलश घेऊन गृहप्रवेश. चार मुली, जावई आणि पाच नातवंडं. आंब्याच्या डहाळ्यांनी, फुलांच्या तोरणांनी सजलेल्या त्या घरात प्रवेश करताना त्यांनी विधात्याला प्रार्थना केली, “या घरात सर्वांना सुखशांती समृद्धी लाभू दे. बरकत राहू दे. माझ्या भावी पिढ्या सुखानं नांदू दे. मुलाबाळांनी

हे घर नेहमी हसत खेळत राहू दे. आमीन.”

ही कथा आत्मशोधाची आहे... असे लेखिका म्हणते.

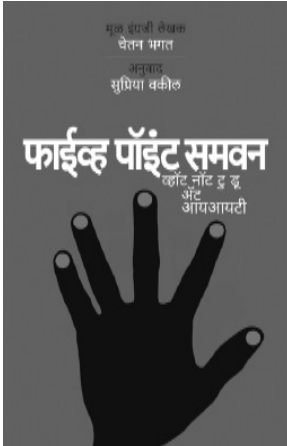
“शिक्षणाची पताका घेऊन ज्ञानियाच्या पंढरीची वाट मी धरली. अनेक वारकरी त्या पायवाटेवरून येताहेत... त्यात माझ्या मुली, बहिणींची मुलं-मुली, समाजातील कुणीकुणी दिसतात... लांबवर दिंडी दिसते तेव्हा समाधान वाटते.” असे त्यांना वाटते.

दुःख भोगावे लागले- कष्ट करावे लागले. पण अखेर सुखाचे क्षण दिसले.

एका मुस्लीम स्त्रीचे हे आत्मकथन एक सामाजिक दस्तऐवज म्हणूनही महत्त्वपूर्ण आहे.

पृष्ठे : २८८ किंमत : २२०रु. सभासदांना : १५४रु. पोस्टेज : २५रु.

फाईव्ह पॉइंट समवन

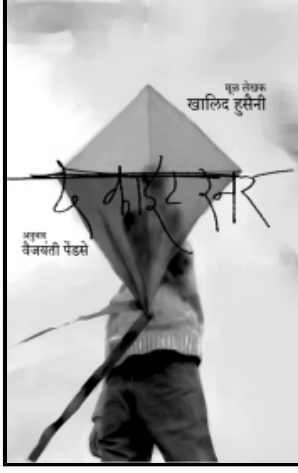

आयआयटीच्या स्पर्धात्मक, चाकोरीबद्ध कॉलेजजीवनाला छेद देणाऱ्या तीन मुलांची, हलक्या फुलक्या शैलीतील मनोरंजक, खट्याळ कहाणी.

चेतन भगत | अनु. सुप्रिया वकील

२००रु. पोस्टेज २५रु.

मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.

द काइटर

मूळ लेखक
खालिद हुसैनी

अनुवाद
वैजयंती पेंडसे

आपल्या वडिलांच्या नजरेत भरण्याजोगं, त्यांचं कौतुक मिळवण्याजोगं काहीतरी करण्यासाठी आसुसलेला बारा वर्षांचा आमिर पतंगांची स्थानिक दंगल जिंकण्याचा निर्धार करतो. त्याचा इमानी दोस्त हसन त्याला मदत करण्याचं वचन देतो.

पतंगांच्या दंगलीच्या दिवशी संध्याकाळी घडलेल्या, एका घटनेमुळं दोघांचं भावविश्व उध्वस्त होऊन जातं...

१९७०च्या दशकात रशियन फौजांनी अफगाणिस्तानवर कब्जा केल्यानंतर आमिरच्या कुटुंबाला अमेरिकेत परागंदा व्हावं लागतं. पण अमेरिकेत गेल्यानंतरही आमिरच्या मनात एक जाणीव सतत जागृत असते ती म्हणजे एक ना एक दिवस, कधीतरी त्याला जरूर परतावं लागणार आहे. नव्या जगातलं त्याचं समृद्ध आयुष्यही त्याला कधीच देऊ शकणार नाही, अशा गोष्टीसाठी -

ती म्हणजे प्रायश्चित्त!

त्याच्या हातून घडलेल्या अक्षम्य गुन्ह्याचं प्रायश्चित्त!

 मेहता पब्लिशिंग हाऊस,

मेहता मराठी ग्रंथजगत : जून २००८ / ७३

मुलाखत

व्हरायटी बुक डेपो

दिल्लीतील कॅनॉट प्लेस या मध्यवर्ती मार्केटमध्ये ओम अरोरा यांनी एक टपरीपासून सुरुवात करून भारतातील एक अग्रगण्य पुस्तक वितरक येथपर्यंत मजल मारली आहे. बुक कॅफे ही पुस्तक विक्री केंद्राची साखळी सुरू करून दिल्ली परिसरात तीसावर ग्रंथदालने उभी केली आहेत. गायत्री मंत्र हा त्यांचा आवडता मंत्र आहे आणि जेव्हा कधी वेळ मिळेल तेव्हा गायत्री मंत्र त्यांच्या ओठावर सहजपणे येतो.

प्रश्न - एका माणसाचे ग्रंथवितरण जाळे (नेटवर्क) असे आपले वर्णन केले जाते; त्यामागचे रहस्य काय असे विचारावेसे वाटते.

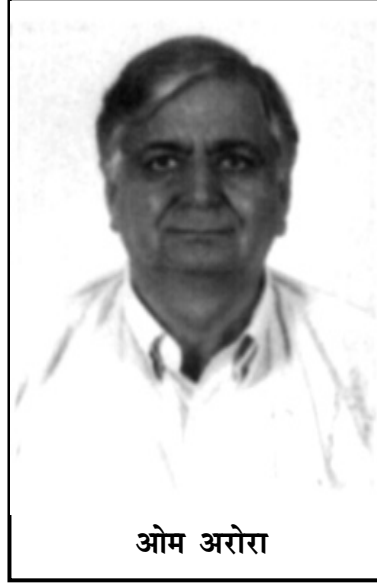
उत्तर - या वर्णनाबद्दल धन्यवाद. ४० पेक्षा जास्त वर्षे मी ग्रंथवितरण क्षेत्रात काम करित आहे. भारतातील बहुतेक उत्तम ग्रंथविक्रेत्यांशी माझा व्यक्तिगत परिचय आहे. त्यामुळे ग्रंथवितरणाच्या बाबतीत विशिष्ट लक्ष्य गाठणे मला अवघड वाटत नाही.

प्रश्न - याबाबत खरे श्रेय कोणाला द्यायला हवे? पुस्तकाला की ग्रंथ वितरण नेटवर्कला?

उत्तर - महत्त्व योग्य त्या पुस्तकालाच असते. चांगले पुस्तक असेल तरच वितरण व्यवस्थेचा फायदा त्याला मिळू शकतो. वितरणासाठी पुस्तक निवडताना मला माझ्या अनुभवाचा उपयोग होतो.

प्रश्न - कॅनॉट प्लेसमधल्या मोहनसिंग पॅलेस या दुकानाच्या बाहेर एका छोट्याशा जागेत तुम्ही पुस्तकविक्रीला आरंभ केला. आज त्याच प्रतिष्ठित आणि अत्यंत महागड्या भागात आपले स्वतःचे मोठे ग्रंथदालन आहे. हा प्रवास कसा झाला?

उत्तर - मोहन सिंग पॅलेसच्या बाहेरच्या व्हरांड्यात १०० चौ. फूटाच्या जागेत मी पुस्तके मांडून विक्रीला सुरुवात केली. खूप परिश्रम करावे लागले. प्रामाणिकपणे काम केले. सदैव सकारात्मक भूमिका ठेवली. नशिबाने साथ दिली. त्यामुळे ही मजल मारणे शक्य झाले.

ओम अरोरा

प्रश्न - तुमच्या वडिलांनी या व्यवसायाला सुरुवात केली ना?

उत्तर - होय. १९६६ मध्ये मी त्यांना मदत करू लागलो. ते १९७६ मध्ये वारले. तेव्हा माझ्या धाकट्या भावाला मी मदतीला बोलावले. १९७२ मध्ये टेक्सन्स बुकशॉप आम्ही सुरू केले आणि १९८३ पर्यंत एकत्र काम केले. नंतर आम्ही वेगळे झालो. ग्रंथवितरण क्षेत्रातच आपापले वेगळेपण आम्ही प्रस्थापित केले.

प्रश्न - एकमेकांची पुस्तके वितरणासाठी तुम्ही घेता का?

उत्तर - हो. आमच्या वितरणाबाबतच्या धोरणानुसार आम्ही एकमेकांकडे नवीन पुस्तके निवडीसाठी आणि खरेदीसाठी पाठवतो. आमच्यातील व्यावसायिक सहकार्य आम्ही वेगळे झालो तरी अबाधित आहे. प्रत्येकाने आपले वेगळेपण व स्पेशलायझेशन जपले आहे.

प्रश्न - संदीप दत्त हा तुमचा पुतण्या. त्याला मदतीला घेऊन तुम्ही बुक कॅफेची कल्पना प्रत्यक्षात आणली आणि किरकोळ पुस्तक विक्री व्यवसाय सुरू केला. त्याबाबत तुमच्या पुढे काय योजना आहेत?

उत्तर - सध्या ३० बुक कॅफे स्टोअर्स मुख्यतः दिल्ली आणि उत्तर भारतात आहेत. पाँडेचरीत तीन बुक कॅफे आहेत. नवी केंद्रे उभी करण्याची मोहीम चालूच आहे. ही कल्पना चांगली रुजावी आणि भारतात सर्वत्र बुक कॅफेची साखळी निर्माण

व्हावी या दिशेने आमचे प्रयत्न चालू आहेत. त्या प्रयत्नांना यश येईल असा विश्वास वाटतो.

प्रश्न - तुम्ही आपल्या बऱ्याच नातलगाना या व्यवसायात सामावून घेतले आहे. त्याचा फायदा कितपत होतो?

उत्तर - व्यवसाय म्हणजे व्यवसाय. यालाच महत्त्व द्यावे लागते. नातलग असो वा अन्य कर्मचारी, व्यवसायालाच प्राधान्य हवे. कार्यक्षमता हवी. व्यवसायात हा नातलग, तो बाहेरचा असा विचार चालत नाही.

प्रश्न - युबीएस, आयबीडी, ईस्टवेस्ट, श्री वगैरे वितरण संस्था सध्या अग्रगण्य मानल्या जातात. त्यांच्याशी तुमची स्पर्धा असते का?

उत्तर - ग्रंथ वितरणाचा व्यवसाय हा अवाढव्य आहे. प्रचंड आहे. यात अनेकांना भरपूर वाव आहे. त्यामुळे कोणाबद्दल स्पर्धा व ईर्ष्या असण्याचे कारण नाही. प्रत्येकजण आपल्या ताकदीनुसार हा व्यवसाय वाढवू शकतो. या सर्व वितरकांशी माझे संबंध अत्यंत जिऱ्हाळ्याचे आहेत. ग्रंथजत्रांच्या निमित्ताने त्यांच्याबरोबर भारतात आणि परदेशातही आम्ही एकत्र येत असतो.

प्रश्न - तुम्ही ग्रंथवितरणाला चाळीस वर्षांपूर्वी आरंभ केला, त्यावेळच्या ग्रंथवितरण पद्धतीत आणि आजच्या पद्धतीत काही फरक जाणवतो का?

उत्तर - त्यावेळी ग्रंथवितरकाचा दबदबा असे. कोणतेही पुस्तक तो विकू शके. आज किरकोळ विक्रेत्यांना महत्त्व आले आहे. किरकोळ विक्रेते ग्राहकांशी सतत संपर्कात असतात. कोणत्या पुस्तकाला, लेखकाला किंवा वाङ्मय प्रकाराला जास्त मागणी आहे हे विक्रेत्याला रोजच्या रोज आकडेवारीवरून कळत असते. त्यानुसार तो पुस्तकांची मागणी करीत असतो.

प्रश्न - ई-डिस्ट्रीब्युशनचा प्रभाव कितपत जाणवतो?

उत्तर - फारसा नाही. अजूनतरी नाही. ग्रंथविक्रेते आणि किरकोळ विक्रेते पुस्तक प्रत्यक्ष पाहू इच्छितात, हाताळू इच्छितात. त्याशिवाय ते मागणी नोंदवत नाहीत.

प्रश्न - सध्या किरकोळ विक्रीची केंद्रे भरपूर निघत आहेत. ग्रंथदालने-तीही प्रशस्त आणि भव्य गावोगाव निघत आहेत. त्याबद्दल तुमचे काय मत आहे?

उत्तर - ही प्रशस्त ग्रंथदालने अत्यंत स्वागतार्ह आहेत. त्यामुळे ग्रंथविक्री व्यवसाय चांगलाच फोफावत राहिल. पुढच्या पाचसात वर्षांत त्यामुळे प्रकाशन वितरण व्यवसायाचे स्वरूप बदलून जाईल. ही ग्रंथदालनांची लाट १५ वर्षांपूर्वी यायला हवी होती. त्यावेळी मी तरुण होतो. या लाटेचा फायदा मला उठवता आला

असता.

प्रश्न - पुस्तक प्रकाशन, वितरण, किरकोळ विक्री हे सर्व तुम्ही एकटेच हाताळता? हे तुम्हाला कसे काय जमते?

उत्तर - मला सक्रिय राहला आवडते. सतत कार्यरत राहण्यातच मला आनंद मिळतो. कामात झोकून देण्याची माझी प्रवृत्ती आहे. त्यामुळे आवडीचे काम करताना कधी कंटाळा वाटत नाही.

प्रश्न - नव्या पुस्तकांच्या प्रचारासाठी तुम्ही कोणकोणते मार्ग हाताळता? मासिक वार्तापत्रे पाठवता का? विक्री प्रतिनिधी नेमता का?

उत्तर - होय. दरमहा मी वार्तापत्र काढतो. ते ग्राहकांना पाठवतो. चार विक्री प्रतिनिधी दिल्लीत आणि भारतभर हिंडत असतात. आमचे ८०० विक्रेते आहेत. ते दीर्घकाळापासून आमच्याशी व्यवहार करतात. आरंभी आम्ही रोखीनेच व्यवहार करतो. विक्रेत्याची विश्वासार्हता पटल्यावर काही सवलती जरूरीप्रमाणे देतो.

प्रश्न - चांगले पुस्तक कुठले - हे ठरवण्याचे तुमचे निकष काय?

उत्तर - चांगले खपते ते पुस्तक चांगले - असे मी मानतो.

प्रश्न - सतत कामात राहूनही तुमच्या चेहऱ्यावर कायम स्मित असते, तुम्ही शांत असता हे याचे गुपित काय?

उत्तर - मी सकारात्मक विचार करतो. रोज काही वेळ ध्यानचिंतन करतो. त्यामुळे मनाचे संतुलन राहते. मनःशांती ढळत नाही. चोवीस तास मी अशाच मनःस्थितीत असतो.

प्रश्न - नवीन प्रकाशक, ग्रंथ विक्रेते यांना तुम्ही काय संदेश द्याल?

उत्तर - मित्रहो, तुम्ही एका उदात्त व्यवसायात प्रवेश करीत आहात. त्यात विकासाला फार मोठी संधी आहे. तेव्हा त्यात मनःपूर्वक काम करा आणि त्याद्वारे जनजागृतीबरोबर आत्महितही साधा.

(पब्लिशिंग टुडे, जुलै २००७वरून)

किंमत १०० रु. पोस्टेज २५ रु.

मेहता मराठी ग्रंथजगत : जून २००८ / ७७

* श्री समता पुरस्कार

“स्वातंत्र्यप्राप्तीनंतर देशात पायाभूत सांस्कृतिक ढाचा तयार न झाल्याने अनेक समस्या निर्माण झाल्या. त्यामुळे व्यापक सौंदर्यदृष्टीचा अभाव ग्रासत राहिला आहे,” असे मत ज्येष्ठ चित्रकार रवी परांजपे यांनी व्यक्त केले.

‘श्री समता पतसंस्था’, ‘नर्गीस दत्त महिला पतसंस्था’ आणि ‘कृष्णकांत कुदळे फाउंडेशन’ यांच्यातर्फे आयोजित पुरस्कार वितरण समारंभात प्रमुख पाहुणे म्हणून ते बोलत होते. ‘लोकमत’चे संपादक अनंत दीक्षित अध्यक्षपदी होते. नर्गीस दत्त महिला पतसंस्थेच्या संस्थापिका-अध्यक्षा मंगल कुदळे उपस्थित होत्या. या प्रसंगी कृष्णकांत कुदळे यांचा वाढदिवसानिमित्त सत्कार करण्यात आला.

‘श्री समता पुरस्कार’ बँक ऑफ महाराष्ट्र आणि विद्या सहकारी बँकेला देण्यात आला. बँकेचे उपसरव्यवस्थापक बी. आर. कुलकर्णी, तसेच विद्याधर अनास्कर यांनी तो स्वीकारला. ‘श्री समता सहकार पुरस्कार’ महेश नागरी सहकारी पतसंस्थेसाठी संस्थापक संचालक धनराज राठी यांनी, ‘नर्गीस दत्त पुरस्कार’ मानसी पिळणकर आणि मृण्मयी देशपांडे यांना तर, ‘ध्येयवादी पुरस्कार’ ज्येष्ठ छायाचित्रकार देवीदास बागूल यांना देण्यात आला. प्रत्येकी दहा हजार रुपये आणि मानचिन्ह असे पुरस्काराचे स्वरूप आहे. तसेच विद्यावर्धिनी प्रशाला प्राथमिक शाळा व प्रिमरोज इंग्रजी शाळा यांना, ग्रंथालयासाठी पुस्तकांचे संच कुदळे यांच्या वाढदिवसानिमित्त भेट देण्यात आले.

* ‘टिंग्या’, ‘चेकमेट’ यांना राज्य पुरस्कार

राज्य चित्रपट पुरस्कारांच्या रकमेत पुढील वर्षापासून

दुपटीने वाढ करण्याची घोषणा मुख्यमंत्री विलासराव देशमुख यांनी चित्रपट पुरस्कार वितरण सोहळ्यात केली. मंगेश हडवळे दिग्दर्शित 'टिंग्या'ला आणि सर्वोत्कृष्ट बालकलाकार म्हणून 'टिंग्या' साकारणारा शरद गोएकर याचा गौरव करण्यात आला.

अजिंक्य देव (वासुदेव बळवंत फडके) यांचा सर्वोत्कृष्ट अभिनेते, तर अश्विनी भावे (कदाचित) यांचा सर्वोत्कृष्ट अभिनेत्री म्हणून गौरव करण्यात आला. 'टिंग्या'ला ८५ हजार रुपयांचा प्रथम पुरस्कार सांस्कृतिक कार्यमंत्री अशोक चव्हाण यांच्या हस्ते प्रदान करण्यात आला. 'एवढंसं आभाळ'ला दुसऱ्या क्रमांकाचा ५० हजार रुपयांचा पुरस्कार मिळाला. ३५ हजार रुपयांचा तृतीय पुरस्कार 'चेकमेट'ने पटकावला.

राज्यशासनाचा व्ही. शांताराम जीवनगौरव पुरस्कार रमेश देव व सीमा देव यांना मुख्यमंत्र्यांच्या हस्ते प्रदान करण्यात आला. राजकपूर पुरस्कार गुलजार यांना जाहीर झाला; परंतु त्यांच्या अनुपस्थितीत समीक्षक विजय पाडळकर यांनी त्याचा स्वीकार केला.

औरंगाबाद येथील गरवारे स्टेडियमवर रंगलेल्या सोहळ्यात मकरंद अनासपुरे व कमलाकर सातपुते यांनी 'आयपीएल' स्पर्धेच्या मध्यवर्ती कल्पनेवर खुमासदार सूत्रसंचालन करून कार्यक्रमात रंगत भरली. संतोष पवार यांनी कार्यक्रमासाठी संहितालेखन केले तर महेश मांजरेकर यांनी तो दिग्दर्शित केला.

अन्य पुरस्कार असे :

उत्कृष्ट कथा : मन्नू भंडारी (एवढंसं आभाळ),

पटकथा : गिरीश जोशी (कदाचित),

संवाद : मंगेश हडवळे (टिंग्या),

गीत : प्रकाश होळकर (टिंग्या),

संगीत : अजय-अतुल (तुझ्या माझ्या संसाराला),

गायिका : आरती अंकलीकर-टिकेकर (दे धक्का),

नृत्य : उमेश जाधव (जबरदस्त),

उत्कृष्ट ग्रामीण चित्रपटाचा पुरस्कारही टिंग्याने पटकावला.

उत्कृष्ट सामाजिक चित्रपट म्हणून 'वासुदेव बळवंत फडके' चा गौरव करण्यात आला.

राष्ट्रीय-आंतरराष्ट्रीय चित्रपट महोत्सवात गाजलेल्या 'टिंग्या'ला एकूण सात पुरस्कार मिळाले. चेकमेटला दुसऱ्या क्रमांकासह सहा पुरस्कार मिळाले.

सर्वोत्कृष्ट विनोदी अभिनेत्रीच्या गटात निर्मिती सावंत यांच्या रूपाने 'वळू'ला एकच नामांकन मिळाले होते, तो अपेक्षेप्रमाणे त्यांनी पटकावला. उत्कृष्ट विनोदी अभिनेता म्हणून 'दे धक्का'साठी सिद्धार्थ जाधवला गौरविण्यात आले.

उत्कृष्ट सहायक अभिनेता म्हणून स्वप्नील जोशी (चेकमेट) व सहायक अभिनेत्री म्हणून माधवी जुवेकर (टिंग्या) यांना गौरविण्यात आले.

उत्कृष्ट प्रथम पदार्पणाचा पुरस्कार चिंचवडची अभिनेत्री सोनाली कुलकर्णीने 'बकुळा नामदेव घोटाळे' चित्रपटासाठी पटकावला. विशेष अभिनेता म्हणून सदाशिव अमरापूरकर यांना, तर विशेष अभिनेत्री म्हणून चित्रा नवाथे यांना गौरविण्यात आले.

तांत्रिक विभागातील पुरस्कार :

कला दिग्दर्शन : नितीन देसाई (वासुदेव बळवंत फडके),

छायाचित्रण : संजय जाधव (चेकमेट),

संकलन : राजेश राव (चेकमेट),

ध्वनिमुद्रण : अवधूत वाडकर (चेकमेट),

वेशभूषा : गीता गोडबोले (जगज्जननी महालक्ष्मी),

रंगभूषा : पंढरीनाथ जूकर (कदाचित).

* शेवगाव वाचनालयास आंबेडकर पुरस्कार

उच्च व तंत्रशिक्षण विभागाच्या ग्रंथालय संचालनालयातर्फे देण्यात येणाऱ्या राज्यस्तरीय डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर उत्कृष्ट ग्रंथालय पुरस्कारांमध्ये शहरी विभागात उस्मानाबाद नगर वाचनालयाने, तर ग्रामीण विभागात नगरमधील शेवगावच्या महात्मा सार्वजनिक वाचनालयाने ५० हजार रुपयांचा 'अ' वर्गाचा पुरस्कार पटकाविला.

२००७-०८ या वर्षासाठी पुरस्कार विजेते : डॉ. एस. आर. रंगनाथन उत्कृष्ट ग्रंथालय कार्यकर्ता पुरस्कार सातारा जिल्ह्यातील पाटण तालुक्यातील दिवशी येथील दत्तात्रय दादू थोरात, उत्कृष्ट ग्रंथालय सेवक पुरस्कार रत्नागिरी जिल्ह्यातील चिपळूणच्या पुष्पा कल्याण वाणी यांना देण्यात आला.

दोन्ही पुरस्कार २५ हजार रुपयांचे आहेत.

विभागीय स्तरावरील १५ हजार रुपये रकमेचा उत्कृष्ट ग्रंथालय कार्यकर्ता पुरस्कार :

अमरावती विभाग : डॉ. जनार्दन फिरके (बुलडाणा), औरंगाबाद विभाग : किरण बाबळसुरे (लातूर), नाशिक विभाग : डॉ. शरद पाटील (नाशिक), पुणे विभाग : प्रा. संभाजीराव पाटणे (सातारा), मुंबई विभाग : अरुण नेरूरकर (रत्नागिरी). नागपूर विभागात पात्रताप्राप्त अर्ज मिळाला नाही.

विभागीय स्तरावरील १५ हजार रुपये रकमेचा उत्कृष्ट ग्रंथालय सेवक पुरस्कार विजेते :

अमरावती विभाग : गिरीश भाडेकर (अमरावती), औरंगाबाद विभाग - दिगंबर मोकाटे (हिंगोली), नागपूर विभाग - ईस्तारी मेंढे (भंडारा), नाशिक विभाग - अण्णा

धुमाळ (जळगाव), पुणे विभाग - ज्ञानदेव पाटील (कोल्हापूर), मुंबई विभाग - राजन पांचाळ (सिंधुदुर्ग).

* स्नेहवर्धन पुरस्कार

स्नेहवर्धन प्रकाशनतर्फे डॉ. प्र. न. जोशी लिखित 'मराठी वाङ्मयाचा विवेचक इतिहास : प्राचीन कालखंड' या पुस्तकाचे आणि किसन पवार यांच्या 'एक होते बाळ' या काव्यसंग्रहाचे प्रकाशन आनंद यादव यांच्या हस्ते झाले. ज्येष्ठ विचारवंत डॉ. मा. प. मंगुडकर यांच्या हस्ते स्नेहवर्धन पुरस्कार प्रदान करण्यात आले.

या वेळी अभिजित घोरपडे, डॉ. पुष्पलता राजापुणे-तापस यांना स्नेहवर्धन पुरस्कार, तर राज्य मराठी विकास संस्था आणि दत्ताजीराव कदम तांत्रिक शिक्षण संस्था यांना निर्मला आणि गोपाळ किराणे प्रकाशकमित्र पुरस्कार प्रदान करण्यात आला. किसन पवार आणि डॉ. सतीश कुलकर्णी यांनी मनोगत व्यक्त केले.

यादव म्हणाले, "श्रोत्यांना आकृष्ट करण्यासाठी कीर्तनकार-प्रवचनकारांनी, तर वाचकांना मंत्रमुग्ध करण्यासाठी लेखकांनी अतिशयोक्ती आणि चमत्कार यावर भर दिला आहे. प्राचीन वाङ्मयाविषयी शोध लागल्यावर वास्तवावर नव्याने प्रकाश पडतो. मराठी साहित्यामध्ये नव्या विचारांचे नवे लेखन होत आहे. पण विषयाची मागणी काय आहे हे पाहूनच लेखकाने साहित्यप्रकार हाताळणे गरजेचे आहे."

डॉ. मंगुडकर म्हणाले, "ज्ञानोबापासून ते विनोबांपर्यंतच्या संतांनी महाराष्ट्राला उदारमतवादाची परंपरा दिली. सध्या हिंसावाद, असहिष्णुता वाढत असताना उदारमतवादी परंपरेची सर्वाधिक गरज आहे."

डॉ. स्नेहल तावरे यांनी आभार मानले. विनीता आपटे यांनी सूत्रसंचालन केले.

* दुर्गा भागवत शब्द पुरस्कार

एक साहित्यकृती पकडून तिचा सरसकट सर्व भाषांत अनुवाद करणे खरे नव्हे. प्रत्येक भाषेची स्वतःची अशी गरज असते. त्या भाषेत निर्माण झालेली गॅप भरून काढण्याचे काम करणाऱ्या दुसऱ्या भाषेतल्या पुस्तकाचाच अनुवाद लोकप्रिय होतो, असे मत ज्येष्ठ अनुवादक उमा कुलकर्णी यांनी 'अनंतमूर्तीच्या कथा' या संग्रहाला 'दुर्गा भागवत शब्द पुरस्कार' स्वीकारताना म्हटले.

'शब्द द बुक गॅलरी'तर्फे यंदा दुर्गा भागवत शब्द पुरस्कार अनुवादासाठी होता. यातही परीक्षण समितीने कथांचाच विचार केला. उमा कुलकर्णी यांना डॉ. जब्बार पटेल यांच्या हस्ते १० हजार रुपये, सन्मानचिन्ह, शाल व श्रीफळ देण्यात आले. प्रकाशक संजय भागवत यांचाही गौरव करण्यात आला. रामदास भटकळ अध्यक्षस्थानी होते.

उमा कुलकर्णी म्हणाल्या की, एखाद्या मराठी पुस्तकाचा अनुवाद बंगालीत

चालले पण, तो पंजाबीत चालेलच असे नाही. कारण प्रत्येक भाषेची गरज वेगळी असते. एखादी गाजलेली पण पाश्चात्य प्रभावानून तयार झालेली भारतीय साहित्यकृती पुन्हा पाश्चिमात्य भाषेत अनुवादित करण्याचे काही साधत नाही. कारण तेथील लोकांना त्यात नवे काहीच सापडत नाही. उलट त्यांच्याकडे जे नाही. जे अस्सल आणि आपलेच आहे ते तेथे नेल्याने त्याचे उत्तम स्वागत होण्याची शक्यत असते. हेच भारतीय भाषांमधल्या परस्पर व्यवहारातही ध्यानात ठेवायला हवे. यू. आर. अनंतमूर्ती कर्नाटकात १९५० नंतर उगवलेल्या नव्ययुगाचे आधुनिक लेखक असले तरी त्यांची नाळ परंपरेशी घट्ट जुळलेली आढळते.

जगण्यातले कडवट भाग, रुढींमधली निर्दयता, पुरुषी कौर्य हे सारे अनंतमूर्ती कलात्मकपणे टिपतात आणि तरीही जीवनाचे प्रवाहीपण तितक्याच निरागतने दाखवतात. ही गुंतागुंत उमा कुलकर्णींनी तरलपणे अनुवादित केली आहे, असे डॉ. पटेल म्हणाले.

भटकळ यांनी अनुवादित साहित्याचे महत्त्व आणि अनुवाद सुविधा केंद्राची भूमिका मांडली. परीक्षक समितीतील मीना वैशंपायन यांनी सूत्रसंचालन केले तर मुकुंद कुळे यांनी आभार मानले. 'शब्द'चे प्रकाशक येशू पाटील यांनी जूनच्या पहिल्या आठवड्यात मराठी लघुकथेवर चर्चासत्र होईल, असे सांगितले.

* डॉ. शरच्चंद्र गोखले यांना न्या. अभ्यंकर पुरस्कार

आयुष्यात विशिष्ट ध्येयाने वाटचाल करणाऱ्या व्यक्ती जास्त जगतात. ज्येष्ठ नागरिकांनीही समाजोपयोगी ध्येय बाळगून कार्यरत व्हावे, असे समाजशास्त्रज्ञ डॉ. शरच्चंद्र गोखले यांनी सांगितले.

नॉन रेसिडन्ट इंडियन्स पॅरेन्ट्स असोसिएशन (नृपो) तर्फे आयोजित कार्यक्रमात, न्यायमूर्ती ना. ल. अभ्यंकर यांच्या स्मरणार्थ देण्यात येणारा पुरस्कार, डॉ. गोखले यांना निवृत्त न्यायमूर्ती डॉ. रा. द. तुळपुळे यांच्या हस्ते देण्यात आला. असोसिएशनचे अध्यक्ष कुमार किवळकर, उपाध्यक्ष नंदकुमार स्वादी, चिटणीस सुधाकर सुदामे व्यासपीठावर होते. सौ. रोहिणी गोखले यांचा सत्कार भाग्यश्री किवळकर यांच्या हस्ते करण्यात आला.

डॉ. गोखले म्हणाले, "कुटुंबात राहणारे नातेसंबंध घट्ट असणारे, आपले ध्येय निश्चित करून वाटचाल करणारे आणि सतत क्रियाशील राहणारे ज्येष्ठ नागरिक जास्त जगत असल्याचे जागतिक आरोग्य संघटनेच्या अहवालाला स्पष्ट झाले आहे. संस्थांमध्ये राहणारे ज्येष्ठ नागरिक याला अपवाद ठरले आहेत. त्यामुळे ज्येष्ठ नागरिकांनी आपले ध्येय निश्चित करून कार्यशील व्हावे. समाजोपयोगी कार्य करून आरोग्यपूर्ण राहावे. म्हातारपणामुळे भांबावून जाण्याऐवजी या मार्गाने वाटचाल केल्यास म्हातारपण जाणवणार नाही."

ज्येष्ठ नागरिकांना आर्थिक संरक्षण व निवृत्तिवेतन मिळत म्हणून इंटरनॅशनल लॉजिस्टिटी सेंटर इंडियातर्फे विविध पातळ्यांवर प्रयत्न करण्यात येत आहेत.

याबाबत लवकरच अर्थमंत्र्यांना प्रस्ताव देण्यात येईल, अशी माहितीही त्यांनी दिली.

न्या. तुळपुळे म्हणाले, “नोंवे, स्वीडन आदी देशांमध्ये ज्येष्ठ नागरिकांसाठी सामाजिक सुरक्षा पद्धत आहे. आपल्या देशात मात्र ही पद्धत नसल्याने ज्येष्ठांना विविध प्रश्नांना सामोरे जावे लागते. ते सोडविण्यासाठी विविध पातळ्यांवर प्रयत्न झाले पाहिजेत.”

* डॉ. विजय भटकर यांना आय. टी. आयकॉन पुरस्कार

“देशाच्या एकूण राष्ट्रीय उत्पन्नामध्ये माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्राचा वाटा २० टक्क्यांहून अधिक असून, माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रात दर वर्षी सहा लाख नव्या जागा निर्माण होत आहेत. त्यामुळे या क्षेत्रामध्ये करिअर करण्यासाठी युवकांना मोठी संधी आहे,” अशी माहिती ज्येष्ठ संगणतज्ज्ञ डॉ. विजय भटकर यांनी दिली.

‘सिलिकॉन व्हॅली’ या संगणक प्रशिक्षण देणाऱ्या संस्थेतर्फे डॉ. भटकर यांना ‘आय. टी. आयकॉन - २००८’ या पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले. व्यासपीठावर प्रमोद गायकवाड, नीलेश गायकवाड उपस्थित होते. डॉ. भटकर म्हणाले, १९७१ पर्यंत देशात आयटी हा शब्दही परिचित नव्हता. मात्र ‘इलेक्ट्रॉनिक आयोगा’ची स्थापना झाल्यापासून या क्षेत्राचा प्रसार होऊ लागला. १९७३-७४ ला देशातील ‘इलेक्ट्रॉनिक क्षेत्राशी संबंधीत एकूण उत्पादन ४०० कोटी रुपये इतके होते. तेच आता ‘टेलिकम्युनिकेशन’ ‘इंटरनेट’ यांच्या समावेशामुळे चार लाख कोटीपर्यंत पोचले आहे. दर वर्षी या क्षेत्रामध्ये सुमारे ६ लाख नव्या नोकऱ्या निर्माण होत आहेत. २०२० पर्यंत ही संख्या एक कोटीवर जाणार आहे. चीन जरी आपल्यापेक्षा प्रगत दिसत असला तरी त्यांच्यापेक्षा अधिक ‘सॉफ्टवेअर इंजिनियर’ भारतात निर्माण होत आहेत. या क्षेत्राचे भविष्य उज्वल असून तरुणांना या क्षेत्रात मोठी संधी आहे.

जैवतंत्रज्ञान , संशोधन, उद्योग इत्यादी निरनिराळ्या क्षेत्रामध्येही ‘आयटी’ची गरज आहे, त्याकडेही लक्ष द्यावे, असे ते म्हणाले

* ‘गावरान गोष्टी’ला पटवर्धन पुरस्कार

नाशिक येथील सार्वजनिक वाचनालयाच्या वतीने रवींद्र जोशी यांच्या गावरान गोष्टी या ग्रामिण विनोदी कथासंग्रहास डॉ. विमादी पटवर्धन पुरस्कार देण्यात आला. दोन हजार रुपये आणि सन्मानचिन्ह, असे या पुरस्काराचे स्वरूप आहे. यावेळी कथालेखिका मोनिका गजेंद्रगडकर यांनी आशा बगे यांची मुलाखत घेतली. व्यवसायाने अभियंते असलेल्या जोशी यांनी शास्त्रीय संगीताचे शिक्षण घेतले आहे. या पूर्वी

त्यांनी रेशीमगाठी आणि वारसा लक्ष्मीचा या मराठी चित्रपटांची निर्मिती केली आहे. रवींद्र जोशी यांच्या फक्कड गोष्टी या विनोदी कथासंग्रहाला यापूर्वी ना. ह. आपटे पुरस्कार आणि अनंत फंदी पुरस्कार प्राप्त झाले आहेत.

* शं. ना. जोशी पुरस्कार

माणूस घडविण्याचे काम शिक्षण विचार हा ग्रंथ करित आहे. शिक्षण क्षेत्रातील बदलत्या प्रवाहाचा मागोवा घेण्याचा प्रयत्न या ग्रंथात केला आहे, असे मत ज्येष्ठ शिक्षणतज्ञ डॉ. प्र. ल. गावडे यांनी व्यक्त केले.

महाराष्ट्र साहित्य परिषदेतर्फे देण्यात येणारा शं. ना. जोशी पुरस्कार कराड येथील शिक्षण मंडळ या संस्थेच्या शिक्षण विचार या ग्रंथाला देण्यात आला. डॉ. गावडे यांच्या हस्ते मंडळाचे सचिव डॉ. रा. गो. प्रभुणे यांनी तो पुरस्कार स्वीकारला. पाच हजार रुपये, स्मृतिचिन्ह असे पुरस्काराचे स्वरूप आहे. डॉ. गावडे म्हणाले, “कराडच्या शिक्षण मंडळाचा हा ग्रंथ शिक्षण क्षेत्रात मार्गदर्शक ठरेल. इंग्रजी माध्यमाच्या शाळांमुळे मराठी माध्यमाच्या शाळांची संख्या घटत आहे, तसेच मुलांच्या भाषेतून मराठीच्या विकासाचा अंकुर दिसत नाही.” डॉ. प्रभुणे म्हणाले, “राज्यातील शिक्षण क्षेत्राचे भरणपोषण करण्याचे काम या ग्रंथाच्या माध्यमातून करण्यात होत आहे.”

* पुलोत्सव पुरस्कार

नाटककार महेश एलकुंचवार यांना आशय सांस्कृतिक, परांजपे स्कीम्स व निर्झर फिल्म सोसायटीतर्फे देण्यात येणारा ‘पुलोत्सव सन्मान’ ‘पुलोत्सव’ च्या समारोपप्रसंगी १६ एप्रिल रोजी नागपूर येथे दिग्दर्शिका, लेखिका व अभिनेत्री विजया मेहता यांच्या हस्ते प्रदान करण्यात आला.

एलकुंचवारांच्या नावावर १४ नाटके आहेत. त्यातील अनेक परदेशांतही गाजली. नाट्यक्षेत्रातील त्यांच्या कारकिर्दीचा हा खास सन्मान आहे. मानपत्र, स्मृतिचिन्ह, शाल, श्रीफळ व एक लाख रुपये रोख असे या पुरस्काराचे स्वरूप आहे.

याआधी पुण्यात ज्येष्ठ अभिनेते, दिग्दर्शक, लेखक गिरीश कर्नाड, ज्येष्ठ गीतकार, दिग्दर्शक गुलजार, गानकोकिळा लता मंगेशकर यांना सन्मानित करण्यात आले होते.

अलिकडेच झालेल्या कोल्हापूरच्या पुलोत्सवात ज्येष्ठ अभिनेते निळू फुले यांना ‘जीवनगौरव पुरस्कार’ देण्यात आला. तसेच, ज्येष्ठ अभिनेत्री सीमा देव यांना पुलोत्सव सन्मान देण्यात आला. ज्येष्ठ अभिनेत्री जयश्री गडकर यांना ‘जीवनगौरव’ देण्यात आला होता.

* नंदाकिशोर शुक्ल यांना जीवनगौरव पुरस्कार

मेहता मराठी ग्रंथजगतचे एक लेखक श्री. नंदाकिशोर शुक्ल यांना त्यांच्या लेखनसेवेबद्दल जळगाव जिल्हा पत्रकार संघातर्फे जीवनगौरव पुरस्कार देण्यात आला.

* मेघनाद साहा सुवर्णपदक

रोहिणी गोडबोले या मूळच्या पुण्याच्या. हुजूरपागा शाळेतून त्यांचं शिक्षण झालं; तर एस. पी. कॉलेजात त्या बी. एससीतून पुणे युनिव्हर्सिटीमध्ये पहिल्या आल्या होत्या. पदव्युत्तर परीक्षेसाठी मुंबईच्या आयआयटीमध्ये दाखल झाल्या. एम. एससीच्या परीक्षेमध्ये असं घवघवीत यश मिळाल्यानंतर त्यांनी अमेरिकेचा रस्ता धरला. तिथल्या स्टेट युनिव्हर्सिटी ऑफ न्यूयॉर्कमधून त्यांनी १९७९ साली पीएच.डी मिळवली. 'टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ फंडामेंटल रिसर्च' या विख्यात संस्थेमध्ये त्यांनी १९७९ ते १९८२ या काळामध्ये फेलो म्हणून काम केले. पुढची जवळपास १४ वर्षे त्या मुंबई विद्यापीठात लेक्चरर आणि नंतर रीडर म्हणून काम करत होत्या. फिजिक्समध्ये मूलभूत स्वरूपाचं काम करण्याच्या इच्छेनं त्यांनी बंगलोरच्या इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स या संस्थेमध्ये नोकरी स्वीकारली. सध्या त्या तिथेच प्राध्यापक आहेत. त्यांनी पार्टिकल फिजिक्समध्ये केलेल्या मौलिक कामाला मिळालेली दाद म्हणजे कोलकात्याच्या एशियाटिक सोसायटीचे मेघनाद साहा स्मृती सुवर्ण पदक, सहा मे या दिवशी त्यांना हे पदक समारंभपूर्वक देण्यात आले. मूलकणांचा शोध घेणाऱ्या रोहिणी गोडबोले यांची सामाजिक जाणीव तीव्र आहे. त्या सहकाऱ्यांसह जवळच्याच झोपडपट्टीमध्ये शिकवायला जात असत. सध्या त्या वुमेन इन सायन्स या प्रकल्पावर काम करत आहेत. भारतातल्या महिला शास्त्रज्ञांवरील चरित्र/आत्मचरित्रात्मक पुस्तकाची त्या जुळवाजुळव करित आहेत. इंडियन अॅकादमी ऑफ सायन्सेस या संस्थेच्या त्या आधारस्तंभ आहेत.

महादेव मोरे

**बदलत्या सामाजिक परिस्थितीचा ग्रामीण समाजावर,
झालेला परिणाम आणि त्यातून बदलत गेलेली संस्कृती,
नातेसंबंध यांच्या खास त्यांच्याच भाषेतून फुलत गेलेल्या
वेगळ्या ढंगाच्या कथा**

किंमत २०० रु. पोस्टेज २५ रु.

मेहता मराठी ग्रंथजगत : जून २००८ / ८५

आधुंधुंधं

सोनेरी मुंगुस

प्रमोदिनी वडके-कवळे

राजसूय यज्ञाची सांगता झाली. यजमान पांडव कृतार्थ भावनेने आलेल्या अतिथींना निरोप देऊ लागले. त्याच वेळी अचानक विझलेल्या यज्ञकुंडाजवळ एक मुंगुस आलं. त्याचं अर्ध अंग झळझळीत सोनेरी आणि अर्ध मळकट तपकिरी रंगाचं होतं. यज्ञकुंडाच्या राखेत ते गडाबडा लोळलं आणि मागे वळून स्वतःच्या शरीराकडे पाहिलं. त्याची मुद्रा खिन्न झाली. मान निराशेने नकारार्थी हलली.

त्याच्या या कृतीने बुचकळयात पडून युधिष्ठिराने त्याला विचारलं, “काय झालं?”

तेव्हा ते म्हणालं, “काही वर्षांपूर्वीच्या दुष्काळात भुकेने व्याकुळ होऊन मी एका गरीब कुटुंबाच्या झोपडीत गेलो होतो. त्या पाचजणांच्या कुटुंबाला त्या दिवशी भिक्षेपोटी केवळ अर्धीच भाकरी मिळाली होती. ते ती खायला बसणार तेवढ्यात तिथे एक अतिशय खंगलेला उपाशी भिकारीही आला. त्या कुटुंबाने आपल्यातली चतकोर भाकरी त्याला दिली आणि उरलेली चतकोर पाचजणांनी वाटून खाल्ली. त्या भिकाऱ्याने खालेल्या भाकरीचे काही कण तिथे पडले होते. मी तिथून जात असताना ते माझ्या अंगाला चिकटले आणि माझे अर्धे अंग असे सोनेरी झाले. अर्ध्या मळकट अंगाने फिरायची लाज वाटते म्हणून तेव्हापासून मी जिथे पूजाहवनदानधर्म असं पुण्यकर्म घडलं असेल अशा प्रत्येक ठिकाणी जातो आणि माझे उरलेले अंग सोनेरी होतेय का ते पहातो. . .”

लहानपणी वाचलेली ही महाभारतातली कथा. ती खरी की खोटी ते

अजूनही मला माहिती नाही. पण त्यातून मनावर झालेला संस्कार एवढाच की आपल्यापाशी जे आहे त्यातले थोडेसे एखाद्या गरजवंताला दिले तर लाभणारे पुण्य फारच महान, अगदी राजसूय यज्ञापेक्षाही मोठे असते.

लहानपणीच्या भाबड्या संस्कारांचे ठीक होते. आताच्या चंगळवादी काळात कुणाला हे सांगायला गेलं तर पहिल्यांदा मागून खाण्यापेक्षा 'श्रमप्रतिष्ठेचं महत्त्व' ह्या विषयावरचं भलंमोठं व्याख्यान ऐकून घ्यावं लागेल. गरीब आणि गरजू ह्या शब्दांच्या शब्दकोशातल्या व्याख्याही हल्ली बदललेल्या आहेत म्हणे. एखाद्या संस्थेतून मदत घ्यायला कुणी पुढे आला तर त्याचा गरजूपणा तपासण्याच्यादेखील चाचण्या निघाल्या आहेत असंही मधे कुणीतरी मला सांगितलं. .

पण तरीही मला वाटतं, सोनेरी मुंगुसाची ती कथा खरी असेल. कारण अजूनही आजूबाजूला ते मुंगुस फिरत असल्याचे मला भास होतात.

पुण्यात मी शिकायला म्हणून आले ती विद्यार्थी सहाय्यक समितीच्या भरवशावर. कारण मला परवडणाऱ्या रकमेत माझी सुरक्षितपणे सोय करू शकणारी ती एकच संस्था पुण्यात होती.

पहिल्या वर्षी मला प्रवेश मिळाला. पण पुढल्या वर्षी मात्र आमचा निकाल लागेपर्यंत तिथल्या जागा भरल्या होत्या.

बरोबर आणलेला बाडबिस्तरा आणि डोळ्यातली उच्च शिक्षणाची स्वप्न गुंडाळून घरी परत जाणे एवढाच मार्ग माझ्यासमोर उरला होता. परत पुढल्या वर्षी पुण्यात येण्याची शक्यता शून्य. जाण्यापूर्वी जवळच्या वाटणाऱ्या काही आवडत्या माणसांची भेट घ्यावी म्हणून मी कमलताई पाध्येयांच्या घरी गेले. आणि सहज बोलता बोलता त्यांनी मला सांगून टाकलं, "तुझी दुसरीकडे सोय होईपर्यंत तू खुशाल आमच्याकडे रहा."

एखाद्या शापित जन्मांघांला चष्मा आणि लेन्सच्या सेटसहित दृष्टी मिळावी तसं मला झालं.

वाचनाची बाळबोध आणि खेडवळ आवड असणाऱ्या मला प्रभाकर पाध्ये हे नाव ठाऊक असलं तरी त्याचं महत्त्व जाणवलेलं नव्हतं. त्यामुळे त्यांच्या घरात रहायला मिळणं म्हणजे केवढं मोठं भाग्य असू शकतं याची मला तेव्हा कल्पना आली नाही.

रोह्यासारख्या निमशहरी गावातल्या एका कारकुनाची मी मुलगी. एका पगारात सात माणसांचा संसार चालवताना आणि चाळीतलं सर्वसामान्य जीवन जगताना ज्या आणि जेवढ्या सुखसोयी मिळू शकतात तेवढ्यावरच माझ्या चैनीच्या कल्पना थांबलेल्या होत्या. शाळेची पुस्तकं चांगल्या

स्थितीत असतील तर पाऊण किंमतीत नाहीतर अर्ध्या किमतीत घ्यायची आणि पुढल्या वर्षीही ती अशीच विकता यावीत म्हणून जपून वापरायची. या पद्धतीत काहीही वावगं न मानण्याची जन्मजात मनोधारणा असणारं आमचं कुटुंब .याउलट पाध्यांच्या चार खोल्यांच्या घरातली दोन्ही माणसं वेगवेगळाली जगप्रवास करून आलेली. तिथल्या चालीरीती अंगात मुक्कलेली. त्यांच्याकडे रोजच्या जेवणातही काटेचमचे, सूप, दोन भाज्या, फळं असा सगळा साग्रसंगीत मामला. मला थोडं बिचकायला झालं. पण मला सामावून घेताना त्या दोघांना काहीच वावगं वाटलं नाही. मी त्यांच्या घरात सुरुवातीपासूनच राहत असल्यासारखंच त्यांनी मला वागवलं. पाध्यांचा एकुलता एक मुलगा अपघातात गेल्याचं मला ठाउक होतं. पण तसं होऊनही त्यांच्यातलं भरून वाहणारं वात्सल्य मी त्यांच्या जवळ गेल्यावर प्रत्यक्ष अनुभवलं .

त्यांच्या अशा वागण्यामुळे माझी त्यांच्याबद्दलची भावना भारावण्याच्याही पलिकडची होती. घरी गेले की येताना आई पोहे, पापड, आमसुलं असलं काहीतरी बरोबर घ्यायची आणि सांगायची, “ही आपल्याकडची छोटीशी भेट म्हणून दे हो त्यांना. ती माणसं जे करताहेत त्याची परतफेड कशानेच व्हायची नाही.”

आईचं म्हणणं मला पटायचं पण तरीही माझ्या मनात त्यांच्यासाठी काहीतरी करण्याचे विचार घोळत राहायचे.

दिवाळीची सुटी लागली आणि मला माझ्या मनातल्या प्रश्नाचं अगदी एक टक्का का होईना पण उत्तर सापडलं. मुलगा अपघातात गेल्यापासून पाध्यांच्या घरात कुठचाच सण होत नसे असं ताईनी मला सांगितलं होतं. पण मी ठरवलं. यावेळी आपण सुटीत घरी जायचं नाही. इथेच रहायचं. ताईदादांना सोबत म्हणून. त्यांना चांगल्याशा नाटकसिनेमाला घेऊन जायचं. गप्पा मारून त्यांना सोबत करायची. आईअणणांना जरा वार्डेट वाटेल खरं, पण त्यांना नीलम-ज्योत्सना-संतोष आहेत. आजी आहे. काका आहे. . ह्या दोघांना कोण आहे?

सुटी लागली तरी माझं गावाला जायचं चिन्हं दिसना तेव्हा ताईनी मला विचारलं. “तुला एस. टी. चं कन्सेशन काढायला जायचं नाही?”

“नाही, यावेळी मी इथेच राहणार आहे.” मी मोठेपणाच्या आविर्भावात उत्तर दिलं. आपण अगदी खूपच मोठं काहीतरी करतोय असा अभिमान माझ्या मनात आणि उत्तरात ठासून भरला होता. त्यामुळे ताईनी माझा हेतू ओळखला आणि जरबेच्या सुरात त्या मला म्हणाल्या, “नाही. सणाच्या दिवसात तू इथे थांबायचं नाही.”

“पण ताई..”

“मुळीच नाही. सणाच्या दिवसात आपली मुलं घरी असल्याचं आईवडिलांना किती समाधान मिळतं ते मला माहीत आहे. आणि तुझ्या आईवडिलांचं ते समाधान मला हिरावून घ्यायचं नाहीये. मुकाट्याने बॅग भर.”

मी घरी निघताना नमस्कारासाठी वाकले तेव्हा मात्र दादा हळवे झाले. म्हणाले, “अगं, एकटेपणा हे आमचं भागधेयच आहे आता. त्याची शिक्षा तुझ्या आईवडिलांना कशाला देतेस? तू आमच्यासाठी इथे राहिल्यावर त्यांना काहीच वाटणार नाही? आईवडिलांचं वाटणं न वाटणं असं गृहीत धरू नकोस पुन्हा कधी.”

मनावर कोरलेली दादांची ती वाक्यं अजूनही माझ्या डोळ्यात पाणी आणतात. त्या पाण्यात त्यांच्याबद्दलची कृतज्ञता असते तसंच एवढ्या मोठ्या मनाची माणसं मला भेटावीत याचं समाधानही!

आपल्या बोन्साय मनाच्या कुंडीत हा मोठेपणा वाढवण्यासाठी कोणतं खत घालावं लागतं हे शास्त्र मला अजून कुठच्याच पुस्तकात सापडलेलं नाही.

मंदाकिनी भारद्वाज. लहानपणापासून हे नाव मी फक्त छापील स्वरूपातच वाचलेलं होतं. त्यांचं लेखन फार आवडायचं म्हणूनच की काय त्यांच्या मोठेपणाचा दबदबा वाटायचा. पण त्यांची प्रत्यक्ष भेट झाली तेव्हा एखाद्या अस्सल गृहिणीच्या मायेने मला आवडते म्हणून गरम पोळीबरोबर तूपसाखर वाढणाऱ्या मंदाताई मावशीआत्याकाकूइतक्याच जवळच्या नातेवाईक वाटल्या मला आणि कागदांची गंमतीशीर करामत करून दाखवणारे भारद्वाज काका म्हणजे तर वर्गातला मुलगाच वाटला बरोबरीचा.

शांताबाई शेळके. नावामागची कीर्ती जेवढी मोठी तेवढाच विशाल त्यांचा साधेपणाही. मांजर या विषयावरचा माझा ललितलेख आवडल्यावर या थोर लेखिकेने मला पत्र लिहिलं. आणि म्यां करंटीने ते हरवण्याचा अक्षम्य गुन्हा केला. मी भेटायला गेल्यावर अतिशय मनमोकळ्या साध्या विषयांवरच्या गप्पा मारून शांताबाईंनी माझं पहिल्या भेटीतलं अवघडलेपण दूर केलं आणि वयाचा विचार न करता मैत्री कशी जुळवावी याचा बिनअक्षरी धडाच मला प्रत्येक भेटीत वाचून दाखवला.

माझी त्यांची भेट झाली तेव्हा त्यांचे फारच थोडे दिवस उरलेले होते. तरीही त्यांनी मला जन्मभराची जवळीक दिली. ‘भेटायला येते तुम्हाला वेळ आहे का? असा फोन केला की अगदी सहजपणे सांगायच्या,

“तुझ्या हातच्या आल्याच्या वड्या घेऊन ये. म्हणजे कितीही बोललं तरी त्रास होणार नाही.”

रेणुताई गावस्कर. समाजसेवेतलं एक अबोल पण ठळक नाव. त्यांचे पुरस्कारसुद्धा मला मोजता येणार नाहीत. पत्र भेट टेलिफोन कुठल्याच मार्गाने आम्ही दोघी एकमेकींना भेटलेलो नव्हतो. पण माझं बारीकसारीक लिखाण वाचून त्या जवळच्या माणसांजवळ त्याबद्दल भरभरून बोलायच्या. मला हे कळलं तेव्हा एका सभेत त्यांना भेटून मी माझं नाव सांगितलं. तर त्या गर्दीतही आनंदाने मला मिठी मारून म्हणाल्या “खूप बरं वाटलं तुझी भेट झाल्यावर. एकदा निवांत भेटू यात ग.”

त्यांच्या त्या एका वाक्यातूनही इतकी जवळीक, असा स्नेह पाझरत होता की माझं मन चिंबचिंब होऊन गेलं. कसं का होईना पण आपण लिहितो याबद्दल अगदी कृतार्थ वाटलं.

युधिष्ठिराच्या त्या सोनेरी मुंगुसासारखेच झळळते क्षण माझ्या वाट्याला आले, म्हणूनच मी हे म्हणण्याचं धाडस करते की महाभारत घडलंय की नाही हा वादाचा मुद्दा असेल, पण सोनेरी मुंगुसाची ती गोष्ट मात्र अगदी दोनशे टक्के खरी आहे.

प्रमोदिनी वडके-कवळे

प्राजक्त, अपूर्वा हौ. सोसायटी, सर्व्हे नं. ६०,
सुखसागरनगर क्र. २, गल्ली क्र. १०,
कोंढवा बुद्रुक, पुणे ४११०४८

प्रिय वाचकमित्रहो.....

आपल्या सोयीसाठी 'मेहता पब्लिशिंग
हाऊस'चे ग्रंथदालन
दर रविवारी नियमित सुरु राहिल.
वेळ - सकाळी १० ते दुपारी ४

**सभासदांनी पुस्तकखरेदीस येताना
मॅम्बरकार्ड जरूर आणावे.**

वाचकांचा प्रतिश्राव्ह

सप्रेम नमस्कार

मेहता मराठी ग्रंथ जगतचा एप्रिलचा अंक वाचला. अंक खास आहे. पुस्तक परिचय सदरामधील द माइंड जिम, की-नोट- जे. आर.डी. टाटा या पुस्तकांची परीक्षणे वाचून दोन्ही पुस्तके वाचण्याची उत्सुकता वाढली. 'दखल' मधील कविवर्य पाडगावकरांच्या सहस्रचंद्रदर्शन योग व तुकोबाची अवनी हे दोन्ही लेख नवीन माहिती देतात. परतीच्या पाऊल खुणा लेखामध्ये काळाची पावलं कधीच मागे वळून बघता येत नाहीत, हा विचार मांडला आहे.

तसेच साहित्य जगातील सर्व घडामोडींची माहिती अंकातून मिळते. अंक वाचून आनंद मिळाला व लेखनाची स्फूर्ती मिळाली. गेली तीन वर्षे मी सभासद आहे.

धन्यवाद

ग. ल. देव. ९/४ हिमगौरी, कर्वेरोड, पुणे ४.

सप्रेम नमस्कार

गेल्या महिन्यात सुटीसाठी पुण्याला जाऊन आलो. असताना अत्रे हॉलमध्ये पुस्तक यात्रेत तुमचे 'धर्मयुद्ध' पुस्तक मिळाले. इकडे आल्यावर पुस्तक वाचायला घेतले आणि एकदम झपाटल्यासारखं वाचतच राहिलो. वाचून झालं आणि त्याविषयी सतत डोक्यात विचार चालू आहेत.

महाभारताची अशी व्यवस्थित माहिती आपल्याला नव्हती याची जाणीव झाली. सविस्तर माहिती इतक्या सुलभ शब्दात तुम्ही मांडली आहे म्हणून तुमचं कौतुक करण्यासाठी हे पत्र.

काही वर्षांपूर्वी 'पर्व' नावाचं पुस्तक वाचण्यात आलं

होतं. भरपूर चर्चा करून त्याचा स्वाद घेतला.तसे आता या पुस्तकाचे होईल.
पुस्तक वाचताना त्याकाळात आपण वावरत आहोत ही अनुभुती काही
वेगळाच आनंद देते.

आम्हाला असा आनंद दिल्याबद्दल धन्यवाद.

डॉ. विजय पारनाईक

ई-मेल द्वारे आलेला एक प्रतिसाद

ओळखा पाहू सदर वाचून आपल्या एका वाचकाची वेगळीच प्रतिक्रिया
आलेली आहे.

मी मेहता मराठी ग्रंथजगताचा नियमित वाचक आहे. आजपर्यंत बरेचवेळा
पत्र लिहिण्याचा विचार केला, पण राहून गेलं.

आपण यावेळी 'ओळखा पाहू' मध्ये छापलेला फोटो उस्ताद अमजद अली
यांचा आहे. तो पाहून मला एक आठवण झाली.

मी एक दुर्मिळ वाद्य वाजवतो. जलतरंग. एका कार्यक्रमात उस्तादजी यांच्या
शेजारी स्टेजवर बसून मी वादन केले. त्यांचा फोटो खाली दिला आहे. धन्यवाद

मिलिंद तुळणकर

टी-५ चैतन्य नगरी, वारजे, पुणे-५२.

मेहता मराठी ग्रंथजगत : जून २००८ / ९३

स.न.वि.वि

पत्र लिहिण्याचे कारण की एप्रिल २००८ च्या अंकातील जे. आर. डी. टाटा यांच्या वरील लेख “की-नोट” माझ्या वाचनात आला. त्यांचा विमान उड्डाणाचा छंद वाचून मला माझ्या वडिलांनी सांगितलेली एक सत्यघटना नमूद कराविशी वाटली म्हणून हे पत्र.

जे.आर.डी.टा. आपल्या खाजगी विमानाने मुंबईहून गोव्यास जाण्यास निघाले.त्यांचे विमान वेंगुलें (सिंधुदुर्ग) येथील विस्तीर्ण कॅम्पमध्ये गोव्याचा विमानतळ समजून उतरले. तेव्हा आजूबाजूच्या गावातून आणि वेंगुलें येथून ते विमान पहाण्यासाठी मोठी गर्दी लोटली.

ही घटना इ.स.१९३४ साली घडली.त्यानंतर ते विमान गोव्यास निघून गेले.

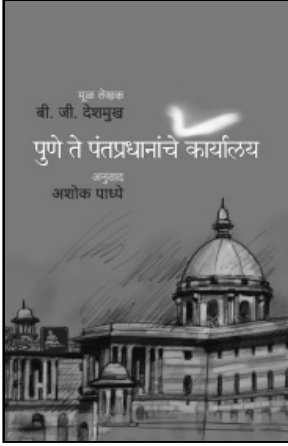
मधुकर इंगळे

बोरिवली परिचम, मुंबई-४०० १०३.

पुणे ते पंतप्रधानांचे कार्यालय

बी. जी. देशमुख

अनु. अशोक पाध्ये

पुण्यातील बी. जी. देशमुख आय. ए. एस. होवून ‘कॅबिनेट सेक्रेटरी’ या सर्वोच्च हुद्यापर्यंत पोचले. तीन पंतप्रधानांबरोबर त्यांनी काम केले. या ३३ वर्षांत त्यांनी अनुभवलेल्या खळबळजनक व पडद्याआडच्या घटनांची ही हकीकत.

४०० रु.

पोस्टेज ३५ रु.

श्रद्धांजली

भारतीय पातळीवर दरारा
प्रस्थापित करणारा मराठी नाटककार

*लिहिण्यासाठी मी बघतही नाही आणि
लिहिण्यासाठी मी जगतही नाही*

असे म्हणणारे मनस्वी साहित्यकार म्हणून विजय तेंडुलकर यांची प्रतिमा मराठी मनावर ठसलेली आहे.

भारतीय पातळीवर गेल्या चार दशकांत मान्यता मिळण्याचे भाग्य ज्या मराठी साहित्यकारांना मिळाले त्यात विजय तेंडुलकर यांचे नाव अग्रभागी घ्यावे लागेल. शांतता कोर्ट चालू आहे या नाटकाच्या अनुवादाची व्यवस्था केली आणि नव्या प्रयोगशील नाटककारांच्या प्रभावळीत तेंडुलकरांचा दबदबा निर्माण झाला. शांतता कोर्ट चालू आहे या नाटकाने पिरांदेलोच्या सिक्स कॅरॅक्टर्स इन सर्च ऑफ अॅन ऑथर या नाटकाचे स्मरण करून दिले; परंतु अभिरूप न्यायालयाची संकल्पना वापरून तेंडुलकरांनी खेळ आणि वास्तव, लटकी शिक्षा आणि या जगातील न्याय यांच्या सीमारेषा पुसून टाकल्या; आणि नैसर्गिक प्रीतिभावनेला या अतृप्त, रानटी जगाने पाप ठरवून त्या स्वर्गीय, सुंदर तृप्त क्षणाचा जळजळीत निखारा झाल्याची वेदना प्रभावीपणे प्रकट केली. शिक्षिका बेणारेच्या स्वगतातून तिच्या दडपल्या गेलेल्या विचार-भावनांचा जो स्फोट होतो, तो प्रेक्षकांना हादरा देतो. “मीलॉर्ड, जीवन ही एक महाभयंकर गोष्ट आहे. जीवनाला फाशी दिलं पाहिजे... जगत होते मी तेच. पोळून निघत होते. पण आहे कुणाला माहीत, मी हे

नाही या कोवळ्या कोवळ्या जीवांना शिकवले. हे विष मी पचवले. त्याचा ओझरता भासही मी त्यांना लागू नाही दिला.” बेणारेच्या जीवनात आलेले दोषेही पुरुष हे भ्याड निघाले. तिला ओरबाडून, रक्तबंबाळ करून भ्याडपणाने पळून गेले. पण ती त्याबद्दल त्यांनाही सर्वस्वी दोष देत नाही. तिला आपल्या शरीराच्या भुकेचीही अपरिहार्यता जाणवलेली आहे. हे शरीर नाकारता येत नाही. त्या शरीराने आपल्याला दिलेला तृप्त क्षण, स्वर्गीय क्षण तिला विसरता येत नाही तिला आपल्या पोटातला अंकुर जपायचा होता. पण ती बेदरकार बंडखोरी तिला झेपणारी नव्हती. “अशी एखादी लढाई असते की तिचा शेवट असतो फक्त पराभव” असे तिला वाटत राहते. अभिरूप न्यायसभेत भ्रूण हत्येचा आरोप तिच्यावर ठेवला जाईल अशी कोणालाच कल्पना नसते. तो आरोप झाल्यावर “माझ्यावर जाणून बुजून काहीतरी डाव टाकलाय तुम्ही! कट रचलाय” म्हणून ती निसटू पाहते. पण तिसऱ्या अंकात तो आरोपच तिला पिंजऱ्यात अडकवून टाकतो – आणि सामान्य व्यवहारातलेही भीषण क्रौर्य तिला घायाळ करते.

या नाटकाची हिंदी, इंग्लिश, पंजाबी, कन्नड, बंगाली वगैरे भाषांतली भाषांतरे – आणि त्या त्या विविध भाषांतील प्रायोगिक रंगकर्मींचे लक्ष गेले. पुढे गिधाडे, सखाराम बाईंडर, कमला, कन्यादान, घाशीराम कोतवाल वगैरे नाटकेही वादग्रस्त ठरली. त्यासाठी कधी न्यायालयीन लढती झाल्या तर कधी सनातनी वा सत्ताधीश, उच्चभ्रू वा संस्कृतिवादी लोकांनी हल्ले चढवले. तेंडुलकर नशीबवान, त्यांना प्रगत, प्रयोगशील वाचक-प्रेक्षकांची साथ मिळाली. न्यायालयात त्यांच्या बाजूने उभे राहणारे उत्तम कायदेपंडित मिळाले. त्यामुळे या सर्व लढाया त्यांना भारतीय पातळीवर एक बंडखोर, बलाढ्य नाटककार म्हणून प्रस्थापित करणाऱ्या ठरल्या. वसंत कानेटकर, पु. ल. देशपांडे, वि. वा. शिरवाडकर हे नाटककारही भारतीय पातळीवर थोडेफार पोचले. कानेटकरांच्या अनेक नाटकांचे हिंदीतही प्रयोग झाले. पुलंनाही बंगाली भाषक रंगकर्मींनी आपला मानले. शिरवाडकरांच्या नटसम्राटने अनेक भाषांमध्ये आपले वेगळेपण सिद्ध केले. या सर्वांचे कार्यकर्तृत्व दखल घेण्याएवढे महान आणि अभिमानास्पद आहेच. तेंडुलकरांनी सतत वादग्रस्त भूमिका पत्करून आपली वेगळीच प्रतिमा भारतीय विचारवंतांमध्ये निर्माण केली; तशी ती इतर कोणा लेखकाला उमटवता आली नाही असे म्हटले तर वावगे होणार नाही. मानवी मनातील हिंसाचार यासारखा विषय घेऊन नेहरू फेलोशिप मिळवून त्यांनी जो अभ्यास केला, फाशीची शिक्षा झालेल्या गुन्हेगारांना भेटून त्यांच्याशी जो संवाद साधला, त्याद्वारेही तेंडुलकरांच्या जीवनदृष्टीला अधिक व्यापक परिप्रेक्ष्य लाभले. भारतीय पातळीवरचे तसेच स्थानिक पातळीवरचे अनेक पुरस्कार त्यांना लाभले.

या पुरस्कारात केंद्र सरकारचा पद्मभूषण पुरस्कार हा सरस्वतीसन्मान, मध्य प्रदेशचा कालिदास सन्मान, महाराष्ट्र फाउंडेशचा गौरव पुरस्कार, विष्णुदास भावे

पुरस्कार, पु. ल. देशपांडे बहुरूपी सन्मान, तन्वीर सन्मान, यांचा उल्लेख करता येईल. नाट्यक्षेत्रात १९७०मध्ये संगीत नाटक अकादमीचा पुरस्कार, कमलादेवी चटोपाध्याय पुरस्कार तर मंथन चित्रपटाच्या पटकथेसाठी राष्ट्रीय पुरस्कार (१९७७), 'आक्रोश'साठी फिल्मफेअरचा सर्वोत्कृष्ट कथा व पटकथा पुरस्कार; अर्धसत्यसाठी सर्वोत्कृष्ट कथा पुरस्कार त्यांना प्राप्त झाले. १९७९-८१ दरम्यान टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ सोशल सायन्सेसने त्यांना अभ्यागत प्राध्यापक म्हणून पाचारण केले तर १९७३-७४ मध्ये नेहरू फेलोशिपमुळे रावरचा हिंसाचा प्रकल्प त्यांनी हाती घेतला.

नवी मुंबईच्या जडणघडणीतही त्यांना स्थान मिळाले... सामना, मंथन वगैरे चित्रपट कथांच्या निमित्तानेही प्रयोगशीलतेला वेगवेगळे धुमारे फुटले. रंगभूमी व चित्रपट या दोन्ही क्षेत्रात त्यांच्या प्रतिभेचा प्रयोगशील दरारा भारतीय पातळीवर जाणवत राहिला.

तेंडुलकरांनी १९५५ पासून १९६० पर्यंत गृहस्थ, श्रीमंत, माणूस नावाचे बेट, मधल्या भिंती, चिमणीचं घर होतं मेणाचं ही नाटके रंगभूमीवर आणली. 'चिमणीचं घर' - पासून त्यांची माझी ओळख झाली. त्या नाटकावर मी 'साधना' साप्ताहिकात परीक्षण लिहिले. ते त्यांना आवडले. आपल्या वेव्हलेंगथ जुळतात असे ते मला म्हणाले. 'महाराष्ट्र टाइम्स'मध्ये पत्रकारितेची त्यांची इच्छा होती; पण पदवीधर नाही म्हणून त्यांना बाद ठरवले गेले. मी म.टा.मध्ये त्यांच्या कथासंग्रहावर लिहिले, तेव्हा त्यांना बरे वाटले. त्यांच्या गाठीभेटी अधिक होऊ लागल्या. ते डोबिवलीला राहत. मीही डोबिवलीत रहायला गेलो. त्यामुळे कधी कधी त्यांच्या घरी जाणे होई. कधी ते माझ्याकडे येत. रविवार म.टा.मध्ये त्यांना सदर लिहायला लावले. त्यानंतर कोवळी उन्हे हा दैनिक स्तंभ सुरू करायला लावला. दैनिक सदर लिहिताना होणारी तगमग बधितली. नंतर 'लोकसत्ता'मध्ये सहसंपादक म्हणून त्यांची नियुक्ती झाली. त्यांची गिधाडे, सखाराम बाइंडर, भल्याकाका ही नाटके त्यांनी माझ्या घरी येऊन वाचून दाखवली होती. मी जिंकलो मी हरलो या नाटकावरही महाराष्ट्र टाइम्स मध्ये मी विस्तृत लिहिले होते. विजया मेहतांनी रंगायन तर्फे ते नाटक सादर केले. तेंडुलकरांमध्ये नाटककार म्हणून होणाऱ्या बदलाचा एक टप्पा त्यात बघायला मिळाला. 'शांतता'नंतर त्यांच्या नाट्यात्मक प्रतिभेवर एक नवा तुरा चढवला. 'गिधाडे' हे त्यांचे नाटक १९६७ मध्येच लिहून झाले होते; पण त्याचा प्रयोग करायला कोणी धजावत नव्हते. ते रंगभूमीवर येण्याला तीन वर्षे वाट बघावी लागली. 'शांतता'नंतर सखाराम बाइंडरने तेंडुलकरांना भारतीय पातळीवर एक नाटककार म्हणून भक्कमपणे प्रस्थापित केले. घाशीराम कोतवाल मधील मानवी भिंतीने नाट्यतंत्रातले एक नवे परिमाण खुले केले; तर 'आम्ही पुणेरी ब्राह्मण'ने नव्या सांस्कृतिक वादाला तोंड फोडले. त्यानंतर 'कमला' आणि 'कन्यादान' यांनीही

थोडीफार खळबळ उडवली. परंतु नंतर त्यांच्या जीवनातच अनेक वादळे उठली; त्यामुळे त्यांच्या चिंतनशीलतेला नवी धार आली. साप्ताहिक सकाळसाठी त्यांची एक मोठी मुलाखत मी घेतली. ती प्रसिद्धही झाली. लेखनाचे विषय अनेक डोक्यात होते परंतु प्रत्यक्षात काही उतरत नव्हते. सभासंमेलनात ते फार कमी भाग घेत. पण जेव्हा घेत तेव्हा काहीतरी अंतर्भेदक, मार्मिक भूमिका प्रकट करीत, वादळ उठवत. 'कादंबरी एक', 'कादंबरी दोन' हे त्यांचे प्रयोग फारसे आकर्षक ठरले नाहीत. परंतु त्यांना मानणारा मोठा वाचकवर्ग महाराष्ट्रात आहे. पॉप्युलरने त्यांची सर्व नाटके एकाच वेळी प्रसिद्ध केली. राजहंसने कादंबऱ्या आणि ललित लेख संग्रह काढले. त्यांच्या नाटकांचे पुनरुज्जीवन करण्याचा प्रयत्नही काही चाहत्यांनी केला. पण प्रयोग संख्या सीमितच राहिली. कानेटकरांची नाटके त्यामानाने नव्या जुन्या नाट्यसंस्थांमार्फत आणि नव्या नटांच्या माध्यमातून होत राहिली आहेत. प्रेक्षकांच्या अभिरुचीच्या वेगवेगळ्या तऱ्हा आढळतात. वाचक प्रतिसादात्मक समीक्षेच्या दृष्टीने कानेटकर, तेंडुलकर, पु. ल. देशपांडे, शिरवाडकर, जयवंत दळवी या समकालीन नाटककारांचा अधिक अभ्यास व्हायला हवा. या सर्वांना चांगला चाहतावर्ग मिळाला. स्वतःची प्रतिमा प्रस्थापित करण्यात यश आले. प्रत्येकाचे मूल्यमापन वेगवेगळे होऊ शकते. होत राहिल. पण त्यांनी उत्तम कलानंदाची संधी सढळपणे मराठी वाचक रसिकांना दिली हे निर्विवाद.

तेंडुलकरांच्या देहावसानाने गेल्या शतकाचा उत्तरार्ध गाजवणारा शेवटचा नाटककारही आपल्यातून गेला आहे. काळाबरोबर वाढत गेलेला आणि वास्तवाशी भिडण्यासाठी हवी ती किंमत देणारा असा झुंजार आणि मनस्वी प्रतिभावंत आपल्याला पाहता आला, थोडेफार त्याच्या जवळ जाता आले, याची धन्यता प्रकट करीत असतानाच आता पुढे त्यांच्या मूलग्राही विचारांचा आणि परखड चिंतनाचा लाभ होणार नाही, तें अशी तोकडी सही असलेली त्यांची मोजक्या शब्दांची कार्डे आता येणार नाहीत याची खंत वाटते.

शंकर सारडा

ई १० पाटील रिजन्सी, हॉटेल कलिंगा मागे,
१५ एरंडवणे, पुणे ४११००१.
फोन - २५४२२२२३, ९८२३२६१०२३

* निर्मला देशपांडे

नवी दिल्ली येथे ज्येष्ठ गांधीवादी कार्यकर्त्या, लेखिका व खासदार निर्मला देशपांडे (वय ७९) यांचे १ मे रोजी निधन झाले. दिल्लीतील लोधी रस्ता स्मशानभूमीत त्यांच्यावर अंत्यसंस्कार करण्यात आले. त्या अविवाहित होत्या.

श्रीमती देशपांडे गेले काही दिवस आजारी होत्या. ज्येष्ठ साहित्यिक पु. य. देशपांडे यांच्या त्या कन्या होत. शांती व अहिंसा या मूल्यांचा अखेरपर्यंत ठाम पुरस्कार करणाऱ्या श्रीमती देशपांडे यांनी वयाच्या २३व्या वर्षीच आचार्य विनोबा भावे यांच्या भूदान चळवळीत झोकून दिले होते. चाळीस हजार किलोमीटरच्या भूदान यात्रेत त्या सहभागी झाल्या होत्या. गांधीविचारांवर अतूट निष्ठा होती. त्यांनी अनेक कविता, कथा व प्रवासवर्णने लिहिली. 'ईशावास्योपनिषदा'वरही त्यांनी भाष्य लिहिले होते.

'पद्मविभूषण' व विद्यापीठांच्या मानद डॉक्टरेटसह अनेक सन्मान त्यांना मिळाले होते. त्याचप्रमाणे १९९७ मध्ये व २००४ पासून त्या राज्यसभेच्या सदस्याही होत्या. निर्मला देशपांडे यांच्या निधनाबद्दल काँग्रेसच्या अध्यक्षा श्रीमती सोनिया गांधी यांनी दुःख व्यक्त केले आहे.

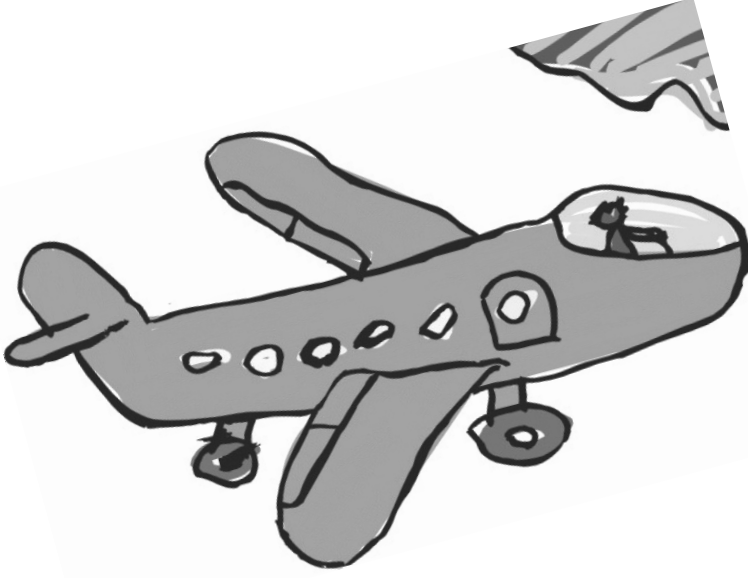
निर्मला देशपांडे यांचा जन्म १७ ऑक्टोबर १९२९ रोजी नागपूर येथे झाला. 'दीदी' या नावाने त्या परिचित होत्या. लहानपणापासूनच त्या महात्मा गांधी यांच्या विचारांनी भारावून गेल्या होत्या. १९५२ मध्ये त्यांनी आचार्य विनोबा भावे यांच्या भूदान चळवळीत भाग घेतला. या काळात त्यांनी सुमारे ४० हजार किलोमीटरचा प्रवास केला.

पंजाबात दहशतवादाने धुमाकूळ घातला असताना दीदींनी अहिंसेचा संदेश देण्यासाठी पंजाबात पदयात्रा काढली. १९९४ मध्ये त्यांनी काश्मीरमध्ये शांतीयात्रा काढली. १९९६ मध्ये त्यांच्या पुढाकाराने भारत-पाकिस्तान यांच्यात परिषद बोलाविण्यात आली. हिंदू व मुस्लिम यांच्यात सौहार्दाचे वातावरण राहावे यासाठी त्यांनी प्रयत्न केले. २००२ मध्ये गुजरातमध्ये जातीय दंगल उसळली असताना त्यांनी गुजरातचा दौरा केला. तिबेटच्या प्रश्नावर १९७७ मध्ये त्यांनी भारत-तिबेट सीमेवर सत्याग्रह केला होता. म्यानमारमधील लोकशाहीवादी नेत्या आँग सॅन स्यू की यांच्या आंदोलनाला त्यांनी पाठिंबा दिला. महिला, आदिवासी व मागास वर्गासाठी त्यांनी कार्य केले.

दीदींना १९९७ व २००४ मध्ये राज्यसभेवर नियुक्त करण्यात आले होते. पद्मविभूषणाने त्यांना गौरविण्यात आले होते. रशिया ब्रिटन, अमेरिका, चीन, पाकिस्तान, स्वित्झर्लंड, जर्मनी, तैवान, जपान, नेपाळ, श्रीलंका, बांगलादेश आदी देशांत झालेल्या विविध परिषदांना त्या उपस्थित होत्या. पवनार आश्रमातून प्रसिद्ध होणाऱ्या 'मैत्री'चे संपादन त्या करित असत. विनोबा भावे यांचे चरित्रही त्यांनी लिहिले.

■

बालगरी

अनुक्रमणिका

घंटेचे रहस्य

१०१

१०० / जून २००८ : मेहता मराठी ग्रंथजगत

घंटेचे रहस्य

एका गावात एक कुविख्यात चोर रहात असे. जिथे जशी संधी मिळेल तिथे तो चोऱ्या करत असे. निर्जन रस्त्यांवर नागरिकांना लुबाडत असे. श्रीमंतांची घरं हेरून घरफोड्या करत असे. राजाचे सैनिकही त्याला पकडू शकले नव्हते. पकडले तरी तो निसटून जाण्यात यशस्वी होत असे.

एकदा तो एका देवळात गेला होता. देवळात गेला खरा, पण देवापेक्षा त्याचं लक्ष देवाच्या अंगावरील दागदागिने, मंदिरातील किमती वस्तू, मंदिरात टांगलेली चांदीची सुंदर घंटा यांच्याकडेच गेलं. इतक्या सुंदर, किमती वस्तू पाहून त्याच्या तोंडाला पाणी सुटलं. त्याने त्या गोष्टी पळवायच्याच असा निश्चय केला. मग देवळाच्या पुजाऱ्यावर पाळत ठेवून त्याने बेत आखला. रात्री सर्व आटोपून पुजारी झोपी गेल्यानंतर चोर मंदिरात शिरला. त्याने मूर्तीच्या अंगावरील सर्व सोन्याचे, रत्नजडित अलंकार, देवळातल्या इतर किमती वस्तू गोळा केल्या. ती चांदीची घंटाही तो विसरला नाही.

तिथून बाहेर पडल्यावर हा मुद्देमाल कुठे नीट लपून ठेवावा यावर तो विचार करू लागला. विचार करकरीन त्याने ठरवले की जंगलात जाऊन एखाद्या झाडाच्या ढोलीत किंवा जमिनीत खड्डा करून माल लपवून ठेवावा आणि हळूहळू एकेक वस्तू विकून त्याचे पैसे मिळवावेत. तो जंगलात शिरला आणि योग्य जागा शोधू लागला. एवढ्यात एका सिंहाच्या रुपाने त्याच्यासमोर त्याचं दुर्दैव उभं राहिलं. सिंह भुकेला होता. समोर सावज पाहून त्याने डरकाळी फोडली. चोराने पळण्याचा प्रयत्न केला.

पण सिंहाने एका झेपेत त्याला पकडून मारून टाकले. चोराच्या हातातला सर्व चोरीचा माल इकडे-तिकडे उधळला गेला. सिंहाने पोटभर जेवण केले आणि उरलेला मृतदेह तसाच टाकून तो निघून गेला.

सकाळी माकडांची एक टोळी फळांच्या शोधात तिथून चालली होती. विखरून पडलेले दागिने उन्हात चमचमत होते. त्याकडे त्यांचं लक्ष वेधलं गेलं. कुतूहलाने ते पाहू लागले. एका माकडाने त्यातली चांदीची घंटा उचलली. तिचा मंजुळ आवाज त्याला आवडला. त्याने परत घंटा वाजवली. सगळ्यांनाच तो आवाज आवडला. आळीपाळीने सगळेजण ती घंटा वाजवू लागले. त्यांनी ती आपल्याबरोबर घेतली. जंगलाजवळच्या डोंगरावर ती टोळी रहात असे.

त्या डोंगराच्या पायथ्याशी एक गाव होतं. त्या लोकांना वेळी-अवेळी घंटेचे आवाज ऐकू येऊ लागले. डोंगरावर तर कोणतं मंदिरही नव्हतं, मग हा आवाज कुठून येतो हे त्यांना समजेना. सगळे गावकरी आश्चर्य चकित झाले आणि घाबरलेही.

गावकऱ्यांनी एक सभा घेतली. या वेळीअवेळी वाजणाऱ्या घंटेचं रहस्य शोधून काढायलाच हवं असं त्यांनी पक्कं ठरवलं. पण त्या जंगलातून डोंगरापर्यंत जाणार कोण या मुद्द्यापाशी गाडी अडली. बरीच चर्चा झाली. शेवटी एक तरुण तयार झाला. जंगलात शिरून डोंगरावर जाऊन या गूढ प्रकाराचा मी शोध घेतो असं त्यानं सांगितलं.

दुसऱ्याच दिवशी सकाळी तो जंगलात जायला निघाला. गावाच्या वेशीवरून तो जंगलापाशी पोचला आणि आत शिरला. जंगलात शिरल्यावर मात्र त्याला हळूहळू भीती वाटू लागली. आपल्याच पायाखाली वाजणाऱ्या पाचोळ्याच्या आवाजाला तो दचकू लागला. त्या चोराचा देह जिथे पडला होता तिथे जाऊन तो तरुण पोहोचला आणि तो मृतदेह पाहून दचकला. आजूबाजूला तो निरीक्षण करणार तोच घंटेचा आवाज येऊ लागला. मग मात्र त्या तरुणाचा धीर सुटला. तो गावाच्या दिशेनी पळत सुटला.

गावात येऊन पोहोचल्यावर त्याने गावकऱ्यांना हकीगत सांगितली. म्हणाला, “मला तिथे एक अर्धवट खाल्लेला देह दिसला, पण मी त्याच्यापाशी जाणार तोच घंटा घणघणू लागली. मला वाटतं की तिथे कोणीतरी दुष्ट शक्ती आली आहे. ती माणसांना मारते आणि त्याचा आनंद व्यक्त करण्यासाठी घंटा वाजवते.” हे ऐकून सगळे गावकरी घाबरले. म्हणता म्हणता गोष्ट सर्वांपर्यंत पोहोचली. सर्वांनी जंगलाच्या आसपाससुद्धा जाणं बंद केलं. सैतानी शक्तीचा त्रास होऊ नये म्हणून सूर्यास्तानंतर कोणी घराबाहेर थांबेनासे झाले.

त्या डोंगरावर दुष्ट शक्ती वास करत आहे ही गोष्ट पाहता पाहता आजूबाजूच्या गावांमध्येही पसरली. मोठी गावं आणि राजधानीतही पोहोचली. सगळीकडेचे लोक घाबरू लागले. लोकांचे व्यापार - व्यवहार थंडावू लागले. कारण एका गावातून दुसऱ्या गावाकडे जाण्याचा

रस्ता थोडातरी जंगलातूनच असे. लोकांचं आयुष्य पूर्वीसारखं सुरळीत राहिलं नाही.

या गोष्टी राजाच्या कानावर गेल्या. त्याने चौकशी केल्यावर त्याला त्या दुष्ट शक्तीविषयी कळलं. राजा अस्वस्थ झाला. त्याने आपल्या मंत्रिमंडळाबरोबर चर्चा केली. त्यांनी सल्ला दिला की या सर्व गोष्टींचा उलगडा होण्यासाठी कोणीतरी तिथे जाऊन नीट तपास करणं आवश्यक आहे. कारण ऐकीव बातमीवर विश्वास ठेवणे बरोबर नाही. पण कोणीही मंत्री स्वतः तिथे जाऊन तपास करण्यास तयार होईना. प्रत्येकजण काही ना काही सबब पुढे करू लागला.

शेवटी राजाने राज्यात दवंडी पिटली, "जो कोणी त्या डोंगरावर जाऊन त्या दुष्ट शक्तीचा तपास लावून तिचा बंदोबस्त करेल, त्याला पाचशे सुवर्णमुद्रांचे इनाम दिले जाईल."

राज्यात एका गावात एक बाई रहात होती. तिचे नाव आनंदी. ती एकटीच होती. रोजच्यारोज रोजीरोटी मिळवण्यासाठी तिला खूप कष्ट करावे लागत. ती एकदम शूर होती आणि 'दुष्ट शक्ती' वगैरेंसारख्या गोष्टींवर तिचा अजिबात विश्वास नव्हता. तिने ठरवले, आपण हे इनाम मिळवायचेच म्हणजे आपली आर्थिक ददात दूर होईल. ती राजाकडे गेली आणि तिने प्रयत्न करण्याची परवानगी मागितली. राजाने आनंदाने परवानगी दिली.

दुसऱ्या दिवशी हातात फक्त एक लाकडी दांडुका घेऊन आनंदी जंगलाकडे निघाली. जंगलात शिरून चालत

चालत ती त्या चोराच्या देहापाशी येऊन पोहोचली. आसपास पसरलेले दागिने, अर्धवट खाल्ला गेलेला तो देह आणि त्याच्या आजूबाजूला उमटलेली सिंहाच्या पावलांचे ठसे तिला दिसले. यावरून काय काय घडले असावे याचा अंदाज दिला आला. “हा नक्कीच एखादा चोर असणार, आणि सिंहाने मारल्यामुळे त्याच्याकडचा चोरीचा माल आसपास विखुरला असणार.” ती स्वतःशीच पुटपुटली. इतक्यात तिला तो घंटेचा आवाजही ऐकू आला. न घाबरता ती त्या आवाजाच्या दिशेने जाऊ लागली. चालत चालत त्या डोंगरावर येऊन पोहोचली. एका झाडाआड लपून तिने पाहिलं की माकडांची टोळी तिथे आहे आणि मजेत उड्या मारत सगळेजण त्या घंटेशी खेळत आहेत. आता तिला सगळ्या गोष्टी नीट लक्षात आल्या. त्या चोराच्या मालातली ही छान आवाज करणारी घंटा माकडांना आवडली असणार, आणि म्हणून ते तिच्याशी सतत खेळत असणार आणि हा केव्हाही येणारा आवाज ऐकून भोळेभाबडे गावकरी घाबरले असणार. दुष्ट शक्ती वगैरे काही नसतातच. लोक उगीच गैरसमज करून घेऊन घाबरतात.

मनात एक बेत आखत आनंदी परत आली आणि राजाकडे गेली. म्हणाली, “महाराज, डोंगरावर जंगलात तर दुष्ट शक्तींचा अगदी सुळसुळाट झालाय. मी काही धार्मिक विधी करून त्या दुष्ट शक्तींचा बंदोबस्त करेन. पण मला त्यासाठी आपली काही मदत लागेल.” राजा म्हणाला, “जी हवी ती मदत तुम्हाला केली जाईल,

पणत्या शक्तींचा लवकरात लवकर बंदोबस्त करा. वाटल्यास मी काही सैनिकही देतो बरोबर.”

“नको, नको माणसं नकोत. मला फक्त थोडी मिठाई आणि काही चांगली फळं वगैरे माझ्या विधींसाठी लागतील. बाकी माझी मी एकटीच तिकडे जाऊन काय ते करून येईन. इतर कोणाला त्या शक्तींचा त्रास नको.”

राजाने लगेचच तिला भरपूर फळं आणि मिठाई देण्याची व्यवस्था केली.

पुन्हा एकदा आनंदी त्या जंगलाच्या दिशेनं चालू लागली. त्यावेळी मात्र हातात फळं आणि मिठाईच्या टोपल्या होत्या. जंगलातून ती त्या डोंगरावर गेली आणि मनात ठरवलं हों त्याप्रमाणे एका झाडापाशी पोहोचली. माकडं नेहमीप्रमाणे उड्या मारत मधेमधे त्या घंटेशी खेळत होती. आनंदीने हळूच त्या झाडाखाली टोपल्यांतून आणलेल्या मिठाय्या आणि फळं मांडली आणि एका मोठ्या झाडामागे लपून पाहू लागली. त्या फळांचा आणि मिठाय्यांचा वास आल्यावर सगळी माकडं तिकडे पळू लागली. ज्याच्या हातात घंटा होती ते माकडही घंटा बाजूला ठेवून घाईघाईने तिकडे पळालं. कोणाचं लक्ष नाही हे पाहून आनंदीने घंटा चटकन उचलली आणि आपल्या पिशवीत लपवली. घंटेचा आवाज येऊ नये म्हणून ती पिशवी छातीशी घट्ट धरून ती लपतछपत तिथून निघाली. मग डोंगरावरून खाली जंगलात येऊन तिने त्या चोराच्या आसपासचे दागिने वगैरे गोळा करून तेही आपल्या पिशवीत भरले.

मग आनंदी घरी गेली. ते दागिने आपल्या घरी सुरक्षित ठेवेल आणि ती घंटा घेऊन राजाकडे गेली. त्या दुष्ट शक्तींचा बंदोबस्ताचा पुरावा म्हणून तिने ती राजाला सादर केली.

घंटा पाहून राजा फारच खूष झाला. त्याने लगेचच तिला कबूल केलेले पाचशे सुवर्णमुद्रांचे बक्षीस दिले आणि राज्यावरचे संकट टाळल्याबद्दल तिचा सत्कारही केला.

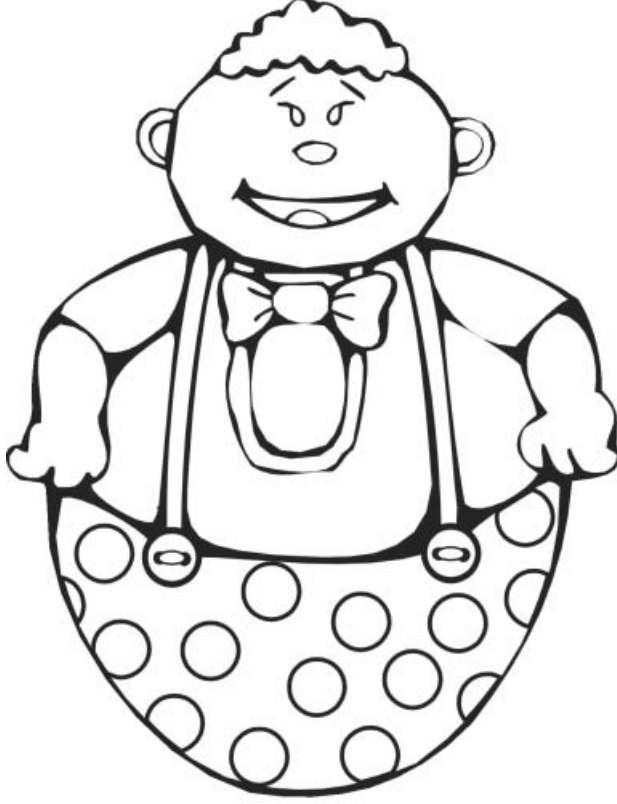
आनंदी आनंदाने घरी गेली. आपल्या चतुराई आणि धैर्याने तिने आपल्या पुढल्या सगळ्या आयुष्याची तरतूद करून ठेवली होती. त्यामुळे पुढचं आयुष्य ती आरामात आणि सुखासमाधानात घालवू शकणार होती.

सर्व गावकरीसुद्धा एवढं मोठं संकट टळल्यामुळे आनंदित झाले आणि भयमुक्त होऊन आपले सर्व व्यवहार पार पाडू लागले.

विचार करू या!

गाडगेबाबा कधीही कोणत्याही देवळात जात नसत किंवा मूर्तीचे दर्शन घेत नसत. एकदा ते पंढरपूर येथे गेले असताना त्यांना कुणीतरी म्हणाले, “बाबा देवळात चला की!” त्यावर गाडगेबाबा म्हणाले, “अरे, हाय काय रे तुझ्या देवळात? तो माणूस चकित होत म्हणाला,” वा! बाबा, देवळात विठोबा हाय.” गाडगेबाबा उदगारले, “विठोबा अन त्यो देवळात काय करतोय?” “कमरेवर हात ठेऊन उभा हाय तो.” त्या माणसाचे उत्तर ऐकून गाडगेबाबा म्हणाले, “अरे,अरे! कमरेवर हात ठेऊन का बरं उभा हाय त्यो? त्याला म्हणावं हातात खराटा आणि पाटी घेऊन ये बाहेर. तुझ्या भक्तांनी केवढी घाण करुन ठेवलीय ती बघ.”

चित्र शृंगवा

सुविचार

जे दान उजव्या हाताने दिले असता
डाव्या हाताला कळत नाही

जून

- ४ जून - संत कबीर जयंती
५ जून - गुरु गोविंद सिंह जयंती
१० जून - जागतिक दृष्टीदान दिन
११ जून - साने गुरुजी पुण्यतिथी (१९५०)
१३ जून - आचार्य अत्रे स्मृतिदिन (१९६९)
१७ जून - जिजाबाई पुण्यतिथी (१६७४)
१८ जून - वटपौर्णिमा
२३ जून - भारतात आकाशवाणीची सुरुवात
(१९२७)
३० जून - दादाभाई नौरोजी स्मृतिदिन (१९१७)

डायनोसॉर कसे नष्ट झाले?

अश्मयुगीन जीवशास्त्रीय अवशेषांचा म्हणजेय जीवाश्मांचा अभ्यास करणारे संशोधक असं मानतात की, साडेसहा कोटी वर्षापूर्वी डायनोसॉर पृथ्वीवरून नष्ट झाले, पण त्यांच्यात एकमत नाहीये, की कोणत्या कारणाने ते नष्ट झाले!

एक तर्क असा आहे, की पृथ्वीवर एक भलामोठा लघुग्रह (धातू आणि दगडांचे तुकडे, जे जास्त करून मंगळ आणि ज्युपिटरच्यामध्ये फिरत असतात.) सुमारे १० कि.मी. रुंदीचा, पृथ्वीवर आदळला. त्याच्या घर्षणाने इतकी धूळ उसळली, उष्णता आणि वाफ निर्माण झाली की जंगलामध्ये आग लागली. प्रचंड वणव्याने जंगलं नष्ट होऊ लागली. वातवरणातील या खळबळीमुळे समुद्रात उंचउंच लाटा उसळू लागल्या. या सर्वांमुळे जवळजवळ सहा महिने पृथ्वीला सूर्यप्रकाश मिळाला नाही. सूर्यप्रकाश नाही म्हणून वनस्पती नाहीत आणि इतक्या महाकाय प्राण्यांना अन्न आणि सूर्य प्रकाशाशिवाय जगणं अशक्यच होतं.

काही शास्त्रज्ञ म्हणतात, की तापमानातील अचानक आणि तीव्र बदल सहन न झाल्याने डायनोसॉर नष्ट झाले. त्यांच्या मते अचानक आलेल्या थंड हवामानामुळे वनस्पती नष्ट झाल्या. साहाजिकच त्यांच्यावर अवलंबून असणारे शाकाहारी डायनोसॉर आणि त्यांच्यावर अवलंबून असणारे डायनोसॉर अशी सर्व साखळी उपासमारीने नष्ट झाली.

आणखी एक कल्पना अशी आहे की ज्वालामुखींच्या

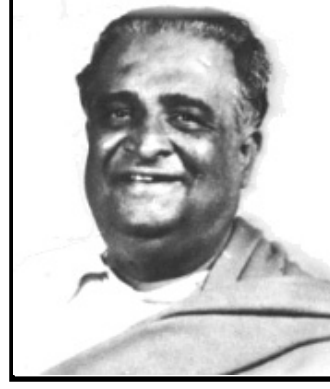
उद्रेकामुळे ही आपत्ती ओढवली. ज्वालामुखीचा उद्रेक होतो तेव्हा त्यातून धूळ, सल्फ्युरिक आम्ल आणि विषारी वायू हवेत सोडले जातात. अशा अनेक ज्वालामुखींचा उद्रेक झाल्याने जे वातावरण तयार झालं तशा प्रतिकूल वातावरणात डायनोसॉर टिकू शकले नाहीत.

असंही सुचवलं गेलं, की एखाद्या भयानक रोगानं त्यांचे बळी घेतले. काळाच्या ओघात समुद्र आटून जमिनीवर आल्या, एकमेकींना जोडल्या गेल्या. या जोडलेल्या जमिनींमुळे डायनोसॉर स्वतःचा नेहमीचा परिसर सोडून इतरत्रही अन्नासाठी भटकू लागले आणि डायनोसॉरच्या इतर प्रजातींच्या संपर्कात येऊ लागले. प्रत्येक प्रजाती आपापल्या परीसरातल्या काही आजारांना तोंड देण्यास सरावली होती. त्यांच्यात तेवढी प्रतिकारशक्ती आली होती; पण जेव्हा अनेक प्रजाती एकत्र आल्या तेव्हा, इतर प्रजातींच्या आजारांना तोंड देण्याइतक्या त्या सक्षम नव्हत्या. त्यामुळे इतर प्रजातींच्या आजारांना बळी पडून शेवटी सर्वच डायनोसॉर नष्ट झाले.

ओळखा पाहू

मराठीतील प्रख्यात गीतकार

विजेत्यास रु. १०१ चे रोख
पारितोषिक दिले जाईल.

मे अंकातील 'ओळखा पाहू'चे उत्तर

भारतीय संगणकतज्ञ - डॉ. विजय भटकर

स्पर्धेचे विजेते - प्रज्ञा नितीन अष्टेकर - चिंचवड, पुणे.

अचूक उत्तर पाठवणारे वाचक -

डॉ. सुशीला पाटील - अमरावती, अॅड. मनोहर दसनुरका - जळगाव,
सुभाष पै - गोवा, सदाशिव कागले - हरिभाऊ शिंदे - पुणे, रा. द.
दुमणे - पुणे, सु. रा. केळकर - पुणे, निर्मला अशोक हळदेकरी - पुणे,
वैदेही कुलकर्णी - कोल्हापूर, सौरभ खिस्ते - राहाता, मोहन आर.
पोतदार - अकोला.

प्रायोजक

श्री राजू जगदीशचंद्र मेहता, मे.हिराचंद नानचंद अँड कंपनी,
मालेगाव, जि.नाशिक.

(साडी आडतीचे व लुंगीचे होलसेल व्यापारी.)

सूचना - प्रायोजकांच्या पत्त्यावर उत्तरे पाठवू नका.

११४ / जून २००८ : मेहता मराठी ग्रंथजगत

मेहता मराठी ग्रंथजगत

वर्गणीचे नूतनीकरण करा.

एक वर्षाची वर्गणी
१५० रु.

तीन वर्षाची वर्गणी
३५० रु.

पाच वर्षाची वर्गणी
५०० रु.

तीन किंवा पाच वर्षांसाठी वर्गणीदार झाल्यास पुस्तक भेट

३ वर्षाची वर्गणी
पाठविल्यास
'वपु ८५'
वपु काळे
हे ६०रु.चे
पुस्तक भेट!
पोस्टेज २०रु.

५ वर्षाची वर्गणी
पाठविल्यास
'सुवर्णमुद्रा'
शान्ता ज. शेळके
हे ८०रु.चे
पुस्तक भेट!
पोस्टेज २०रु.

भेट पुस्तके - प्रती शिल्लक असेपर्यंतच

मेहता मराठी ग्रंथजगत, द्वारा मेहता पब्लिशिंग हाऊस,
१९४१ सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी, बाजीराव रोड,
टेलिफोन भवन समोर, पुणे ४११ ०३०. फोन - (०२०) २४४७६९२४

वर्गणी मनीऑर्डर अथवा डिमांड ड्राफ्टने वरील पत्त्यावर पाठवावी.

RNI NO-MAHMAR/2000/2739 Licence to post WITHOUT PREPAYMENT/
Regd.No.:L-2/RNP/PNW/M/38/2006-2008 / L.NO.LWP-50/
Posted at Marketyard Pso, Pune
Posting Date 11 June 2008.

पित्याच्या वधाचा
सूड उगवताना
'न भूतो न भविष्यति'
असा पराक्रम करूनही
निर्विकार राहून
लोकसेवेचं व्रत घेतलेले...

परशुधारी परशुराम

सुधाकर शुक्ल

किंमत २००रु.

पोस्टेज २५रु.

मेहता पब्लिशिंग हाऊस

१९४१, सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी, बाजीराव रोड,
टेलिफोनभवन समोर, पुणे - ३०. फोन - (०२०) २४४७६९२४.

प्रति,

संपादक, मुद्रक, प्रकाशक : सुनील अनिल मेहता यांनी हे मासिक १९४१, सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी,
पुणे ३०. येथून प्रसिद्ध केले. मुद्रण स्थळ : प्रेसोप्राफ, ५२६, नारायण पेठ, पुणे ३०.